UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00635253 8

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 4

БАКОЊА ФРА-БРНЕ

ЊЕГОВО ЂАКОВАЊЕ И ПОСТРИГ

НАПИСАО

Симо Матавуљ

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/bakonjafrabrne00mata

Srpska Književna Zadruga
[Redovna izdanja]
4

4 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 4

БАКОЊА ФРА-БРНЕ

ЊЕГОВО ЋАКОВАЊЕ И ПОСТРИГ

НАПИСАО
СИМО МАТАВУЉ

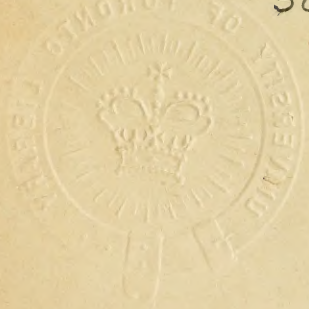
НОВА ЗОРА
БЕОГРАД
1913.
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

У БЕОГРАДУ
ШТАМПАНО У ДРЖ. ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1892

MICROFILMED BY
UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
MASTER NEGATIVE NO.
920343

PG
1418
M3B3
1892

604938
30.3.55

ПРИЈЕГЛЕД

Читаоцу . . . . . стр. III

Бакоња Фра-Брне

I. Света лоза 3

II. Кушмељ и Кушмељићи 8

III. Избор 15

IV. Увод у нови живот 33

V. Први догађај 51

VI. Ђаковање и други догађај 62

VII. Шта се радило у Букарево вријеме 82

VIII. Ужас! 111

IX. Многе различности 141

X. Како Пјевалица лијечи 175

XI. Двије силе којима подлијежу људи 198

XII. Фра-Јерковић XXV 241

Рјечник рећих и непознатијих ријечи 255

ЧИТАОЦУ.

Писац „Бакоње Фра-Брне“, Симо Матавуљ, бирао је грађу својим приповиједткама из разнијех крајева српских: Црне Горе, Херцеговине, Боке, Далмације и из Биограда. Он црта сељаке, варошане, чиновништво, свештенство и, поњешто, племиће. Да не говоримо о другим његовијем особинама приповједачким, напоменућемо да се сви његови оцјењивачи слажу у томе да се он држи живијех модела.

Од свијех његовијех радова, највише је пажње на се обратила приповиједтка: „Како је Пјевалица изљечио Фра-Брну“, која је излазила цијеле године у новосадском „Стражилову“, али је остала недовршена, пошто је тај лист био престао излазити. Тај спис, прерађен и цио, издаје „Српска Књижевна Задруга“ под именом који је на корицама.

У овој је приповиједци Матавуљ истакао битну особину далматинскога характера: оданост цркви. Ту је особину сама земља испољила мноштвом цркава и свештеника, како се налази само у јужној Италији и Шпанији. Тој битној особини Матавуљ је, појмљиво, дао превласт у роману који иде на то да представи суштину живота једнога читавога краја.

Причом провијава хумор, али не сатира, јер је главни јунак Бакоња Брне, поред све смијешне стране, опет до краја симпатичан. То је с тога што су у Ба-

коњи оличене и друге главне особине Далматинчеве: бистрина, прегалаштво, и привржености народном духу и обичајима, поред све силне туђинске навале која, од вијекова и непосредно, насрће на наше приморје.—

Кад путник путује лађом од Раба до Пељешца, на цијелом копну, што види уз море, познаће народ какав се овдје описује. Те Далматинце католике називају, у рузи а и у шали, ондашњи православни „буњевцима“; чак ће и сам католик рећи: „Ја сам буњевац!“ Ријеч, дакле, није увијек увредљива: зависи од прилике у којој се каже и од тога како се изговори. Све се то може рећи и за ријеч „ркаћ“ о православном. Иначе један другога зове: *кршћанин* и *ришћанин*.[1]

Буњевци и ркаћи не разликују се у ношњи ако су из исте крајине, на примјер: Буковчани, Котарани, Промиљани и други. Буњевци су махом питомији и радњији од православнијех, а ови су јуначнији. То им и буњевци признају. У том смислу и кажу о Бакоњи: „Ка' да је од ришћанске крви“. Осим тога православни су и више шаљиви (карактеристика је у овом спису Пјевалица). Католик је покоран попу и увијек иде у цркву, а православни мало слуша попа и слабо иде у цркву, али држи оштро све постове и погинуо би за вјеру.

Сви католици, о којима је овдје ријеч, говоре западнијем, *икавскијем*, говором, зато га православни зову буњевачким. Православни, пак, већином говоре јужнијем говором, али, гдје су у знатној мањини, мијешају и они или говоре све западнијем.[2] Тако дакле говори западнијем више од половине Далматинаца.

Пошто тако говоре лица у овој приповијеци Матавуљевој, мислимо да ћемо олакшати многим читаоцима читање списа, ако споменемо главније црте тога говора. Прво чим се овај западни разликује од друга

[1] И овдје и у самом спису свуда се разумије Далмација од Раба до Дубровачкога. У Дубровачком и у Боци нијесу познате ни ријечи: буњевац и ркаћ.

[2] С овијем говором не треба мијешати *чакавски* који се говори само по острвима.

два наша говора, источнога и јужнога, јесте употреба гласа *и* онђе гдје ови употребљавају: један *е* а други *ије:* на примјер, *вик* (*увик*), *лип*, *доли*, *сићати* се, *исти*, мјесто *век* (*увек*), *леп*, *доле*, *сећати* се, *јести*, *вијек* (*увијек*), *лијеп*, *доље*, *сјећати* се, *јести*. Од осталијех његовијех особина споменућемо додавање гласа *ј* у почетку ријечи и онђе гдје се по другим крајевима не додаје: *јето* (ето), *јуста* (уста). Исто тако додају се и на крају замјеницама и прилозима разни домећи: *меника*, *горика* (горе), *намикар*, *намикарце*, *тамокарце*, *најпослинак*, *тунакарце* и тако даље. Прошли глаголски придјев радни гласи у првом падежу мушкога рода без *о*, дакле: *доша'*, *река'* (или како би боље било писати: *дошâ*, *рекâ*), у глагола пак којима се глаголска основа свршује на самогласно има наставак *ја*: *чуја*, *чинија*, *говорија*.

Овај је говор до скора имао доста знатну књижевност, понајвише вјерскога садржаја. Легло јој је било у католичким манастирима нашега сјевернога приморја, гдје је народно духовништво чувало, од старинâ, старословенску службу у цркви и књижевност. Они се служаху старом словенском буквицом *глаголицом*, којом су најприје, у вријеме Ћирила и Методија, писане словенске књиге. Ови су свештеници словенску службу и писмо вијековима бранили и хранили од насртаја туђинских, а названи су сами *глагољашима*. Једно од тијех братстава, тако знатнијех и заслужнијех у културној историји нашега народа, истакнуто је као тип, те је средина у којој се крећу лица ове приповиједке, а њихов манастир поприште готово цијеле радње.

БАКОЊА ФРА-БРНЕ

I. СВЕТА ЛОЗА.

Далмација има: шест бискупа, четири митроносна опата, шест каптола, десет богословскијех сјеменишта, четрдесет деканата, двјеста деведесет и седам парохија, сто тридесет и три капеланије, седамдесет и три манастира и у њима око двије хиљаде пет стотина манастирске чељади.

У Далмацији има католичког народа око четири стотине хиљада душа; она је сиромашна, те се њезина дјеца кланчају на све четири стране свијета, ради хљеба насушнога, па ко то зна, тај би могао рећи да у томе винограду господњем, према простору земљишта и броју чокота, има работника и одвише. Али већини Далматинаца и данас је јад на Французе који, почетком овога вијека, укидоше још толико бискупија, опатија, каптола, сјеменишта, деканата, парохија, капеланија, манастира и цркава.

Као год што се многа далматинска племена поносе својим јунацима у прошлости, који су се одликовали у ратовању с Турцима; тако се исто многа племена поносе својим «миснима,» који су се борили противу «невирних Ркаћâ;» као год што у Далмацији има братстава,

која су у непрекидноме низу дала до тридесет, четрдесет сердара, барјактара итд. тако исто има их, из којих је изашло толико фратара, или попова фратар је више цијењен.

Така се племена зову: *свете лозе.*

Така је света лоза *Јерковића* у Зврљеву које је, до данас, дало манастиру В. двадесет и пет фратара.

Има једна књига у којој су животописи свију фра-Јерковића до половине овога вијека, њих двадесет тројице. Ја сам био срећан, да ту књигу имам у рукама, за њеко вријеме, те сам из ње исписао главније податке о њеколицини главнијех фра-Јерковића, а овдје ћу навести само пет биљежака, да читаоци виде заслуге тијех људи.

Напомена. Први број значи годину рођења; један крст значи, које се године човјек зафратрио, дакле, кад је умро за свијет; а два крста значе годину у којој је збиља умро, — онако као што и ми мремо.

Ево тијех биљежака у буњевачком говору, са свијем као што је у поменутој књизи:

«*Фра-Брне* II, (+ + 1519). Привеја је пуно пука из старога закона у католичку виру, у чем су му баш вридно на руку били: Е. Моћенико, Провидур у Задру, Т. Пилотић, капитан у.....; Р. Патак Алфијер у..... како свидочи један запис од руке истога фра-Брне, у коме реченоме запису од године 1502 на глагољскоме часослову, на коме има још много записах речени Ф. Б. припоручује редовницима, посли себе, да спомињу на малој Миси имена тих љу-

дих..... Још се приповида о њему у Звирьеву да је лијо пива уз гусле, *по влашки*, и да је мога дозвати човика на једну уру далечине, тако је јак глас има.»

«*Фра-Мартин*, 1545. † 1565. †† 1630.). Жупникова је у..... Бижа је од Турака прико воде два пута..... Бија је рањен из пушке од Ришћанах..... Има један запис од њега: да није никада окусија рибе, ни варене, ни печене, ни морске, ни ричке, јербо је није мога поднити, *што је баш један чудан секрет од наравн!*.....»

«*Фра-Јерица*, (1631. † 1652. †† 1710.). Наодија се у Котарима, кадно сердари: Јанковић и Накић прогнаше Турке..... Много је подија у бигству, а још више од злих и коварних људих, који га напаствоваше за ники велики грих, зашта је и педепсан бија. За његово вриме, умра је један млади Јерковић у манастиру, као дијак, а други Јерковића дитић побига је из манастира, те се само трећи заредија..... При сврси бија је фра-Јерица исповидник Бискупа и од њега пуно љубјен.....»

«*Фра-Бортул*, (1709. † 1729. †† 1776.). Ови славни редовник, кад је била велика глад, привеја је много фамилијах из грчке вире у нашу католичку. Зато га је ђенерал нашега реда зва у Рим и приказа С. О. Папи Клименту, и учинили су му много почасти, али је у повратку, путујући из Задра на коњу, пâ и уломија ногу, од шта је дуго болова.... Кад је јопет била глад 1756., он је закупија жито и прода га добро пуку, а за добит купија је, у горњем

крају, манастиру винограде, који данаске вриде прико 30 000 ф.»

«*Фра-Винценцо*» (1774. † 1793. †† 1835). Кад је Принцип пропа, одиja је с осталом Господом Далматинском к Свитлој Круни Бечкој, ради покорења Далмације цесару, како биху послате Депутације од све Далмације. Биja је код Круне на ручку и разговара се с Њом..... Када Француски забранише наш С. Ред, он оста сам у манастиру за 8 година а Редовници се разбижаше по жупах.... У то је вриме притрпија много од ришћанских ајдуках, који онда биснише страовито. У једноме сусриту речени ајдуци *одсикоше му уво и оста без ува до смрти.*» — — —

У наше доба има десетак кућа Јерковића, али се већ од поодавна дијеле на три гране, које се презивьу: *Брзокуси*, *Зубаци* и *Кркоте*.....

Могао би ко, због тијех надимака, помислити, е су Јерковићи презрени међу својим земљацима, а то није истина. Не само по жупама св. Фране, него чак и у Звриеву, нико никога не зове правијем презименом, ни правијем именом, него свако чељаде има надимак. Исти фратри, и ако су, послије Бога, највише штовани, не могу измаћи томе народњем крштењу. То је, дакле, просто обичај, њеки зао обичај, ако ћете, али ништа друго. А да је кућа Јерковића запста у пуку поштована као света лоза, томе има сила потврда, а ми ћемо одабрати само двије, три.

Прво и прво, не само у Звриеву, него и по околини, кад се што прича из старине,

обично се додаје: «то је било у вриме фра-*Мартина Брзокуса*, или фра-*Бортула Зубаца*, или фра-*Вице Кркоте*.» итд. — баш као кад Бошњак рече: «*за Кулина бана*» а Херцеговац: «*у доба херцега Шћепана!*».....

Друго, Милушани, људи јако «приватљиви» — (како се онамо каже за лупеже) — радије ће «приватити» Јерковићима одојче, него ли другоме коме овцу јаловицу, е увјерени, да је месо од Јерковића стоке много слађе од меса ичије друге стоке.

Још један примјер, пак је доста. Прије њеколико година спорјечка се њеки Јерковић са њекијем сусједом. Јерковић се нашао прзница, те удари сусједа, а овај имао у руци сјекиру, па замахне оштријем пут Јерковића, али се брзо предомисли и обрне ушиће, пак ушицама звизне Јерковића по челу и убије га. Питан у суду, зашто то тако учини, сусјед одговори: «Није ми, валај, жа', шта сам га убија, али не би никад прижалија, да сам му *крв пролија*, јер је *њиова крв тешка и деветом колину*».....

Јерковића се сој разликује по многом чему од осталијех досељенијех и старосиоцкијех братстава. Брзокуси и Зубаци махом су кракати, дуга врата, коштуњави и космати. Кркоте су, већијем дијелом, малога раста, једри и голопузасти. Сви Јерковићи имају велике зубе, и готово сваки је мало развратастијех уста, смеђе длаке и сијеријех очију. Сви су, веома ништи духом (у јеванђелском значењу), мирољубиви, слаткохрани, и врло мало «приватљиви.»

Само се по себи разумије, да је међу Јерковићима најодабранија она грана, од које је живи фратар. Фра-Вице (1774. † 1793. †† 1835.), онај, којему су «ајдуци одсикли десно уво и који оста без ува до смрти» био је Брзокус. А Брзокус бјеше и фра-Брне III. (1819. † 1838. ††?). Овај пошљедњи имао је три брата: Јеру, Јуру и Бару, или како се у Звирљеву зваху: *Кушмеља*, *Чагаља* и *Шунду*. *Кушмељ*, зато што бијаше веома рутав, *Чагаљ*, с тога што је био сух као кука, а *Шунда*, због тога што је говорио кроз нос. Пошто је овога вијека свети чин био у грани Брзокуса, а *Кушмељ* био старјешина у братству, — ми ћемо о њему и његовој породици проговорити на по се, у овој другој глави.

II. КУШМЕЉ И КУШМЕЉИЋИ.

Јере Лозов Јерковић, Брзокус, Кушмељ, бјеше штапоног, врата као у дивокозе, главе округле и тврде, да је могао њом букову даску разбити. Рићи му брци затискиваху ноздре и допираху до ушију. Зубима могаше нагристи плету, а шакама сломити чврсту сухорицу. Могао је појести печено двизе, али пити је слабо могао. Поред свега тога, бјеше мирњачина, те га је ситна и жољава Барица, жена му, или како је зваху: «Осињача» због зеленијех очију), могла карати до миле воље.....

Кушмељ живљаше понајбоље међу својима, а бијаше одијељен од браће. А како богатство није на одмет ни у светој лози, и како

је вриједно знати, колико треба да човјек има, па да буде најбогатији у Зврљеву, чујте, шта је било његово.

Од непокретнијех добара Кушмељ имадијаше: кућу под плочом, петнаест лаката дугу; уз кућу наслон; под кућом врт и десетак дана грохота, као што је сва земља у Зврљеву; под бријегом око петнаест мотика винограда и нешто загајене ограде.

Од кретног иметка имао је: жену Осињачу, три сина, двије кћери, двије краве, двадесеторо вуњачи, двоје магаради и свињу за посјек.

У родној години Кушмељ се могаше исхранити својим житом до Божића, а од тада до Петрова-дне, намириваше кутње потребе, продавши вино, ако је и оно родило, продавши вуну и смок, продајући воће кад му је доба, и дрва преко све године у граду. Уз то, Осињача је ткала по вас дан, а њезино је ткање било на цијени.

Ето тако се у кући Кушмељевој састајао крај с крајем, у родној години. До душе њихове потребе не бијаху превелике. Нека је пуре изобила, свечаником по мало мрса и по мало компињака, да се залије сухи залогај; нека је мркадине, да се тијело покрије, — па доста! По томе можете судити, како су животарили Чагаљ и Шунда, а како и сви остали Јерковићи. Али сиромаштина није срамота никоме, а најмање светој лози!.....

А кад би љетина издала?

А кад би љетина издала, богме, и онда се некако долазило крају. Осињача би ткала по вас дан и по сву ноћ, магарци, натоварени дрвима и за њима Кушмељ, касаху чешће пут варошице, а, што је најглавније у таквој невољи, и Кушмељ и Осињача и Кушмељићи стегли би се у пасу. Душа ваља, у злој години Фра-Брне је помагао највише старијега брата, поњешто и ону двојицу. То је дуго чинио као добар човјек, али томе бјеше и један крупан узрок, — није ваљде крити. Рекосмо попријед, да су Јерковићи маличак прихватљиви, а глад је глад, а људи су људи, па ето фратру бруке готове, ако не претече зло!

Сад да пријђемо на оно, што је претежније.

Кушмељ као да бјеше и најпоштенији међу својим земљацима. Велимо: «као да бјеше,» јер не знамо поуздано. Он се клео, да никад никоме није ништа украо, осим стричевима двије козе, и то прије но што се оженио, и то по наговору покојног стрица Јурете; али су се и Зврљевљани клели, да он има на души бар тридесет грла, што ситне, што крупне стоке, и још многе манастирске ствари. Сад, ко би у том могао право пресудити? Одиста се претјеривало и с једне и с друге стране. Тако је канда и царска власт мислила, те пребивши на полак и узевши на ум, да кад је човјек из Зврљева, а није прихватио више од петнаест глава животиње, да тај човјек није прешао из граница честитости, те да може бити народнијем главаром. И постави

власт Кушмеља кнезом у Звр.ьеву. А Звр.ьевљани у тој прилици рекоше: «Лако је ономе бити светац, коме је Бог отац!» Бива: «Фра-Брне је Бог, пак ти је лако, Кушмељу!».....

А и јест фратар Кушмеља љубио мимо браћу и мимо све рођаке, љубио га је «као крух вино.» Само да знате, колико је пута с њим јео, баш с њим за једнијем столом и у манастиру и по жупама! С њим је и путовао. Два пута идоше заједно чак до Задра! Он га је од дуга ослободио, он му је кров поплочао, он стоку купио, његова га је препорука дигла на кнештво, итд.

Чагаљ, Шунда, К.ьако, Рдало, Ркалина, Рора и сви остали изданци светога коријена не завиђаху Кушмељу толико ни једено јело, ни путовани пут, ни одужени дуг, ни покривени кров, ни запаћену стоку, ни стечено кнештво, све му то не завиђаху толико, колико њешто, чему се Кушмељ надао.

А Кушмељ и Осињача зебли су у срцу, да им се надање неће обистинити. О томе су сваког вечера говорили, а увијек једно те једно. Не само што сваке боговјетне вечери понављаху исте мисли, него понављаху исти истовјетни низ ријечи, тако да им дјеца научише на памет те разговоре, баш као какве молитве.

По вечери жена би започела:

— Чмањак није *за то!* Аја, брате, аја, аја, аја! Овако слаб и бедуаст нити би умија стрицу чизме очистити, нити би мога' воде донити, ни камару помести, а камо ли да се диже у зору да звони здраву Марију, а камо ли да

прати пушке стрица, кад дигод на коњу пође, а камо ли да буде свуда скоком, куда редовници оком, ка' шта је, боме, ред најмлађем дијаку! Аја, брате! А и да није свега тога, него да га пуште да ластвује, па да само књигу учи, зар би ово теле божје икад књигу научило?.... Ма на кога си се уврга', не било те!....

Послије тијех ријечи настао би тајац и сви би се погледи стекли на Чмањка, а он би оборио главицу, знајући лијепо, да је крив, што дође на свијет слабуњав и бедуаст.... .

Томе дјетету, право име бјеше: Јозица. Материно питање: «на кога се увргао,» имало је заиста смисла. Јозици је било већ тринаест година, а глава му не бјеше већа од добре крушке, а према глави све остало тијело, и трбух му утонуо при ртењачи, — еле, шака јада, сашта га и прозваше Чмањком.....

За тијем би Кушмељ, уздахнувши најприје што дубље може, пробесједио овако:

— Бакоња, Бакоња, несритно дите! Ти би све мога', што Чмањак не може, мога' и тер како, да те враг није обрнуја на своју!.... Бакоња, врат сломија, оћеш ли се икад окантити галиотства, оћеш ли се икад памети дозвати?.... Бакоња, гром те убија! Ти ћеш зло свршити, на вишалима ћеш свршити, ка' нико твој! Ти си приличнији за ајдука, него ли за редовника, ти ка' да си по сто пута од ришћанске крви!.... Несритно дите! Несритно дите! Убија те гром!.....

Рекавши то, Кушмељ би обично бризнуо у плач, а Бакоњи ни бригеша за то, но би се раскорачио и гледао мало подругљиво «ћаћу.»

Иве или Бакоња, «второрођени» син Кушмељев, бијаше од дванаест година колико друго напредно дијете од петнаест, румен и збојит, живолазан, весео и готов увијек на «галијотство.» Он је одметао каменом и старије од себе, одскакао и у трци утјецао свијем својим врсницима, могао се попети на дрво као вјеверица, могао је узјахати гола коња, а имао је срца да се побије и с којим бркоњом. У цијелом Зврљеву не ћаше наћи дјетета, које не би имало биљеге од Бакоњине руке, али и његово тијело бјеше пуно можуља, ама се никад не утече оцу, да га он брани, него се свето сам, колико је могао и тријо јуначки. А највише га одликоваше од друге дјеце његова тврда воља; што би наумио, то би и учинио, па му стотину сметња на путу било; што би хотио затајати, не би одао па да га на муке мећеш. По њекад би засуо ријечима, а по гдјекад постао би мучаљив, као станац камен.

То је све чудновато, али је чудноватије, што је Бакоњу Оспињача више љубила но и Кушмеља и Чмањка и двије кћери: Галицу и Криву. Не ћаше дати прст један његов за које од њих, а прегорјети ћаше све скупа за његову лијепу главу. Планула би, кад би и мало што скривиле цурице, искалила би се на свима у кући, кад бијаше љута, а Бакоњи не

само што никад не рече грке ријечи, но га је заклањала у свакој прилици, и онда, кад је његово галијотство било и сувише очито. Колико и колико пута Кушмељу преврн, па скочи да истуче «несритно дите», а Осињача се онда накострјешн пут мужа, баш као квочка бранећи пилад. А рекосмо попријед, да се силни кнез Кушмељ бојао жољаве Осињаче! Ђаво нека разумије, како је то могло бити, али ви нете разумјети, да је маломе с тога лако било раскорачити се и слушати подругљиво очиње пријекоре.....

Послије Бакоње, најмилији бјеша матери подјевојчар Шкембо (или Роко), дјетенце од четири године. Пошто би се Кушмељ исплакао узела би она Шкемба преда се, па му почни овако тепати :

— Ево, ко ће бити наш редовник, наш бискуп, наша круна!.... Је ли да оцес, мој копицане (копрцане)? Ја шам мајн, мајн, мајн, мајн, па цу бити вики, вики, вики, па цу бити бикуп, бикуп, бикуп!.... Дусо материна, сице материно, дико наша!.... — Па онда: цмок! цмок! цмок! ижљуби га и љуљушкај, докле не заспи.....

— Бог ће све на добро управити! рекао би најпослије кнез, након дугог размишљања.

— А да ко но Бог! прихватила би зијехајући Осињача, па би сви легли.

Тако је за дуго трајало под кровом најстаријег Брзокуса, а тако хоћаше трајати још, да се не догоди нешто.

III. ИЗБОР.

Бјеше у почетку јесени. Једнога радног дана, одмах по сунчаном смирају, Кушмељ и његови окупили се око трпезице, на којој се димљаше пура у дрвеној здјели. Сјевер је јако дувао. Прије но што ће сјести да једу, зачатише сви једногрлице «оче наш» и баш изрекли «приђи краљевство твоје,» кад ли Бакоњино танко ухо, кроза сву вјетрену хупу, чу коњски бахат, те потече к вратима, пак викну:

— Фра-Брне!!

Кушмељ и Осињача истрчаше у авлију и видјеше — најпрво што видјеше, бјеше најдебљи дио фратров, јер кулаш обрнуо сапи вратима, а фратар се повио на кулашу, па с натегом извлачи десну ногу из узенђије. Сејиз, њеко црномањасто момче, одјевено по котарску, са читом кубура за пашњачом, држаше коња за узду. Кушмељ допаде, извуче братову ногу, па обухвативши га око широког струка, поможе му да сађе. Па онда се браћа пољубише у сумит два пута. Осињача цјелива дјевера у руку, а Бакоња принесе к уснама коноп, којим се опасују фрањевци.

Фра-Брне, бјеше свом главом мањи од брата, али кад би Кушмељ обријао брке, па му се надули образи, шија, трбух, и — сапи, био би исти фра-Брне.

— Бижмо у кућу, е помете! рече духовник, па дода с прага: ваљен Исус!

— Вазда Исус и Марија! прихватише Кушмељ и Осињача. Она збуњена стаде се мувати по кући, не знајући шта ће.

— Па како? како? пита дујо.

— Вала Богу и присветој Дивици, није зла! ето, глади није, а болести није, па се животари, вели кнез Кушмељ.

— Деде, певисто, метни мало сукна на столицу! рече фра-Брне.

Осињача простриje кличано ракно.

— Та-ко! рече фратар. Сад ми изуј чизме и метни ми кладу под ноге, та-ко. Е, сад запали свињу!

У свакој католичкој кући налази се по једна воштаница, освећена на Сретење (на Канделору), а чува се у кући, за употребу самртницима. Осињача се прекрсти и прошапута: опрости, Боже и мајко Канделорице! па запали свињу и усади је у чашу жита.

Брне наслоњио плећа на повију од троножне столице, преплео прсте на трбуху и обрће палац око палца.

Сејиз унесе бисаге, а Бакоња седло.

— Не знам шта ћу! рече Кушмељ чешкајући се по глави. Хоћеш ли да закољем једну кокошицу?

— Бог с тобом! одговори фратар. Јеси ли при себи? Није ли данас петак... Не мисли ти за вечеру... Камо вам остала дица?

— Сраме се, па се сакрила иза таре, вели домаћица.

— Ајде вечерајте, живи били! Стипане, дај да се и ми заложимо. И ти ћеш са мном вечерати, Јеролиме.

Домаћица метну своју здјелу на тле, а трпезицу донесе пред дјевера, па онда доведе:

Чмањка. Шкемба, Криву и Галицу, да пољубе коноп стричев.

Стипан извуче из бисага једну гуку, завијену у хартије, коју одмота. Бјеху три печене пастрмке. За тијем извади десетак јаја, један сирац, пријесну погачу, вињушку, нож и чашу.

Кушмељ, чешкајући се једнако по глави, биће мислио: «Лако је тако постити!»

— Оди, Јеролиме, сиди, вели фра-Брне.

— Ма, ја . . . онај . . . . као . . . — поче се нећкати.

— Оди, оди! Сиди и ти, Стипане, с намикаре.

И сва тројица сложише. На пољу се надимаше вјетар на махове, те трескаше вратницама. Торни пас Кушмељев вијаше у наслону. Осињача је шаптала с дјецом, а Бакоња заборавио на јело, па зинуо пут стрица.

Бакоња је мислио, како је лијепо бити фратром! Како је лијепо јахати добра коња, водити уза се сејиза, носити чисто рубље, спавати на меку, у сувоти и топлини, јести меса и рибе, пити вина и кафе сваког боговјетног дана! Како ли је лијепо да те свуда народ поздравља! Из далека људи скидају капе, а жене се клањају! Ко ти се примакне, љуби ти руку и коноп око паса!... Бакоња дубоко уздахну.

— Шта ти је? Зашто не идеш? запита га мати.

Бакоња одмахну главом.

До мало се отворише врата и уђе гомила Јерковића.

Први уђоше: Чагљина и Шунда. За њима Кљако и Рдало, са двојицом својих момака. Па онда пет Кркотића: Ркалина и Рора са своја три сина.

Један за другим сваки назва: «ваљен Исус!» и сваки пољуби фратра у руку, па посједаше.

— Како, Јуре? Како, Баре? Како, Шимета? Како, Вице?.. Како сви? пита фра-Брне.

— Вала Богу и Дивици, са здрављем смо добро, а мучимо се како можемо, одговори Чагљина у име свију.

— Тако! рече фратар и настави јести.

Братственици извадише луле с кратким камишићима, те закурњавише.

Пошто се нагледаше «вра-Наћвара» (то је био надимак Брнин) погледи им се стекоше врху огњишта, гдје вишаше њеколико бутина овнујских и свињских поребрина. Једно момче Кркотића, гледајући то, шапну најближем: «Гледај, молим те, блага божјег у губавога Кушмеља!» — «Ej, да није кров поплочан, или бар да је шира баца!» одговори онај уздахнувши

Пошто она тројица појеоше рибу, домаћин дохвати с полице један земљани врч, духну у њ, и нагло одмахну главом, јер милиони зрнаца прашине излетјеше из њега. Бакоња приђе ка оцу са воштаницом, те обојица отидоше ка бачвама, које бјеху иза разбоја. Свијећа се угаси, те Кушмељ рече:

— Запали је јопет, враг је однија!

— Однија ти памет, бештијо мушка! рече тихо Осињача. Зар се Канделорица придаје врагу!

— Право кажеш, невисто! рече гласно Ркалина. Гријота је свињу грдити и кад није Канделорица, а камо ли још вријађати Бога, прид дичицом и прид дуовником.

— Валај смо баш бештије, кад се ни прид редовницима не можемо уздржати! А да шта лајемо, кад нас они не чују? додаде Кьако.

Хоћаху одиста, Рдало, Рора и Чагьина сваки по ьешто још рећи, да се фратар не бијаше заговорио са сејизом, те их не слушаше.

— Тако! вели фра-Брне, дигнувши чашу вина према оку. Је ли ово старо вино, или је ново, а, Јеролиме?

— Јест, старо . . . није, него ново . . . није баш ни старо ни ново! одговори кнез Кушмељ, толико се бјеше збунио од љутине због замјерака братственикâ.

— Како то? — рече Брне. Није ни старо ни ново? па не сачека одговора, но испи чашу, и остави је пред Стипана.

— Јево видиш, како. Притекло ми је пет барила од лањскога, а цина му је била пала прид тргање, те ти га ја смишај с новим, а новога сам наша' тринаест барила, те ти ја све усипи у ону бачву, а она бачва бере мало више од 18 барила, те ти ја . . .

— А је ли чему? прекиде Осињача, питајући фратра.

— Вире ми, није лоше! одговори Стипан па поче љуштити јаја.

— Таа-а-ко! А хоћеш ли дати браћи да сквасе грла?... Јесте ли вечерали, људи?

— Јесмо, јесмо!

— Таа-а-ко! Па дај да пију!

— Вала! вала!

Кушмељ узе бардак испред дјеце, па крену пут бачве, али га Ркалина устави.

— Нећемо да мишаш с тим комињаком! А—ја!

— Нама комињака и код куће притиче! викну Чагљина.

— Не, не, заграјаше сви.

Кушмељу би као да га пчела упече уврх носа, те одиже образе и брке, а зубе искези, па им вели:

— Ма, људи, шта ће вам цило вино. Овде нема ни дви чаше дропињака!

— Има, крижа ми, готово пун бардак! рећи ће њеки Зубатац, надниједвши се.

Сви прснуше у смијех.

Осињача истрже мужу суд из руке, пређучи комињак, па оде к бачви. Сви повукоше душу у се, те се чуло, како млаз шиче. «Вра-Наћвар» у толико извадио њеки лист, па стаде читати.

Чагљина примивши од снахе пун бардак, устаде и скиде капу.

Сви поустајаше и поскидаше капе. Фратар, не дижући главе, рече:

— Стипане, намири коња! То је најглавније. За тим се побрини за моју ложницу одма!

Момак изађе, а за њим и Бакоња.

Чагљина се накашља, онако, како се чини, кад се хоће да привуче чија пажња. А кад ни то не поможе, он зовну:

— О, вра-Брне!

Фратар диже главу.

Брат му тад започе:

— У здравље ваше миле добродошлости, ка' шта је у вике било наше драге добропрошлости, јер она увик наше жеље и нашу душу испуњује; јер она оди и броди међу нама грешнима, баш ка' мудрост међу воловима, да нас проведри и просвитли, ружа наша, ка' свића кроза дим од тамјана! По том, да ти буде у свју, прид Богом, прид царом, прид бискупом, провинцијалом, гвардијаном, народом и на ономе свиту за живот, а на овоме за душу! По томе, ка' шта си се стега светим конопом, да стегнеш бољитак, зачетак, вировање и стрпљење и свако благословљење; јер душа не уми ди су дви, јер на крају виси покајање и мољење; а свја је велика, да ти, ружо наша, будеш доша' ка' вист благовист од дике Марије, од Исуса слаткога, од Јозефа праведнога! По том, како је Исус сакрушија богољубну змију, тако је у своја грка јуста метнуја киту цвића, а проклети сотона просуја отров! Ка' што су вридни били сви наши мисници, двадесет и три до тебе, тако ће и након тебе! А ти, писме пиваш и молитве диваниш. Ка' Бог што све зна, — јер му-

дрос, честитос, богољубнос, скрушенос, кринос, липос, милос, душевнос, радос, понизнос, у теби су ка' у врићи! А по том и по том, наш драги и благословени, славни, вирни и мирни, ка' што си носија, носија, просија, разносија, долика до воде, горика до брда, дакле, у глави чујеш, а у ушима видиш, а под петама је лако ономе ко је обувен, а у души ко је крижом умијен, дакле, нека се личи кога боли овом светом свјом, ка' ти вра-Брне, ка' и они наши сви прошли дуовници! Дакле: алвундандара, живија наш дични вра-Брне!

— Живија! узвикнуше Јерковићи.

— Ко ће напити ка' он! вели Ркалина, машући главом.

— Нико ка' он!

— Виру му његову, да је учија, каква би то глава била!

— Ја сам му мало коју рич разумија!

— А ја баш ништа!

И сви се дивише томе говору, који не разумјеше, — јер по жупама светог Фране, кад се напија учену човјеку, или кад се у каквој претежнијој прилици говори пред ученијем људима, треба говорити, да други не разумију. А Чагљина бијаше прави вјештак у томе, такав вјештак, да он сам није разумијевао, шта је говорио. Он је тако дваш триш, бесједио у манастиру, а неколико пута у граду приликом опћинских избора, и увијек бјеше потресен највише он, па сви они, који би га најмање разумјели.

Бесједник нагну бардаком. А као да ни у томе послу не бјеше пошљедњи, јер му јабучица скакаше кроза дугачко грло, од котлаца до подбратка. Пошто предуши, хукну, и додаде суд брату Шунди.

— Ун здрављен вран! Донбро донша! напи Шунда, пак одапе ништа слабије од старијега брата и додаде суд рођаку Ркалини Зубацу.

А Ркалина, након добријех десет гутљаја, додаде суд Осињачи, јер бјеше већ празан.

— Е, овога још није било! рећи ће Кушмељ тихо, како су га најближи могли чути. «Облапорне губе, дочепале се муктиша, па нагињу ко ће боље: кљу-ка, кљу-ка, кљу-ка! Ка' да мени с неба пада! Ej! ej!...»

У то се врати слуга носећи наручје сијена, којијем напуни најбољи кревет. Бјеше их у кући свега три, отесанијех сјекиром од буковине, као што су обично по далматинским селима. Поврх сијена, слуга прострије чисте плахте, које извади из бисага, а сврх тога метну покриваче.

За њим бијаше уљегао Бакоња, па се раскорачио пред прагом, гледајући косо стричеве и рођаке.

Осињача је њешто шаптала с мужем, пак напуни други бардак, којијем се обредише: Рдало, Кљако и Рора. Па онда трећи, којим завршише момчад Кркоте и Зубаци.

Стипан припали цигару фратру па се поизмаче.

Јерковићи разумјеше сад, да је близу час, у коме ће се изљећи оно, око чега се све обртало, те умукоше, и погледаше Чагљину, а он скупио прстима мрске на челу, као да прибере мисли.

Сви очекиваху, ко ће први проговорити и како ће.

Први пробесједи слуга Стипан:

— Људи божји, ала сте дивљи! тај ваш дуван смрди, вире ми, ка' куга, и штипље за очи, те ће трибати растворити врата и бацу. пошто изађете! Људи божји, ала сте дивљи!

На то се узмигољише, али мудри Чагљина одмах поврне:

— А да шта смо, него дивљи! Ми смо болан, ка' звирад!

Па угаси лулу, што и други с мјеста учинише.

— Па онда још нешто, — настави Стипан. Ми смо пошли из манастира у подне, па је, богме, дујо уморан и он би лега', а ви засили...

На то сви једанак поустајаше.

Фратар гледну на свој часовник и махну пут њих руком, али како у тај мах разјапи уста, од зијехања, застадоше сви.

— Останите . . . јо . . . ш ма . . . . а . . . ло, још мало!

Посједаше опет.

— Та-а-ко! А како је сад ов . . . ов . . ? — И опет му зијехање прекиде ријеч, али сви разумјеше шта пита, јер је гледао Бакоњу.

Осињача брзо устаде, поклони се, стави руке за појас, па поче:

— Душе ми, вра-Брне, право да ти кажем, мало је бескаран, мало је своје главе, мало је жив, живљи од друге дице, али, јопет, даде се и свитовати, има нико вриме!...

— Хм! Та-а-ко!

Чагаљ се значајно накашља, што учинише и сви његови.

— Хе! није баш по све лош, али је мудар, мој вра-Брне, Дивице ми, мудрији у многим стварима од ћаће!..

— Та-а-ко!

Јаче кашљање међу Јерковићима.

— Од ћаће и од других, вируј ти мени, вра-Брне! Јето прикојуче дошли Личани, да купују вино. Јере тражи по једанаест воприна барило, а они нуде по девет. Тако је трајало све јутро. Најпослинак Јере тијаше да дâ, али му Бакоња рече: «Не дај, ћако, јере сам се ја прикра', кад су се разговарали, па сам чуја, ди говоре, да је вино по другим селима скупље од нашега, а слабије од нашега. Још рекоше, да би се у наше могло усути трећи дија воде!»

— Тааа-ако, таа-ко, тако! Ану, амо, оди амо, од', од', од'! рече фратар.

Бакоња пољуби стрица у руку.

— Па шта мислиш, а? Ћеш ли галијотати, ако те поведем у манастир, а?

— Ја ћу те слушати и бићу добар! одговори Бакоња, гледајући стрица отворено у очи.

— Не говори тако, дивље дите, него реци: слушаћу вас, честити оче, и бићу вашој доброти покоран! поправи Стипан.

— Слушаћу вас, честити оче, и бићу вашој доброти покоран! понови Бакоња, и пољуби опет стрица у руку.

— Тако, мој лепи Стипане, — рече Осињача — здрављица се наносија, а тако ти твоје срдашце поучи неуко дите, јер ми смо ка' говеда . . .

— Таа-ко! Доста сад! прекиде дујо. Мали ће доћи на ћуд, ја се надам, а ако ли не дође, ја ћу с њим натраг! А сад доста и за доста! Ти му, Барице, спреми мало ртенила и што знаш, па нека ђе сутра са мном. Таа-ко! А ти ме, мали, изуј!

Осињача допаде и изљуби обје руке јеверу. За њом приступи Кушмељ. Обоје заводњело очима. Она се обрне ка слузи, па хтједе и њега у руку цјеливати.

— Таа-ко! — Доста, доста! рече Брне. Вриме је лећи!

Пак устаде, и нагну се пут Стипана. Стипан ухвати за рамена од мантије и повуче к себи, те фратар оста у панталам' прслуку и голорук. Такав се чињаше много дебљи и као њеко друго чељаде.

Чагаљ, Шундо и Ркалина, шаптаху нешто живо међу собом. Чагаљ упјо кажипутом пут свога чела, па куцка у њ.

Осињача рече дјеци: «Ајте, пољубите руку стрицу и реците: вала, наш лепи дујо!»

Чмањак. Кривица и Галица учинише тако, а мати диже Шкемба, те и он ћуки стрика.

— Таа-ко! Ајте лезите! Ајте и ви, браћо!

— Би молија за једну реч! поче Чагљина, скинув капу и примакнувши се ка огњишту. Сви се Јерковићи наслагаше иза њега.

— А шта то, Јуре? пита немарно дујо, чешући се по листовима.

— Би молија, а прости ка' старији и паметнији. Јево шта. Ми . . . онај . . . да речем, ми јево не желимо зла никоме, а телиш својој крви, своме брату, али... али...

— Ајде, брајо Јуре, ајде кући, жив бија! Ајте сви, и онако је већ касно! прекиде га Осињача, блиједа као крпа.

— Али . . . трпба да кажемо, да ми нисмо кајели . . .

— А шта кајели? шта кајели? губо пијана! прекиде га Кушмељ и спопаде ватраљ.

Али стаде међу њих Шунда и зашунда, дигнувши руку високо:

— Ајан! Овдни пен понмаже страншити! И мин монжемо слонмити конме ренбра! И јонш канко! Алвун-дан-данра!!!

— Шта? викну фратар запрепашћен. Да се бијете?! Прида мном?! Таако!? А зашто?!

— Прије свега, рећи овој магарчини, да се не загони, јер ако га сваки прстом довати, неће остати папричка од њега! вели Чагљина.

— Таа-ко!...

— А твоје ће се исто бројати, ка' увик, дујо, али је добро, да нас чујеш! вели Кљако.

— Таа-ко!...

— А њему, шта ће бити од ричи? Зашто се јади, ако му је душа мирна? вели Рдало.

— Таа-ко!...

— А најглавније је, да држи руке при себи и језик за зубе, он и Осињача, јер .... Ркалина зашкргута зубма.

— Таа-ако!...

— Анко јонпет пансрне, дан ган звинзнем по ћинвенрипци, Крнконтићу, динте! вели Шунда.

— Ах, Исусе! Исусе! уздахну дујо и строшта се на столицу, пак диже обрве, ваљајући очима с једнога на другог. Стипан стаде иза њега, а Кушмељ и Бакоња прислонише се уза кревет.

— Јесам ли ја међу браћом, или међу ајдуцима ноћас? поче фратар.

— Мој добри вра-Брне, молим ти се, чуј ме! заче меко Чагљина. Јесам ли ја рекаʼ шта рђаво? А јесам ли и мислио шта рђаво? А он нас тира из куће, на овај начин! Ми јесмо у његовој кући, али смо се ради тебека скупили, и ја имам тебика да речем ништо, у име свију, јер имамо договор.

— Таа-ко! рече Брне, повернувши се маличак.

— Тако је! тако! заграјаше сви.

— Дакле, јево шта је. Мало прије сам рекаʼ, да ми немамо зле примисли на нашу крв, јер у крви је *милос* и *крипос*, а притом *богољубнос*...

— Немој тако, немој ка' оно мало при, него кажи у кратко и бистро што имаш! рече фра-Брне.

Шунда одгурну брата, па ставши на његово мјесто. :

— Ун крантко јен ово: мии ненћемо дан вондиш Банкоњу ун мананстир!

— Таа-ко? Ви неће те?! А ко мени заповида?

Кьако отури Шунду и стаде на његово мјесто:

— Ми ти не заповидамо, нити можемо, али крви ми Исусове (а она је прискупа!) кајаћеш се, ако га поведеш, јер ће те ово дите осрамотити и нас свију!

— Таа-ко! А ја ћу с њим натраг, ако не буде за то.

— Зло је и да пође! рече Рора.

— Докле га познаш, може учинити што се већ неће моћи исправити! вели Рдало.

— Ма све су то празне ричи, и ја не знам, шта оћете најпосли?

Жестоки Ркалина шкргутну зубима, одгурну све, пак се усиђи пред фратра.

— Јево мене да ти кажем, без завијања, најкраће и бистро. Ти одабра сина Кушмељева, да учи књигу, па да с временом буде редовник! Ти с нама вечерас не проговори три ричи, него нас задржа, да видимо твој избор. Липо! Али ћеш чути истину, па чини, како знаш. А истина је ово: У Звриеву до сад није било лупежа, паликуће, убојице, ни другога вражјега створа, ка' што ће бити овај Ба-

коња! Он се уметнуја на покојног стрица Јурету, ни узми ни подај, и обршиће ка' он....

Кушмељ јекну као рањен во. Осињача и Бакоња плакаху.

Немилостиви Ркалина настави:

— То си ти све зна', али ти нама не вирујеш, него си се упија у твога Кушмеља.

— Ја нисам зна' то!

— Јеси, јеси! Јесенас смо ти казали све потанко. Каза' ти је и Чагаљ и Шунда и Кљако и Рора и ја, а кашће ти и све село, јер је све село на чуду с њим! Видиш, како сад плаче уз матер, како се приподобија! Спрома! А цигерице би ти извадија за крајцару. Ето, мати му прича, како је мудар, како се привука', да слуша, шта Личани говоре, а неће да каже да им је укра' из кола̂ два пршута и да су и' заједно појили...

— Лажеш! рече Осињача кроз плач.

— Мучи, жено, мучи, немам ја кад, а мога' би липи ствари изрећати... Дакле, разумија си све, па сад га води! Чуће му за здравље твоја браћа фратри, а ни св. Врани неће бите лако, јер ће га огулити, ако буде мога', ка' што ће и право имати!

— Доста, гришниче, доста! прекиде га фратар, више жалостиво него ли оштро.

Али Ркалина плану на то, пак састави руке на крсти и рече:

— Ко је виши гришник, ја или онај, што заклања оваке лупеже, а вратре?...

Тада Стипану прекипје те викну:

— Натраг, ти Ркалино, како ли те зову, јер ћу ти мозак пролити! и маши се оружја.

Бакоња се стани у трен крај Стипана, а Кушмељ опет спопаде ватраљ. Осињача залелека. Фратар се укочањио на стоцу.

— Натраг! повикаше сва тројица.

Ркалина погледа презирно Стипана:

— А што се ти уплићеш, ти скитачу, ти вратарски рувијане и таволизу, а!? А знаш, да ћу ти узети те црвљике иза паса, па ћу ти' сломити ода те!...

— Покушај! рече Стипан, извадивши кубуру.

Фратар угаси свијећу.

Чуше како крцну ороз на пушци.

Брна стаде помагање.

— Јере!... Јуре!... Баре!... Шимета! Јесте ли ми браћа! За муку Исукрстову, за св. Франу, не дајте, да се крв пролива.... Ајме! ајме! у-ју! јо!... Стипане, Стипане, немој, дите!...

— Не бој се, вратре, ништа бити неће. — рече Кьако, пропирујући главњу.

— Нек бонјимо сен мин ти' принковођана, тин онружани деклија! вели Шунда.

Брне поче грлити Стипана и одмакну га у ћошак, пак се обрну к Јерковићима:

— За име божје, шта оћете од мене?

— Оћемо да избереш од наши дитића, који буде најдостојнији! рече Ркалина. Јер ми знамо пут и до бискупа и до краља!

— Па ја нисам река', да нећу! одговори Фратар, мало мирнији.

Јерковићи почеше гуркати Ркалину у плећа, и сви заграјаше:

— Па лијо !... Куд ли ће се лијше !... Па добро ! . . . Ка' паметан човик !.... добри наш вра-Брне !...

Онда Чагљина стуши на своје прећашње мјесто, па ће медено:

— А шта је трибало, да се до овога долази ? Зашто не пустисте мене да говорим, него овај манити Ркалина: дам ! бам ! тум ! пум ! ка' да се не може људски...

— Добро ! добро ! Ајте сад !

— А мој добри, мој лијпи вра-Брне ! — настави Чагљина — немој ти мислити, да смо ти ми изгубили ришпет, и да ја нисам зна', да ћеш ти учинити, како је право ! рече и пољуби га у руку.

Сви остали редом приступише му руци, преклињући се сваки, да му није «изгубио ришпет» и молећи, да опрости. Њеки још повикаше: «Добра ноћ, брате Кушмељу, прости и вала ти на части!»

Ркалина се заплака на поласку. «Ни-и-сам ни ми-сли-ја да.... да те врићам!»

— Ајде, жив бија, ајде ! вели фратар, пак се отетура до кревета и извали се, уздахнувши, као да бјеше свалио терет од стотину ока.

— Таа-аа-ко ! Уф ! Нека вас враг носи све, све, све, колико вас је !....

— А проклети антикристи ! лупежи ! галијоти ! жбири ! ајдуци ! убија вас Бог ! А платићете ! платити ! ако жив буде Јере, говораше Кушмељ.

— Јето, мој добри дивере! Јето какви су, видиш сам, па још вируј њима! — плакаше Осињача.

— К врагу сви! сви! сви! Ух! стењаше једнако фратар. — —

У зору, по наредби фратровој, Стипан оседла коња, те се крену̀ше.

Кушмељ, пошто поможе брату да узјаше, стаде пред коња, па се чешка.

Фратар блиједа, као да је боловао, гледа у врх од чизама и вели: «Па..... онај.... видићемо!.... Тамо по Божићу!»

— Ја..... онај..... како год ти речеш! вели Кушмељ.

Фратар се још дубље замисли, пак ће најзад одлучно:

— Па баш нека пође одма! Нека иде!.... Баш нека иде одма! — ободе коња и одјезди.

Кушмељ и Осињача изгрлише Бакоњу, препоручујући му, да слуша стрица Брну, да запази, како га Јерковићи љубе, па нека се баш за њихов инад подобри....

Стипан и Бакоња пођоше.

Муж и жена стајаху у дворишту, докле их год из вида не изгубише, пак уђоше у кућу.

IV. УВОД У НОВИ ЖИВОТ.

Бакоња и Стипан иђаху, што су боље могли, али заостајаху иза добра фратрова коња. Кушмељић, поред све трке, не даде одушити слузи, но га питаше за ово и за оно, које је оно село, куда води онај пут, од куда тече

ријека итд. Кога год срету, свак поздравља фратра, и свак пита Стипана, гдје је био дујо. и чији је клапчић. Бакоња се чудно гдје толики народ познаје стрица, а ето су одмакли Бог зна колико од Зврљева! Кад у њекој продолини хтједоше прићећи цесту, два коња летијаху пут њих, упрегнута у господска кола. Фратар их причека, па и кола стадоше поред њега. На предњем мјесту сједијаше човјек са фесом на глави, који лијепо поздрави: «ваљен Исус!» За њим, у кошу, извалила се двојица, какве Бакоња никад ни у сну не усни (јер Бакоња никада не бй у граду). С десне бјеше старац сиједе браде до паса, а на глави му њекака капа, као голема печурка. С лијеве чачурак њеки, сух, испијен, а на кукасту му носу стаклени прозорци. Обојица зачавркаше размахујући рукама, док, у њеке, старкеља извади њеку кутију и пружи је стрицу, а стриц узе међу два прста црна пепела из ње, шмркну га и кихну. Стипан је на чуду био, да маломе све разјасни.

— Онаке хаљине и капе носе по варошима сва господа. Оне прозорке носе људи, који добро не виде. А онај се пепео шмрче да се оснажи вид. Онај језик, што је слушао, зове се талијански и њим говоре сви учевни људи. «Прке» значи: зашто; «ши» значи: да!; «же» значи: јест, итд.

Сунце бјеше одскочило три копља, кад стигоше ка ријеци. Стипан и возари на сву муку уведоше коња у сплату, јер се пропињао и бацао задњим ногама. «Који му је враг ју-

трос!?» — вели фра-Брне. Најпослије, весла ударише и лађа се отисну. Стипан стао на сред ње, држећи једном руком коња за узду, а другом заклањајући очи од сунца. Фратар оста на обали, оградио објема рукама уста, па им довикује: «По-лако! по-ла-кооо! Чу-вајте, да се не пи-панеее! Чувајте, да не пи-бије ноге, кад иза-ђеее!».....

Бакоња стојаше иза фратра. Слушао је он много и много причати о свему, што му сад бијаше пред очима, али је све куд и камо друкчије, него ли што је он замишљао! Ето вода крклја и крклја као да у хиљаду лонаца ври купус. Ама од куда толика вода!? У Зврљеву има само убалâ, па кад љети пресахну, ред је ходити на далеко, до њеког изворка, па и ту буде сломљенијех глава, јер је налога и свак тражи да прије угради! А овдје могла би пити сва чељад, што је има на свијету, и сва стока, што је људи држе, и све звјерке и све тице, па не би отпили толико да се позна!.... — А каке су оно тице, што лете тамо амо над водом? Онакијех нема у Зврљеву! Повише су од голубова, а оштријех и дугачкијех крила. Сад, гле! гле! гле! једна слети у воду, па изнесе нешто, што јој се копрца у кљуну! Изнесе рибу! Ено и друге кљуцају и лове рибу! Тице лове рибу!! Е, шта све не бива у манастирскијем водама!!.... Сад Бакоња пожеље, да му је бућнути у воду, пак се просушити у «ајеру», па опет пљус! и све тако, докле га од те помисли не ухвати мала језња.... Па онда се сјети, е је слушао, да та

ријека отиче у море, а море да је широко као небо. Погледа низ ријеку, што је даље могао докле је назрије танку као конац, гдје се крије међу брда... — За тијем, обрну очи пут острвца, на коме бијаше манастир. Ето вода опточила земљу, па се два рукава састају и чине ширину. Један трак растоке бијаше модар, а други зеленкаст. Бакоњи би жао, помисливши да вода мрви земљу, ону лијепу црницу, што се накосила, као да бјежи од свога непријатеља. На њеној окрајцци. скркле се врбе, а од њих ништа даље не види до опет зелене чести и врху њих гвоздени крст на звонику. Бакоња се пропе на прсте, а у тај мах млазну му у очи силна свјетлост из манастира. (Бјеше стакло на црквеном прозору, од кога се одбијаху сунчани зраци). Бог зна, шта он помисли да је, те се опет стаде пропињати, а тада гакну нешто од онуда: гаа-ааа .....

— Шта је оно? викну Бакоња.

Стриц му се поплаши од тога узвика, па се обрну и удари га по образу.

— Магаре од магарета! Тако ме припаде, а?.... А што те враг није понија с њима у сплату, него и ти чекаш брод, ка' господин! — пак се опет обрну и стаде дозивати возаре.

Бакоња бризну у плач.... Ја.... ја.... ја....

— Шта: ја.... ја.... ја ...!? осијече се дујо. Светога ми Фране, великога ми св. Фране фалиш ли мало што.... изгубиш ли ришпет, мени или коме од редовника, или се побијеш с млађима, онда ћу ти најприје одаламити педесет тојага, па ћу чинити да с ноге на ногу изађеш

из манастира и рећи ћу ти: «Ајде натраг, губо, у свој тор!» Јеси ме разумија? Јер сте сви губе и погрде, какви нема у цијом кршћанству! Гори сте од Ркаћа.

— А шта радите више, враг вас однија, а? обрну се к возарима, који живо веслаху натраг.

— Нисмо могли прије, оче! Помамија се коњ, није тија да изађе, него све удр' удр' ногама, и удрија је у бедру млинара!....

— Таа-ко!? Који му је враг данас!? А је ли изаша' здрав?

— Јест, оче, али ће млинар одлежати барем петнаест дана.....

— Таа-ко? А јесу ли сви редовници овди?

— Јесу, јено баш сиде пред манастиром....

— Ајд' улази! викну синовцу сједајући на крми.

Бакоња отрије длаком очи и намјести се на кљуну. Кад се навезоше на ширину, он гледну пода се у воду, али му се свијест поче обртати, те се ухвати за бочину. Тако је сједио, клањајући се на сваки одбој, докле се опет разлијегну оно гакање.

— Шта је оно? Је ли оно каква тица? запита возара шапатом.

— Оно је једна велика звирка, вели један.

— Која ће те изисти, ако се не будеш чува'! дода други.

Бакоња се испрси гледајући подругљиво ту манастирску фукару, њихове прутасте плаве пантале, пак им обрну леђа, а кад бродић

уљезе у пристаниш, он искочи као вижле. Возари изведоше Брну, па легоше под ракиту.

Стриц и синовац пођоше мучећи кроз дубраву. Лишћа још бјеше на старој древади, али још више шушњарка по ледини. Након њекијех педесет корака, пуче тратина, а на њезину крају, иза два реда високијех стабала, издигли се прави вилински двори.

Тако се учини Баконьи, који стаде. Разјапио уста и избуљио очи.

— Пољубићеш сваког редовника у руку и поклонићеш се прид сваким, јес ме разумија? Таа-ко! Пак ћеш се измакнути и стајаћеш гологлав, јес ме разумија? Таа-ко! — рече стриц не гледајући га и крену се пред њим, мало брже.

Баконьи бјеху прионуле очи уз манастир те се препаде, кад многи гласови заграјаше:

— Вазда Исус и Марија! Фра-Брне!

А имао је Бакоња шта и видјети!

Седам фратара извалило се на клупи под орасима. А какви су да од Бога нађу! Петорици се кукља надула, свакоме једнако задригла шија, сваком једнако пуцају образи, свакн једнако отромбољио обријане усне. Двојица само бјеху мршави људи.

— А је ли ти то синовац? запитаће понајстарији, дигнувши наочаре с носа на чело.

— Јето јест ... Ајд учини своју дужност!

Баконьа пољуби редом седам руку, поклони се седам пута, пак се врати на пређашње мјесто, обрћући капицу међу прстима.

— А колико му је година, Брне!

— Дванаест ...

— Шалиш се, човиче! Није могуће!

— Није могуће! више му има! поновише сви у чуду.

— Ма вирујте, да и' није ни напуница! — пак сједнувши обрну талијански да им нешто прича.

Фра-Вице (гвардијан), фра-Думе, фра-Брне, фра-Ловре, фра-Шимун, фра-Јаков, фра-Баре, и фра-Антун заподјенуше разговор, прекидајући и претјечући један другога. Тако их је црква крстила, али по народном крштењу зваху се:

Пирија, Тетка, Наћвар, Блитвар, Дувало, Срдар, Вртиреп, Жвалоња.

Било је још неколико постриженика манастирских, али су се они налазили «у тековини» по парохијама. Само кад који оболи, или кад је коме потреба да се одмори, дође ће за неко вријеме «кући» са парохије, а настаниће се у њој, кад се године натоваре на плећи, као поменутој осморици. Ови, дакле, у миру преживаху што је дао Бог и св. Фране.

Бакоња стаде гледати манастир. Бјеше на један под, али је имао око двадесет прозора у лицу. Црква је својим обијељеним прочељем прилијепљена уза њ. Зид манастирски није заклачен, те се види у њему четвртасто камење, округло, плоче, шкриље и комади опека. Малени прозори нити су једнаки нити у једној врсти, те да нијесу још четвртасти, могло би се мислити да су топовска зрна зид испорешетала. Капци су свакојаке боје и распадају се од старости.

Из дальине се та зграда свакоме чиљаше лијепа, јер је зачиња зеленило, али Бакоњи ни из близа не поружње.

Фра-Брне, једнако пркелаше, погледајући сиповца, па кад и томе дође крај поче нашки.

— Јето тако! Писам чуја липе гласове за њ, али, ако се не буде влада' како ваља, ја ћу фи-ју! (показа руком, како ће га истољагати), пак нек иђе, од куд је и доша'.

У то се помолише на вратима два ђакона и три ђачића у далматинској варошкој ношњи. На свакоме бијаху: пантале, кружат са сребрним пуцима и гуњ опточен гајтаном, све од прне свите, па онда шарени пас и пљосна црвена капица. Тако се носе трговчићи по далматинскијем варошицама и фратарски ђаци, докле се не «обуку.» (Обући се, у њихову говору, значи: носити мантију).

— Биће он бољи, него мислиш! рече гвардијан, устајући. Пак му се попримаче и потапша га прстима по образу. «Је ли да ћеш бити добар, а?»

Бакоња се ослободи, погледа старога кољешу отворено, па понови, што бјеше путем научио од Стипана.

— Бићу припокоран, припоштовани оче!

— Е, па липо! Ајде сад са оним дјацима. Ајде поведите га!

Бакоња прође са ђацима испод сведенога уласка, и нађе се одмах у дворишту, гдје видје. да је манастир озидан на лик творила. Једну страну захваташе црква, а испред трију страна бјеше широки тријем, подупрт стубовима. Три-

јем бјеше покривен даскама, плочама, опеком, како гдје. Између крова од тријема и крова од цијеле зграде, на много мјеста, дим је оставио жуте млазове.

Двоје камене стубе, састављене од незграпно отесанијех каменова, извођаху на тријем. Дуж тријема врата од ћелија и од других сувота бјеху неједнака, и различито обојена. Између једних и других бјеху издубене пањеге, а у њима се нахођаше светитељских кипова, полупаних лонаца, крпа итд. Под на тријему покривен његдје даскама, његдје плочом. Кад обрнуше другијем лактом тријема, Баконја видје у куту једне стубице на лик сврдла; оне сметаху проласку, а не вођаху нигдје, јер њекадашњи отвор иза њих бјеше зазидан. У трећој страни затече још већу збрку. Ту бјеше прозора гдје би боље доликовала врата и обратно. Најзад стигоше до краја.

Тако једнијем гредом обиђоше манастир. Кушмељић израчуна да ће у тој кући бити око четрдесет сувота, а кад се томе дода таван и подрум, онда би се у манастир могао смјестити готово сав зврљевски народ.

Два ђакона сврнуше лијево, кроз велика врата, над којима бијаше икона и кандило. Баконја је мислио да је иза тијех врата њека светиња, али кроза њих допираше оно «благовоније,» које допире из манастирске кујне.

— А јеси ли кад бија овди? запитаће га један малиша, пошто осташе с њим на тријему.

— А како те зову! пита други.

— Име ми је Ивс, одговори Кушмељић.

— Ал те зову Бакоња! додаде трећи смијући се. Оцу ти је надимак: Кушмељ. Мајци: Осињача. Једноме брату: Чмањак. Једној сестри: Галица, другој: Кривица. Најмлађем брату: Шкембо. А стричеве ти зову: Чагљина и Шунда. Реци да није тако.

И сви се слатко смијаху.

— А шта си радија код куће?

— Паса' је козе! А овди ћеш пасти гуске, разумиш ли? А није лако чувати гуске, брајко! Прије свега треба свакој да надјенеш име, јер ти ни једно јутро неће изаћи, док је не зовнеш по имену. Па ваља да пђеш прид њима овако (показа му како ће се гегати), ако ли која утече низ рику, мораћеш трчати за њом низ обалу, док је не сузбијеш.

Послије тих упутстава уђоше за ђаконима. Уђоше у пространу дворницу, у којој бјеше велики сто. Иза прочеља, на стијени, бјеше разапети Исус го и ништа мањи од Кушмеља. На другој стијени вишаше слика, која приказиваше гомилу људи, што сједе око стола. Сви су били космати и сви, осим једнога, имадијаху њеки свијетли лопар око главе. Пред том сликом бијаше палоња и на њој отворена књига.

Бакоња са својим друговима прије̇ђе у мању собу, гдје бјеше један мањи сто са двије старинске клупе а на стјенама полице пуне кругова и здјела.

Одатле уђоше у кујину.

Пред високим огњиштем стојаше постарији фратар, љевајући чорбу, кроз гвоздено цједило. Баконьи се учини чудновато да редовник врши таке послове; причека докле онај положи лонац, па приђе и цмокну га изненада у масну руку.

Баконе и ђаке подуши смијех.

Кувар се снебн, па запита дјечка:

— Који си ти? Кога тражиш?

— Ја сам синовац вра-Брнин.

— А! Тако! Жив бија.... Видиш.... овај.... ја нисам редовник, него лајик.... али јопет, липо је штовати старије.... ја би тебн по годинама мога' бити отац.... А шта се смијете? безобразници! викну на ђаке. Чудна ми чуда, што ме дите пољубило у руку! Метни капицу, дите, метни. Мени је име Грго, звађеш ме: «шјор-Грго.» Ладај се липо, а ја ћу те у свему поучити. Али, свр свега не буди ка' ови твоји другови. Ајде сад тамо, одмори се.

Баконьа збуњен, врати се у предњу собу, гдје бијаху они пет, те га опет почеше задиркивати.

— Зашто ниси и мене пољубија у руку, а, гушчару? пита га, тобож оштро, један извијени ђачић, три четири године старији од њега.

— Немојте тирати све једну те једну комендију са дитетом! рече високи, болешљиви ђакон, који се једва држаше на ногама.

— Јето фра-Тетке! Бижмо! викну најмлађи, те сви изађоше осим Баконье, који се зачуди видјевши фратра, што је сједио до стрица. Дакле то бјеше фра-Тетка.

— Ће ли брзо бити готово то, Грго? Јеси ли мањиструу усуја?

— Нисам још, оче, одговори Грго зловољно.

— Ма враг те однија, јесам ли ти река', да манастирска ура изостаје! Јево већ подне! И Тетка љутито изађе.

Бакоња стуни ка прозору и угледа пространврт, за манастирским палићем. Иза њега бијаше ред омањих зграда. Пред једном поткиваху коња. Ту се бјеше начетала гомила слугу, међу којима познаде Стипана. Иза тијех кућа, пружила се ливадица, а под њом одмах текла је ријека, шира но на другој страни острвца. Преко воде пружила се равница а иза њих наслагала се брда, загајена виновом лозом и маслиницима. Све то бјеше красно, у јесенском ведром дану, те Бакоњине очи летијаху на све стране, док се не уставише на грању једног стабла усред врта.

— Исусе мој! шта ли је оно? запита сам себе Бакоња, избуљивши очи.

Види да је дугачки тичји реп, а на његову крају, на сјајним перима, у златним кружићима, њекакве модре пјеге. У тај мах ушета у башту Фра-Тетка, па кад је био под дрветом, гакну она тица врху њега, а он дохвати грумен земље и баци је нада се, те слети тица и поче трчати незграпнијем дугијем ногама, а како трчи повија јој се танки врат и на глави мала перјаница. Од њекуда притрчаше к њој њекакве сиве и кусасте кокоши, које чињаху: гр-гр-гр-гр...

Бакоња уђе у кујину.

— Молија би вас, шјор-Грго, за једну рич, рече Бакоња, па се и нехотице облизну, погледавши на печење.

— Шта ћеш дите?

— Како се зове она тица златна репа? ено је у вртлу.

— Оно је пајун. Ајде, сад.

— А оне друге кусасте?

— Оно су вараунке. Ајде, сад.

— Пајуни и вараунке, понови Бакоња, сједнувши опет. Све је овди чудно, све! Због оног сам пајуна добио јутрос ћушку од стрица! А јето овди је и кувар у вратарским хаљинама, а кажу да није вратар!. А од куд они галијоти знаду надимке ћаћи, матери и осталима!? Да им то није Стипан каза'? Зар је и Стипан галијот?

С том тешком сумњом Бакоња преклони главу и заспа на клупи.

Након пола часа, пробуди га врдање у фратарској трпезарији. Они су чатили молитву, па почеше покретати столице, па се зачу звецкање посуђа и онда мрмољење кроз нос. Бакоња се примаче вратима и видје она два ђакона пред налоњом, један чита други прати очима. Послије неколико, онај други поче да чати, а први да гледа, док гвардијан не забобоњи нешто, на шта се ђакони поклонише, па и они сједоше за сто.

— Мали Јерковићу! викну га кувар, сједајући у прочеље друге трпезе, те Бакоњу посади до себе, а она тројица ђачића се мало

одмакоше. Бакоња приону својски. Јадник се не бјеше омрсио Бог зна од кад, а још тога дана пјешачио четири часа. Како ли се угодно изненади кад му, послије добра комада говеђине, шјор-Грго поднесе печење и салате, па онда једну крушку, па-шуну чашу вина.

У фратарској трпезарији час би се дигла граја, час би се смијали и шаптали, док опет заврдаше столицама, опет зачавршаше молитву, па изађоше.

Грго оде у кујину, а Бакоња се дошуња за њим, па рече умиљато:

— Ако што заповиђате да вам помогнем, шјор-Грго.

— Ја видим да си ти добро дите, да си зафалан, рече кувар дирнут. Али данас ми нећеш помагати, јер си уморан, него опет ајде легни на клупу, пошто је и стриц отишао да се одмара. Посли ја ћу те разбудити и повести да видиш цркву.

Бакоња се поврати у ћачку трпезарију.

— Ма ти ка' да не бегенишеш ово наше вино, рече онај ћачић, који га је и дотле задиркивао, показујући на Бакоњин тек начети дио. Он нагну чашу, али послије једнога гутљаја, лице му се згрчи а очи му засузише, те заману чашом и удари њом по глави варалицу.

Она двојица скочише на Бакоњу, али снажни Кушмељић залијепи шаком једнога и другога у тињи час.

Грго допаде.

— Шта је!? Зашто се тучете?

Бакоња му пружи чашу, а кад Грго примириса и познаде да су му паприку ставили, викну:

— Ђаволски синови, зар се тако дочекује друг, а? Добро си учинија, Јерковићу! Ако те туже не бој се, извући ће они дебљи крај... Излазите одма, или ћу сад ка гвардијану.

Кад они одоше Грго даде Бакоњи средине хљеба да жваче, па га свјетова да легне, што Бакоња и учини одмах, па брзо заспа, и ако му се још не бјеху осушиле сузе на образима.

Грго га остави тако пуна два часа, па га онда одведе у цркву.

Бакоњи се учини да је на језеро ступио, тако сијаху црвене и плаве плоче од пода а тако исто и мраморне стубице испред седам олтара. А шта је то према позлаћеним стубовима, свијећњацима, криволетима, кандилима, према сликама и киповима, што плијењаху поглед са свију страна! На крајевима бијелијех трпежњака вишаху ружичасте чипке. Грго му обрати пажњу на хор, гдје сијаху цијеви на оргуљама, као да бијаху од сухога злата.

Из цркве га Грго одведе у коњушницу, гдје су гризла четири добра седланика и четири товарна. Ту се прилично дуго забавише, јер су коњи били велика љубав Бакоњина. Из коњушнице сврнуше у наслон, који је тога маха био празан, али му Грго каза, да је то мјесто за шест крава музара. Одатле обиђоше млин, гдје се Бакоња упозна са млинарем и

ковачем, који увијек друговаху. Вигањ је био на њеколико корака одатле. Најзад отидоше у нову мађупницу.

Њекада су слуге јеле у манастиру, али прије десетак година, фратри саградише за наличјем манастирским кућу за млађе. Бјеше то доста пространа зграда, подијељена на троје; средина бјеше ограђена ниским зидом, при дну кога бијаше камени коломат за сједење; при једној стијени приграђена бијаше једна пећ за хљеб; на сред пода бијаху два гвоздена пријеклада, гдје је горјела ватра. Са страна те средње зграде бијаху двије клијети: спремница и млијечар. Цијела се кућа зваше новом мађупницом. У старој мађупници у манастиру, зими се грijаху фратри, као год што стари млијечар придадоше ка ризници.

Све то Грго потанко исприча новоме ђаку и још много што шта а особито како он долази јутром и вечером да дијели млађима оброке. То је установљено прије десет година, и то бјеше врло добро по мишљењу Гргову, јер тако млађи, без велике потребе, не уносе ноге у манастир.

Бакоња је све то слушао некако расијано, од кад у новој мађупници чу њеки разговор између двојице слугу, који лежаху, те се и не мрднуше кад кувар уђе. Бакоња је јасно чуо гдје један од оних рече:

— Бога ти, ко је овај клапчић са *Балеганом* (Дакле шјор-Гргу зову Балеганом? рече у себи Бакоња).

Кад је било доба вечерњи. Кушмељић се прибн у кут црквени. «Благослов» (вечерњу) служаше фра-Вртиреп. Осталих шест редовника сједијаху са страна великог олтара. Два ђакона клечаху мало даље. Од три ђачића: један бијаше у стихару, а двојица послуживаху. Дакле, није било нарочитог звонара ни црквењака. Од једном забрујаше оргуље, те се Кушмељићу коса накострјешн, јер дотле не бјеше чуо те свирке. Он се обрну да види ко то свира, кад али Тетка сједи испред цијеви и решета главом.

Вечера прође истијем редом као и ручак. Другови га и не гледаху а камо ли, да би га задиркивали. Стрико Балеган намигну Бакоњи, као да хоћаше рећи: виш да добре шаке помажу и у манастиру, више него памет!

Послије вечере Наћвар зовну Балегана.

— А, Грго, а ди је оно моје дите? Вире ми, ја га и заборавија бија. Је ли галијота' шта?

— Није, дујо, крижа ми, него, колико ми се чини, баш је мудро дите.

— Таа-ко! е, е «нова нева свака је ваљана»! Доведи га посли к мени.

Балеган одведе Бакоњу у средњи тријем, гдје је Наћвар имао своје двије собе као и сви остали фратри. У предњој бјеше велики орман књига, четири наслоњаче, диван, а по стјенама њеколико слика и један часовник са утезима. Кроз друга врата видјела се Наћварева ложница, у којој такође клопоташе један часовник, истога облика као и први. Кувар изнесе из те собе у предњу једну пустину, по-

кривач и кожни подглавач, које предаде Бакоњи. Док је то радио, он и фратар говораху талијански.

— Таа-ко! рече најзад Брне зијехајући. Изуј се пред камаром, па ћеш онда ту лећи, а сутра зором узми онај суд и донеси воде са чесме. То јест најприје ћеш одзвонити будионицу, па ћеш на воду. А казаће ти Грго, ди је чесма. А сад лаку ноћ! — Брне се затвори.

Грго оста још мало, да поучи дијете, па отиде.

Бакоња се хитно прекрсти, духну у свијећу и одмах заспа као заклан.

Шта ли се све није врзло по његову мозгу те ноћи?! Непознати крајеви, сеоски пут, стари господин сиједе браде и његов сухи друг, бурмут, ријека, галебови, паунови, лађа, возари, манастир, црква, оргуље, млин, вигањ, добро јело, паприка у вину...

У потоњу Бакоња снијеваше све љепше и љепше. Баш усни, е они ђаци, с којима се био, добили крила па лете по «ајеру» и њега носе а он их преклиње, да му кажу своје надимке. Па онда још око њега лете «паунови и вараунке», па од њекуда долети и фра-Тетка, сједећи на облаку и куцајући прстима по зупцима од оргуља. Сва та мјешавина летијаше на више, на више, а за њом летијаше онај болешљиви ђакон, врло тужан што не може да их стигне, и баш кад хоћаху да зађу за њеки румени облак, разбуди Бакоњу треска у соби и стричев глас:

— Дижи се, магарчино! Јеси ли се у Звр.ьеву навикао да спаваш до ово доба, магаре од магарета!

V. ПРВИ ДОГАЂАЈ.

Шест недјеља послије одласка Бакоњина, наста рђаво вријеме у Звр.ьеву. Магла напуни долине, па сплиш вјетар од мора разагна маглу, а донесе пљусак. Жедна земља пијаше брзо воду. За тијем поче тихо али трајно роминьати она киша, што пастирима продире до костију.

Чмањак, најстарији Кушмељић, гурио се тијех дана у једној пудари, чувајући стоку. Кроза сухе гране, којима бјеше покривена колиба, протицала је киша те Чмањак прозебе, тако, да га час подузимаше ватруштина, а час се тресијаше од студени. Поред свега тога, кукавац се не пожали, него се отимао болести и посрћући ходио. Али једнога вечера, смркло се у велике, а Чмањак не јави стоку кући. Тада отац отиде да га тражи и нађе га несвјесна. Осињача одмах погоди шта му је. «Нагазија је несритник!» вели, па потрча ка Цонтрони Чагьинниној, која бјеше вјешта тијем работама. Цонтрона, и ако не говораше са кнезом, дође. Пошто прегледа Чмањка, рећи ће: «Нагазија јест, то је цигурно, али се не зна, је ли на сугреб или на чини! Ако му изађу шклопци по тилу, онда је на сугреб, и оздравиће лако! Али, ако су чини, онда . . .» заврти главом. Осињача јој донесе одмах жи-

вога угљевља и здјелу воде. Цонтрона баци први жеравак у воду и запита: «Је ли овоме крива Пешићетина?» Угљен зацврча, али не потону. «Је ли Чврља Ожегова?» наставља Цонтрона. «Је ли Жландра Ћукова?»... «Је ли Врља Кукумарова?»... «Је ли Чандрљака Кокина?»

На сва та питања жеравци цврчаху, али ниједан не потону.

Најзад, Осињача, која дотле махаше главом, баци жераву, питајући у себи: «А да није баш томе крива ова Цонтрона?»

На то жеравак: цврррррр!... па потону као олово.

— А којој си то намигнила, вире ти. Барице, запита је јетрва гледајући је подозриво.

— Нека је враг носи која је да је, него помози. Цвито, па ћу те напојити добрим вином! рече Осињача, а забашури своју забуну кашљем.

Цонтрона запоји Чмањка три пута оном водом, у којој бјеше гашено угљевље и отиде, однијевши за свој труд врч вина. Јетрва пљуну за њом три пута, газећи пљувачку и мрмољећи нешто, па настаде око дјетета.

Сутра дан, рано, Чмањак изједе два попржена јаја и попи чашицу вина. Стрина му Цонтрона, обишавши га још једном, подјемчи својом душом, да ће оздравити.

Тада Крива замијени болесника код стоке. Барица и Галица ткаху, а кнез је тесао њеке паузнице, и свакога тренутка излазио пред врата, да види мијења ли се вријеме.

Тек у попасно доба осјевери и указа се маличак проблијеска на небу. Тада кнез, Осињача и Галица отидоше на поткутњицу, да беру клипове. Вратише се пред мрак, кад и Крива дође. Чмањак је спавао, а Шкембо се играо у пепељаку. Домаћица усу у лонац кукурузно брашно, које кнез измијеша. Тек након њеколико залогаја проговори Осињача:

— Боже мој, шта ради сад наш Ивица? Дави ли се и он пуром као ми! Је ли кисnуло данас моје злато? Је ли се обика' у манастирини? Како ли га пази стриц Наћвар?

Кнез је погледа зачуђено.

— А шта си издрељија те очурине у мене!? Зар ја не смим спомињати своје дите? Срам те било! јер теби баш ка' да је жа' што се твоје слутње не испунише! Ма неће то Бог дати, не, не, не, па ти заковрнуја од злоће, од.....

Њеко залупа на вратима.

— Ово ти је јопет она криворепа Цонтрона, губава виштичина. Мисли да ће се и вечерас мукте опити! Ма нећеш, Цонтроно, валај, макар црка' и Чмањак.

— Не говори тако, кршћанице! опомену је кнез.

Опет се зачу лупање.

— Ајде, Криветино, отвори, нека је враг носи

На велико њихово чудо уђе Бакоња.

Бакоња, блијед у лицу, глибав до кољена, у руци му штит од кише, а о рамену шарена торбица. Сједнувши назва Исуса, па сними

капу, па тресну њом о колено, те стрцнуше капљице на све стране....

— О, Боже... Боже !... проговори једва једвице мати. Шта сам ти згрешила, чудни Боже, да ме вако каштигаш ! ! ? Шта ће сад ре . . . ћи о . . . ви на . . . ши ис . . . ко . . . па . . . ни . . . ци! О ! о ! о !

Тада се и кнезу одријеши језик.

— А , несритно дите , убија те гром !.... Зна' сам ја, зна' !....

Шкембо , Крива , Галица , па и Чмањак, који се у то бјеше пробудио, поведоше се за родитељима , те у час наста плач и ридање у дому Кушмељеву.

Бакоња скочи.

— Прикините, ... ја сам послом дошa' !

— Каким послом, гром те убија! вели кнез.

— Кажем ти : послом ! Ајде одма по Кењу Кркотића.

— Штаа ? Каако ?

— Ајде по Кењу, кад ти вељу. Реци му, да је његов поса' и његова корист , али се чувај да те не чује његов ћаћа.

Кушмељ зинуо, те га жена гурну.

— Ајде, шта се примишљаш, ка' да моје дите не зна шта говори ! Не видиш ли, да је вратрова порука !

Кнез утрвши длаком очи узе гуку пуре и изађе.

— Дакле те нису изагнали, душо материна, срце материно ? пита Осињача, љубећи Бакоњу по образима и по шији. Дакле си баш

послат? И то баш Кењу, губавом Кењу? Шта то може бити?

— Молим те, мајко, склони дицу, јер сам гладан! рече Бакоња, па извади из торбице погаче и сира и поче јести.

Мати отклони дјецу, испричавши му шта је било са Чмањком. «И то му је стрина Цонтрона даровала. Нико нег она!» Бакоња на то уста, пољуби брата, па се опет врну на пређашње мјесто. И она се приби у угао, па поче испод гласа.

— Па ош ли мајци казати, шта је то?

— Ма чућеш сад, чим дође ћаћа.

— Знам, али би рада, да те посавитујем. Али, јопет, ради како знаш. Ћеш да те изујем? Нећеш, велиш! Па ти, по овоме вримену, оклен доклен! Валај, ни вра-Ћаћвар нема срца! И шаље те ради губавог Кење! Ма шта то може бити, дите?! Цигурно нека велика ствар. А шта ћеш ти радити, ако дође и стари Кркота с њим? Знаш, одма му реци: «Рп! нису твоји посли!» Тако учини. Ладај се мудро, драго дите!

Послије једнога часа доведе кнез Кења.

Бјеше томе Кењу око осамнаест година, а бјеше снопаст, врљав, као и сви Кркотићи,

— Ваљен Исус! назва Кењо Е! а ти Ивезар јопет доша' кући?

— Ја јево доша, да се с тобом разговорим.

— Са мнокарце?

— Јест, да ми кажеш, ди је стричев кулаш, рече Бакоња, гледајући га добро у очи.

Кнез и Осињача скочише са столица. Кењо их плахо погледа и поче муцати.

— Ја, вире ми, не разумим, шта ме питаш! Зар је нестало коња вра-Брни? Зар га је нико укра'?

— Украли сте га ви... ти већ знаш, који ви, рече Бакоња оштро. Не помаже ту забашурívати ни трошити ричи у витар.... Све се зна.

— Ма ко је то слага', триста му крста и светаца?!

Тада се кнез умијеша и направи лице као да све зна.

— Не псуј, магарчино, него казуј ди је коњ.

— Доста је једну рич рећи, па да осванеш сутра у слишћу, вели Бакоња. А теби ће бити најтеже, јер остали, кад одлеже нико вриме, отићи ће кући, а тебе ће отправити у солдате.

Кењо поблиједи.

— У солдате, разумиш ли, настави Бакоња, јер је стриц највише на тебе киван. Овако је река': «Онога ћу галијота послати прико мора, ди ће му сваког јутра одадирати по десет батина, и то ће трајати десет година.»

— Тако су баш лани послали једнога из Приморја, те је црка' од шиба, вели Кушмељ.

— О Исусе! О Дивице! О Јозефе праведни, шта се још на свиту неће чути, уздише Барица.

— Ма добро, али ди су свидоци, пита Кењо.

— А од куда би ја зна', и зашто би мене стриц слао по овом времену, кад он не би почисто зна', ко му је коња овдеја.

— Ма, ја, ка' вељу да....

— Чуј до краја, прекиде га Бакоња. Мени се сажали за тобом, па стадо молити стрица: «Немојте, дујо, док се ја не састанем с Кењом. Ко зна! Може се све то још на липе свршити, а може бити, да је Кркотић најмање крив.» Тада фра-Брне одмекну и рече: «Ајде покушајмо и то, нека га враг носи. Ако се покаје и врати одма парипа, подај му ови пет талира!»

— Зар још пет талира! викну кнез.

— О Исусе! О Дивице! О Јозефе праведни! поче опет Барица.

Бакоња одријеши из једног крајичка од убруса пет крунаша, па их понуди Кењу, коме очи синуше, те ћаше да прихвати новац, али се на вријеме поправи.

— Валај, баш ћу гледати да дознам, па да просочим....

— Не, него с миста кажи ди је коњ, или ћу ја одма дати ћаћи стричеву књигу.

— Каку књигу? запита кнез.

— Стриц је овако заповидија: «Ако Кењо не тиме одати, а ти подај ћаћи ову књигу, нека је одма однесе у град у суд, па онда је лако.» Бакоња извади из торбице њеко писмо завијено новинама.

— Дај амо! викну кнез. Одма дај амо ту књигу!

— Ма шта може бити то? рече Кењо с малом душом.

— Шта може бити? Ово је лепорат, у коме се налази све како је било, како сте коња одвели, куд сте га провели, све, све, све, до најмање ситнице.

— Дај, дите! викну опет кнез. Ја ћу одма Кења свезати и одвести у град, кад већ има лепорат. Шта да губу штедимо.... Дај, Барице, коноп.

— О Исусе слатки! Дивице причиста! Јозефе праведни! кличе Барица уставши.

— Немој стрико, казаћу све, ако ће ме ћаћа и убити, једва изговори Кењо, а зној му пробио кроз чело.

— Ди је коњ?! брекну Бакоња.

— Ди је коњ?! попови Кушмељ.

— Коња на сриду, губо од губе, рече и Барица.

— Јено га под Црним Куком, у синици стрица Роре.

— Трчи ћаћа! вели Бакоња давши Кењу новце.

— Брзо, мој липи Јере, дода жена.

— Ајдемо, рече Кушмељ, узевши кубуру с оружнице, па пстура Кења пред собом.

Бакоњу спопаде такав смијех, да се изврати наузнак. Кад се Оспњача поврати, Бакоња се још смијао, али од силнога умора и дремљивости није могао више да говори, но оде на кревет и леже, молећи матер, да га одмах пробуди, чим се они поврате.

Барица запали свијећу пред «Дивицом,» клече и поче говорити «крунице.» Кад изговори десет круница, изађе пред кућу, да види

иду ли, па опет настави мољење. Тако је трајало до пред зору, кад Барица зачу коњски топот, те разбуди сина.

Кењо уђе водећи за оглав кулаша, који, сав блатав, покривен раканцем, зарза видећи Бакоњу. За коњем уђе Кушмељ, држећи у руци натегнуту кубуру.

Бакоња загрли коња и стаде га љубити и тепати му.

— Борме, синко, за длаку је шкапула'! вели кнез. Сутра зором хоћаше га Кркота одвести на босанску границу. А знаш шта су били смислили? Да слажу стрицу, како си ти изда' коња другим ником лупежима!

— О Исусе слатки! О Дивице причиста! Срића да је вра-Брне на вриме дозна' све! рече Барица.

Бакоња сложи руке на кулашу, па погледавши побједнички оца и мајку, рече:

— Мој добри ћаћо, и моја добра најо, ништа стриц за то не зна. Он и сада овога тренутка, цигурно мисли да му је коњ на другој страни.

— Шта велиш?.... Како то? питају родитељи, а на Кењову лицу показа се виши ужас но прије.

— Кажем вам: од свега овога стриц не зна ни овишно! (то рекавши запе ноктом за зубе). Јево ћу вам по реду све исказати, додаде Бакоња сједавши. Кад прикључе у јутро допаде Стипан и каза, да приковођани украдоше кулаша, ја одма реко у себика: нису, борме, «приковођани» него Кркотићи! Ка' да ми

је сам Бог то на уво пришануја, тако сам увирен бија, да је то њиов поса', и да им је намира да мене у то уплиту. Кад стриц и Стипан одоше прико воде, ја сам се пуно мучија, па најпосли кажем кувару Балегану своју сујму. Добри Балеган липо ме свитова, шта ћу чинити.... Јето ти како је било....

Кењо хукну, пак се одмаче у присјенак.

— О мудро моје дите, о липо моје дите, рече кнез загрливши сина.

— Благо нама до вика, дода Осињача отимљући Бакоњу из очина загрљаја. Јесам ли ти ја увик говорила, Јере, да је ово дите одвојило мудрошћу, да је за њега мало да буде вратар!....

— Дакле, ко је бија с Кењом? Шта каже? запита Бакоња, гледајући кривца преко рамена.

— Бија му је ћаћа и Роре, вели кнез. А збиља, ко је дакле написа' тај лепорат?

— Ово је проста картина! рече Бакоња развивши лист неписане хартије.

— О Исусе слатки! има ли још ко овакога дитета!? узвикну Барица, па колико је била весела наточи чашицу ракије, и понуди Кењу.

А кнез се упути к њему, викнувши: «Дај крунаше одма!»

– Шта? да вратим....

Кнез га шчепа, и нареди Барици да извади талијере. Па онда кнез обрну Кења, па што најбоље могаше, удари га ногом гдје бјеше најмекши, тако, да Кењо прескочи преко прага.

Пошто се са свим раздани, Бакоња узјаха на кулаша, а отац пође пред њим, те се крену̀ше ка манастиру. Готово сви Зубаци и Кркоте и Брзокуси бијаху по двориштѝма, кад отац и син прођоше, али се нико не јави, нити се учини вјешт тој ствари.

Кушмељ и Кушмељчић стигоше у ручано доба ка води. Дуго су морали чекати возаре. Кад најзад дођоше пред манастир, затекоше све фратре пред њим, баш као и онда кад је Бакоња први пут дошао. Можете замислити, како ли се сви зачудише. Фра-Брне оде брату у сусрет, те му брзо пришапта:

— Видим шта је, али испричај другова̀чије. Кушмељ измисли, како је то работа Милушана, како се његов син томе досјетио и дошао да му јави, како је он дигао хајку и нашао коња чак на граници. Како је дао двадесет талијера соцбине. Али кад бјеше на само са Наћваром, исприча му по танко сву истину, само прећута, да је отео од Кења оних пет крунаша и још измисли да му је обећао других пет, које Наћвар одмах даде, похваливши Бакоњу.

Послије ручка син испрати оца до воза. На растанку рече Бакоња.

— Ћаћо, купићеш ми још ове недиље два̀ прибуке нови дијачки аљина, јер ја нећу да служим по манастиру у беневрецима и опанцима!

— Ма мој синко, и то је на тебн ново... Притрпи се за нико вриме!

— Нећу валај, ћаћо, него ако ми не буду а.ьине до недиље, ја ћу казати сву истину стрицу, јер најпослинакарце, ја сам замирита' ти десет талира....

Али се Бакоња не попесе. Но сутра дан опет замијени најмлађега ћака пред собом, у нижим работама, као и дотле, те је звонио будионицу, мео цркву, распремао стричеве ћелије, и највише помогао Балегану — еле, био врло вриједан пустоћак, али само пустоћак.

VI. ЂАКОВАЊЕ И ДРУГИ ДОГАЂАЈ.

Тек о новој години Бакоња поче учити књигу. Болешљиви ћакон Шкоранца (правијем именом: Иноћентије Ловрић, — син једнога обућара из града) поче му показивати глаголицу. По вас дан Бакоња мрмољаше: аз, буки, вједје, глаголи итд. и мучаше се да научи писати оне чудне грабуље и шкорпије, што се зову глаголица. Такође научи «одговарати» јутрењу и мису. Бакоња имадијаше умиљат и снажан глас, због чега веома омили фра-Тетки, који, премда бјеше најученији фратар у В., опет је више то тражио од ћака̂, но марљивост у пауци.

Ево како је Бакоња проводио вријеме прве године свога ћаковања.

Пошто би одзвонио будионицу, очистио обућу стрицу и донио му воде, одастајао јутрењу и поспремио стричеве ћелије, онда би чекао свога «Вра» (тако у кратко зваше фра-Брну), да се врати са доручка.

— Јеси ли затворија поништре? питаше Вра са трнјема, јер, и њети, бојаше се ући у собу, ако стакла нијесу затворена.

— Јесам, дуовниче.

— Јеси ли истреса тапиће и прашину отрио?

— Јесам, дуовниче.

— Да ниси довата карте на тавулину, или орлоће?

— Боже сачувај, дуовниче!

— Таа-ко!

Свакога боговјетнога јутра, Наћвар би изређао сва та питања, а Бакоња увијек једнако одговараше.

На столу Враову бјеше гомила хартија (већином Наћвареве пјесмице), а Бакоњи бијаше најоштрије забрањено да их не дотиче, но их је Вра слагао, чистећи гушчим пером прашину испод њих. За тијем би се Вра извалио у наслоњачу, па ставио преда се два шпагна, златна часовника. То му бијаше уживање, да слуша како клопоћу она два велика на стјенама и два мала пред њим. Ако се ноћу који устави, онда би се Вра одмах пробудио: ако се два сложе у куцању, онда би се доцније пробудио.

Од стрица, Бакоња би отишао ка своме заштитнику Балегану, да «струни росу са срца», како кажу наши. Иначе, по обичају, ћачки доручак бијаше комад хљеба. Из захвалности, Бакоња би помогао кувару исјећи месо, или очистити рибу, или оперушати кокош итд., па онда би се опет вратио ка стрицу.

Сад, ако Вра надме образе и прегне главу, Бакоња дохвати са полице један танки, одјељани прутић, па га лагано удјене стрицу под кошуљу и чешка га по плећима. То трајаше најмање полак часа, јер послије куцања часовничка, то бјеше Врау највеће уживање, то га њекако спремаше да узмогне с насладом читати најдубља богословска дјела, и писати стихове. А ако Вра одмах не надме образе и не прегне главу, онда Бакоња чека док то буде, јер без тога нијесу се раздвајали јутром.

Послије тога, изашао би Бакоња и обрнуо би другим лактом тријема, противнијем правцем од кујине, те би закуцао и ушао кроз једна врата између ризнице и гвардијанових соба.

Ту је била књижница, а у исто вријеме и «скула».

Најприје би Бакоњин нос осјетио задах влаге и прашљавијех књига, па онда би његове очи отишле ка великом Исукрсту на стијени, и на катедру под њим, гдје би сједио један фратар. Бакоња би на врх прста отишао, да га пољуби у руку, па би отишао на своје мјесто, у трећу клупу. У проласку морао се поклонити ђаконима Чимавици и Шкоранци, који сједијаху на столицама, између катедре и клупа. Шкоранца је врло често изостајао, због болести. Најзад би сио Бакоња, као што рекосмо, у трећу клупу, иза тројице својих другова: Мачка Бујаса и Лиса, које испитиваше један од ђаконâ.

Бакоња би извадио свој буквар и почео мрмљити из њега, или би гледао слике око себе.

Свуд унаоколо бијаху велики ормани пуни књига, које су махом миши начели, а поврх књига велике слике светаца, папа, провинцијала итд. на платну. Бакоњи се рекло да су њеке од тијех слика од велике вриједности, а то бијаху: свети Фране, сух и безбрк, држи њеку тичицу на длану, а милује ју другом руком; свети Ловре, мршав, висок, млад човјек, држи роштиљ, на коме су га крвници пекли; свети Јероним («наш земјак»), сиједе браде до паса, грбаста носа и крупнијех очију, које је избуљио гледајући људску лубању, те се чињаше да се чуди он њој, а она њему; најзад њеки коштуњави и наполак голи светац, клечи у ваздуху, високо поврх једне гомиле људи, а раширио руке и заковрнуо очима.

Предавање обично почиње гвардијан са ђаконима. То је трајало само њеколико минута. Ако би Бакоња и стигао на вријеме да слуша одговоре ђакона, то њему бијаше са свијем као турски, толико је могао разумјети. Гвардијана би замијенио фра-Дувало, те испитивао ђаке, или би наредио Чимавици, да их преслишава. Дувала замијени фра-Вртиреп и тада би Бакоња бар њешто разумијевао, јер се тумачаху «крипости» богословске и кршћанске, «дила милости», дужности редовничке, изреке светијех отаца итд. Најзад би Вртиреп изазвао Бакоњу, да, по стоти пут, пише глаголицу. Ређе би тражио да Бакоња сриче реченице, које се налажаху под сваким словом. Испод «аз» бјеше: «а-ки». Испод

«буки»: «бес-мрь-ть-нъ». Испод «вѣдѣ»: вь-седръ-жи-те-лю».

Вртиреп би препоручио ђаконима и ђацима да «притврде» малога Јерковића, па би их све предао фра-Тетки, који је предавао пјевање.

Тада би и ђакони сјели са ђацима, а тада се истицаше Бакоња, и ако му бјеше прва година «скуљења».

Тетка би се прошетао горе доље, испред њих, па би замахао прутићем, а на то би се сложили гласови. Бакоњине су очи сјактиле, пратећи сваки покрет прутића, а кад би се вршак тога прутића к њему обратио, те он дао маха своме звонкоме гласу, тада би синуле очи Теткине.

— Браво Јерковићу! Деде јопета сам: Кр-сте у-слиши нас! Кр-сте по-милуј нас! Ки-и-и-ри-је елејсон!...

И тијем би се свршило предавање.

Срдар се није мијешао у то. Он се бавио привредом. Фра-Блитвар је био заузет другим послом. Он је водио манастирске рачуне. Наћвар је предавао црковну повијест, догматику, ерменеутику и . . . све више ствари, али само послије «сијесте».

Из скуле, опет би се Бакоња јавио своме Врау, да види треба ли му што, па би отишао да одзвони часове. Из цркве би са осталијем друговима пратио фратре у ручаоницу те послуживао.

Послије ручка, фратри би отишли на своју сијесту, а ђаци на своју, у скулу, гдје би се

обично заврла комендија. Сваки се шалио на свој начин, а Бакоња приказиваше све фратре, како иду, говоре, њихове узречице и друге особине. Бакоња је био прави глумац.

Послије сијесте, отишао би да чешка стрица по листовима од ногу, па би заједно у скулу. Из школе би на вечерњу, са вечерње у коњушницу, да помогне Стипану и чистибаши Шкељу напојити коње.

То бјеше најмилије доба Бакоњино. Лијепо га бјеше видјети онако стасита и окретна, кад узјаше на гола коња, који се под њим малко пропиње, или граби ситнијем касом, или игра «зечки». Стипан прорицаше: да никад није било црнорисца бињаније, као што ће бити с временом тај мали Јерковић. И Срдарина рече више пута: Овај Кушмељић ка' да није од њипове багре! Ово ће бити јуначина, — добар војник св. Фране!

Тако се Бакоњи низао дан за даном у манастиру. С њиме растаху «липос, крипос, богољубнос, милос» (како је оно говорио стриц Чагљина); али је он слабо напредовао у Буквару, чему није био он крив, нити је крив био добродушни ђакон Ловрић, који је Бакоњу од првога дана заволио, али који га је слабо могао поучавати, због своје болести. Ако је коме то на души било, било је фра-Брни. Али, опет, и фра-Брне се могаше оправдати, јер човјек који ломи главу са дјелима Јеронимовим, Томе Аквинскога и педесет других отаца, тај се не може бавити са почетником.

У осталом фра-Брне бјеше потпуно задовољан са синовцем, и ако фратар то није никад изричито потврдио. Али се то могло судити по њеким биљезима, али највише по томе, што на крају љета рече брату Кушмељу, који дође да распита:

— Јето јес магареће крви, али јопета не могу се пуно тужити на њ. Видићемо, видићемо с временом!

Можете замислити, како је то кнез искитио у повратку и како то одјекну по Зврљеву.

Кркотићи и Зубаци пуцаху од јада, али, поред свега тога, Чагљина, дошавши послом једаред у манастир, тражио је — баш је тражио — да се умили Кушмељићу. А мудри Кушмељић одазва се најљубазније стрицу и поздрави Рору, Рдала, Кркоту, Цонтрону, Чандрљоку и све, све с реда.

Кад приспје вријеме берби, сви се из манастира разиђоше преко воде, осим гвардијана, Шкоранце и Балегана. Бакоња оста четири недјеље са стрицем у виноградима, и свијем сељацима омиље, и његово се име разгласи и даље од жупа св. Фране.

Па онда опет наста мртва јесен и настави се једнолични живот манастирски. Тако хођаше трајати до прољећа, да се, лицем на нову годину, не деси немили догађај, који је имао чуднијех пошљедица.

На први дан нове године уздио сјевер, рек-би све понесе! Расклимане штипце врху тријема и незакачени капци на прозорима лупараху на све стране. Фра-Тетка, једини уста-

лац од све браће, излазио је ноћу два три пута из своје ћелије, те обилазио тријем, бојећи се, да вјетар не понесе откле жеравак и не нанесе га на трулину.

У прасказорје сва четири звона огласише јутрењу, али им се звук једва могаше чути кроз вјетрењу хупу. Фратри, огрнути кабанима, протрчаше тријемом до цркве.

Три најмлађа духовника обукоше се у црквене хаљине и служба отпоче. Бакоња и Мачак, у стихарима, кађаху пред њима. Балеган је вукао конопе иза оргуља, а фра-Тетка, куцкајући по зупцима, тапкао је ногама, да их згрије, вртио је главом, да му се врат не укочаји, а кад год могаше уграбити, приносио је шаке устима да дува у њих. Тако чињаху и сви остали, а уз то дераху се сви скупа, јер се збиља човјек њеког јада угрије пјевајући. Кад та дерба доприје до највећег нескла, фра-Тетка се наједи, па и он поче немилице ударати по зупцима, те из цијеви излијетаху свакојаки гласови.

Али кад сунце грану, вјетар поче слабити, па, мало по мало, утоли са свим, онда се поврати склад и у цркви. Свако се препаде своје грјешне работе, па да покаје, поче сваки умиљато појати.

Послије службе, фратри одоше у трпезарију. Под Исукрстовом вечером бјеше већ поређано осам столица, те фратри посједаше, све по годинама и по старјешинству. Пошто посркаше каву, Балеган отвори врата. Први приступи ђакон Чимавица, те цјелива гвардиј-

јана у руку, рекавши: «На здравље вам младо лито Дај Боже да и' много доживите!» Гвардијан му даде њекаку књижицу црвенијех корица, па рече: «Јево ти, синко, ови мали, али драгоцини дар. Ово је «Цвит Кршћански' Крипости» нашега ученога фра-Јеролима Алатовића. Штиј овај либар, синко, дан и ноћ, и ладај се по њему, зарад спасења душе своје. Амен!» — Ђакон га по ново пољуби у руку, па то исто учини свакоме, понављајући исту честитку. За њим прићоше ђачићи: Мачак, Бујас, Лис и Бакоња. Сваки прими по плету од Гвардијана. За њима Балеган, и он прими дукат. За куваром честиташе: млинар Бобан, ковач Тртак, коњушар Стипан, пак возари Бељан и Дундак, а најзад говедар. Фра-Пирија колендиса, кога више кога мање, према годинама службовања. Најзад Балеган расјече њеколико јабука, и пошто понуди служинчад, пали чашицу ракије, пак наздрави:

— У име божје, а за добар почетак! У здравље нашег припоштованог оца гвардијана, и свију редовника, који су вдн и којинису овди, и свега пука кршћанског и његовог поглавице, светог оца папе! Живили!

— Живили! заграјише млађи.

— А шта је с Ловрићем? Је ли му ко каву понија? запитаће гвардијан ђакона Чимавицу, посред граје.

Чимавица смигну раменима пак изађе.

Дундака нагоњаху другови, да наздрави свакоме фратру, а уз сваку здравицу да ис-

капи по чашицу. Он се смије, а све погледује Фра-Пирију (коме, узгред буди речено, тај надимак не бје залуду дат). Фратар намигну, а на то Дундак, у тињи час, сам у се седам кушица ракије, уз наздравице.

— Сад, нека пшчати молитву! рече Бобан.

— Какву молитву!? запита фра-Тетка.

— Ма, дујо, нику ришћанску молитву! Чућеш је!

Фратри се згледаше смијући се, а то посоколи Дундака, те размахну рукама. Направи се коло око њега, он се прекрсти три пута са три прста «по ришћанску», метаниса три пута, шапућући нешто, па прекрсти руке на грудима, диже главу па поче попијевајући:

— «Зелембаћа козе враћа, по дубоку, по широку, да напасе, да намузе, да накупи угњу масла, да намаже жвале и надимале! Надимљи се црни враже, ка 'но Грци по полици. Они јесу добри ловци. Стријељаху једну гору и уватише тицу срнадицу. Из ње ваде талога, да намажу таколе. Таколи ричу, таколи бучу, таколи иду шешарскијем путем и налазе шешарскоје дијете. Дијете у .... опанке киселило, прстом набадало, а зубма окруживало ... господи помилуј, амин!»

По ново заче да клања и да се крсти.

Усред те граје допаде Чимавица, блијед као крпа, а косе му се накострјешиле.

Једва једвице изговори:

— Зло! па гутну пљувачку и заврти главом и опет ће: «зло!»

— Зло Ловрићу? запита гвардијан.

— Он је при-ми-ну-ја!

— Шта?

— Да.... умр̀ја!.... умр̀ја је!....

Сви потекоше у ђаконску ћелију, која се налазила између Наћвареве и Теткине. Због јадни Шкоранца укочаньо се, а отворене му очи. На кревету и на поду двије локвице крви. Крај њега, на столићу, њеколико скленица љекарија. Хаљине му побацане врх покривача. Према његову кревету, уз дувар, бијаше други кревет, на коме спаваше Чимавица.

Пошто се гвардијан разабра мало, засу грдњама Чимавицу.

— Гаде, губо, рђо, измету, смрдљива Чимавицо, тако ли си пазија друга, а? Тако си се бринуја за њ!....

Сви навалише на ђакона, ко ће боље. Фра-Срдару не би ни то доста, но га удари два три пута, а да је могао од налоге у тијесној соби, ћаше га и ногом напипати.

Фра-Брне надимље образе и држи се за трбух. Кад год би видио што немило ћаше га забољети у куљи.

Сви грају. Балеган открио мртваца, па га куца прстима, по утонулу желуцу, а другом руком маха и говори њешто. Дундак стаде отварати скленице љекарија и сваку мирисаше. Бобан дигао суху ногу мртвога, па јој мјери прстима дебљину. Једини Стипан саставио руке на груди и гледа.

— Ма шта сам ја крив? Шта сам крив, за ране Исукрстове? кука Чимавица, кад га једва допаде ред да га чују. Шта сам мога'

учинити? Јето синоћ уватија га огањ и кашља' је и знојија се, ка' и сваку вече! А то сте знали сви. Баш синоћке, би му лакше и разговарали смо се и смијали. Још рече, да ће јутроске на матутин, ако витар ујења. — «Ма исто немој ме будити, ако се сам не пробудим,» — рече ми. А јутроске, посли први звона, ја га два пута полако зовну: «Иноценцо! Иноценцо!» Па кад сам видија, да спава (јер сам мислија, да спава), ја га остави, јер шта би друго чинија?....

— Таа-ко! Дакле, он је преминуја још ноћаске? пита фра-Брне.

— Па то се зна! То се одма види! вели Тетка.

— О, Боже! Боже! па овако? Без исповисти и без причешћа!

— Шта ћемо, де? Шта ти је, ту ти је!

— Сад не помаже карабулина, но да се уреди, што триба уредити! рече фра-Тетка.

— Али, шта сам ја крив? Шта сам мога' учинити, за блажену Дивицу? кука једнако Чимавица.

— Ма, болан, ко тебе криви? Ко каже да си што крив? тјеши га фра-Брне.

Сад сви почеше тјешити ђакона.

— А зашто ме онда бије? пита ђакон.

— Зашто! зашто! вели гвардијан. Јето тако! Потриба се човику искалити, а ти си млађи, а.... ајдемо! ајдемо-те! да се сврши, што је триба!

Стипан који одавно имађаше зуб на фра-Срдара, излазећи, простријела га очима, па рече опрхо.

— Лако се искалити на нејачем и на млађем, али није право, а, крижа ми....

— А шта, крижа ти? плану жестоки Срдар, шта би било да сам тебе, а? де?....

Раздвојише их одмах.

— О, о, о! поче тихо фра-Блитвар. Ти, Стипане, канда губиш ришпет редовницима, о! о!

— Ја, вире ми, дујо, мало марим, кад ко оће да табачи, па да је и бискуп, разумиш ли? А онај дитић није крив, а мене боли кад видим неправду.

Фра-Срдар се загна на ње, али га срећом његовом уставише, јер одиста ћаше награјисати.

Гвардијан с мјеста исплати најам Стипану и изагна га. Фра-Брне, хучући једнако и држећи се за кућу, дарова му пет крунаша зато, што му је добро пазио кулаша. И тако делија Стипан изнесе стопе из манастира.

Па онда послаше момка с писмом у град мајстору Бортулу Ловрићу обућару, и јавише му да му је син Иноценцо ненадно преминуо.

Па обукоше мртваца и пренијеше у цркву, где му на пореће почеше чатити бдјења.

Бакоња је лио четвороструке сузе и није се мицао од мртваца. Он једини у манастиру бјеше јако растужен.

У фратарској трпезарији, за обједом, заврже се жестока богословска распра. Фра-

Тетка доказиваше, да се о великијем годовима не може, без невоље, опојати мртав свећеник. Фра-Дувало је противно тврдио. Пирија и Нађвар бијаху мишљења Дувалова, а остали пристајаху уз Тетку. Сваки се напрезао, да се сјети каквијех ријечи из светијех књига, којима би могао потврдити своје мишљење. Вртиреп се опкладио са Нађваром, да ће нешто наћи у некој књизи, па је с тога ходио у манастирску књижницу и изгубио опклад. Најзад оста свак при своме мишљењу.

Сутра дан дође мајстор Ловрић.

Бијаше то чачурак, али жилав и окретан, дугачкијех црнијех бркова и црвена носа. Могао је имати око педесет година. Он не показа превелике жалости. Најбоље га утјеши Дундак, с којим је до подне осушио оку мученице.

— Виш! — рече му Дундак. Он бијаше бриљузак, брате. Ти знаш, шта ми у Котарима зовемо бриљузак? То је, знаш, јаје, које се излеже без коре. А он је био тако јаје, па је пукао од студени....

— Сакррр — викну мајстор. На кога се уврга, сакр!? Ја зам се двадесет година ломија по Талији, по Чешкој, бија сам три године у Бечу, четри године у Моравији, у Штирији, у Шлованији, Сализбургу, Шпилбергу, Тренту, Тријешту, Верони, Мантуви, Пјаченци, па у Унгарији, сву сам Унгарију обиша' ка' овај длан, разумиш ли? Бија сам у врага дома! Бија сам у папиној земљи и тука се с Французима. Дрежда' сам на пољу по

ноћи, киснуја, одиња пишице по десет ура на дан, па никада ни да сам се наладија. А он.... што ти кажеш.... бријузак дође на свит без дуа! Зато га и дадо овди међу ове (дода̀де шапатом) *сите доконьаке*, па, па, јето све једнако, сакррр....

— Али, може бити, да баш њему утрнуше зуби с тога, што си ти ја незрила воћа? рече Дундак, коме се, као и свој манастирској чељади, закачила у памети по која изрека из светога писма.

Мајстора Ловрића, у младијем годинама, отправи опћина на силу «у солдатију,» јер цијела варош немаде мира од његова бакочења. Кад се, након петнаест година врну дома, ожени се једном слабуњавом, а већ зрелом, цуром, која имађаше нешто свога. У војсци научи цревљарски занат, па је у граду пролазио лијепо. Он је израђивао обућу фратрима, с тога му и примише сина. То бјеше једини ђак, којему не бијаше род ниједан фратар. Жена Ловрићу умрије послије четири године, а ето видјесмо како син сврши у двадесет првој години свога јаднога вијека.

Сахраниште несрећног ђакона, пак се мало по мало, поче враћати стари ред у манастиру, али се, у исто вријеме, поче осјећати *«жапа.»*

Чимавица пошто је четири дана лежао гдје и прије, од једном навали, да га премјесте, Он не хтје казати од чега се препао, но кад га ко запитај о томе, он се набури, а на лицу му се читаху страшне приче. Толико бјеше

доста, да страх обузме ђаке. А кад још Чимавица заиска и доби допуст, да оде дома на њеко вријеме, онда се страх усели у све слуге па дохвати и фра-Брну. Злосрећни Чимавица не устави се ни на томе, него писа из своје куће стрицу фра-Пињати Ћуку, који у то доба држаше парохију у О. У писму се моли, да га стриц премјести у који други манастир, јер да је радији «свући се», но се повратити у В., пошто је кућа сјеновита («много синовита»). Фра-Пињата повољи синовцу, а његово писмо пошље Фра-Пирији, додавши сам: како би добро било, да браћа очате бдјење за покој Шкоранчине душе. Сад приону страх и фратрима, осим Тетке и Срдара. Залуду се ова двојица опираху, да се бдјење не чати, јер да ће се тек након тога распалити маштa младежи. Фра-Брне је доказивао да треба, а уза њ пристајаху још четири брата. Заподједе се жестока богословска парба, те се призивали свети оци у помоћ. Али, како обично бива у такијем приликама, надјачани се већма ражестише и остадоше при својој. Јуначки фра-Срдарина не умијаше се претн, но им викаше: «Она губа, она смрдљива Чимавица, измислила којешта, само да нађе извит, како ће се проскитати, а ви одма: тум! бум! Одма по сриди свете оце и корабљице! Валај је добро учинија, што се очистија одавлен, јер да се опет наврати, напиша' би га ногом, ди је најпоштенији! Ћук од ћука, као што су сви његови, а највише Пиљатина!...

А мртви Шкоранца, нека се мени јави, ако је кадар.

Бакоња је пио ријечи Срдарове. Бакоњу запошаше све што је мушко и соколасто, те и ако се чудио учености осталијех фратара, дивио се, још више, срчаности Срдаревој. Не бојати се мртвога Шкоранце, но га још чикати!

Другога вечера пошто стиже писмо Пињатино, сјели фратри да вечерају. Бујас за палоњом поче да чати живот светитеља, чији је дан.

— Мали Јерковићу! зовну Срдарина, прекинувши штиоца.

— Шта велите? одазва се Бакоња, ушав к њима.

— Ајде ми донеси убрус из камаре, јево ти кључ!

Бакоња се обазрије, мигнувши Мачку.

— А куда ћеш ти? пита Срдар Мачка.

— Ја . . . онај . . .

— Ти, онај, остани ди си, а ти, Јерковићу, донеси што сам ти наредија.

«Штиоц» настави: «блажени же слишав то от ангела паде ниц на земју и поклони се и глагола...»

У томе се Бакоња поврати, блиједа као крпа, и предаде убрус. Фратри га сви погледаше. Бакоња се — у ћачкој трепезарији — стропошта на клупу и поче брисати ледени зној за чела.

— Видија си га, је ли? питају Мачак и Лис.

Бакоња заврти главом, па једва изговори: «Нисам, али ми се све чинило, да ми је иза леђа . . . .»

— Шкопићу! викну фра-Тетка.

— Шта велите? одазва се Мачак.

— Ајде ми донеси ону кутију прашка из моје камаре! Заборавија сам га, а триба да га пијем с вином!

Мачак немаде куд ни камо. Види злу игру фратарску, али је ред слушати. Кад је био према школској дворани, стаде га дрека, пак се врати.

— Шта је? питају га.

— Ајме мени! Видија сам га . . .

— Кога? запита Срдар, па скочи и стаде према њему.

— Ја не знам . . . фра . . . може бити, учинило ми се . . . .

Срдар изађе, псујући. За њим потече Тетка.

Онда Мачак паде на кољена према Исукрсту.

— Тако ми овога распела, дуовници, бија је он . . . Он, Шкоранца главом!

— Учинило ти се, будало.

— А, није, кад вам се кунем!...

Гвардијан и сви остали не хтједоше слушати даље, него отидоше.

— Он, он — настави Мачак ћацима. Наслонија се уза зид, а издрељија очи на менека! Ајме мени! Ајме мени! Како нисам умја на мисту! . . .

— Е, сад се већ нема ништа крити! поче Балеган. До сад сам крија ради мира домаћега, а сад се већ нема ништа крити! И ја сам га видија!

Можете замислити, како то тек пренерази ђаке.

— Јесам..... Оно, што јест, јест, а ви знате, да у мене нису дви ричи! Прикојуче, у очи недиље, кад сте сви били на великом благослову, у први сутон, ја се наслонија на овај прозор, па гледам, какво ће вриме. Гледам, гледам, док ми очи понише пут гребља, а, тамо, он помолија главу прико зида, а издређија оволике очи у менека! А мени, брате мој, привише се ноге ка' два конца. Оћу да измолим «поздрав госпин», а не могу! Како је мога' доприти главом до онолике висине? Биће се попеја на гроб покојног фра-Фелицијана Фелицијановића..

Још им Балеган каза, да се Шкоранца јављао Бобану, Бељану, Тртку и говедару, али да се то крило ради мира домаћега, а сад се већ не може крити!

Разумије се да су тога истога вечера, дознали и фратри, сваки од свога ђака. Сутра дан, послије благослова, окупише се сви у покојникову собу, гдје се чатило велико бдјење.

Али, на велико чудо свачије, не поможе ни бдјење. Шкоранца се поче јављати још чешће. Најзад он сам објасни Дундаку зашто нема мира.

Дундака срете Шкоранца усред бијела дана, кад је ишао од воза к манастиру. Дундак, слободан, а вјешт како се треба понашати у такијем приликама, прекрсти се, изговори полако «поздрав Дивици», пак запита пудалину: «Душо кршћанска! Шта желиш од менека?» — «Желим, да ти се исповидим!» — «Душо кршћанска! Аіде ка коме редовнику споради тога!» — «Не, него баш ономе, кога првога удесим! Тако ми је наређено, за педипсу што сам то пропуштија учинити у очи смрти. Дакле, слушај....» Дундак мораде слушати сву исповијест до краја, све крупне и ситне грјехове Шкоранчине, чак и то како је крао дуван фра-Дувалу, па га слао оцу у град. За тијем пудалина каза, да се залуду појало бдјење, јер да неће имати мира ни станка у гробу, докле он Шкоранца) не отпјева мису у манастирској цркви А то ће бити ноћу. А биће, кад се наврши вријеме, које би протекло, и да је жив, до «младе мисе!»

Чим се то разгласи, фра-Брне не пушташе искрај себе Бакоњу, те се поче с њим разговарати које о чем, па, најпослије, поче га запиткивати о ономе, што бјеше научио као ђак. Бакоња све своје знање истресе пред стрицем у мање од по уре. Онда се Вра таче душе, па му ста казивати главније ствари.

Срдар се љутио на «изумисли дичурлије», а највише на фра-Брну, који је баш «подитињија». Али кад је морала његова љутња досећи до вршка, онда баш омеча, те не караше никога.

«Баш није лоше, да се ове будалаштине разгласе!» рече он фра-Тетки на само. «Нашли се људи више боје једнога мртвога, него ли стотине живи'. А боље по нас, ако се приковођани припану, особито ове године, како је слабо родило!»

Заиста се преко воде разгласи, како се ђакон потенчио, те се не ћаше нико ослободити, да се ноћу дошуња, па да би знао, е ће благо «приватити».

VII. ШТА СЕ РАДИЛО У БУКАРЕВО ВРИЈЕМЕ.

Протекоше двије године, без каквих знатних догађаја у манастиру, па опет наста вријеме пуно удеса.

На дан св. Фране Салескога (29 јануара по римском) у зору, попрши мало снијега на острву. Не паде га ни колико поплат да покрије, али је и то необично у оном жупном мјесту, гдје је вазда копнина и гдје бајам цвјета око Свијећнице. Дан зимскога св. Фране није заповједни празник народу, али фратрима јест, те отпојаше велику мису, а у подне ће и ђаци имати једно јело више. Фратри и ђаци таман изашли из цркве, а кроз велика врата уђе у авлију висок сељак, у буковичкој ношњи. Чудан ђаво! Глава му обла, очи велике и сијере као у ћука, десни му брк дужи од лијевога, на раздрљенијем грудима читаво руно заковрчењех длака. На њему бјеше јечерма са јоште њеколико плика̂, а не може се распознати, какве је масти.

Кожна му пашњача. сва начичкана пулама, а у њу задјенуо кубуру и арбију. Беневреци му панули испод димњака, те му је трбух покривен само кошуљом, а кроза промахе види му се глибаво месо. На кољенима му се надули беневреци, а под кољенима стегао потколјенице кожне. На ногама му поврх издртијех назубака, испријечане опанчине! Колико је хладно, није обукао буковички «аљак» но се огрнуо њим, а једну руку ставио иза оружја.

— Какав је ово завршан, ако Бога знаш!? вели Срдар. Одакле си ти?

— Ја! Је ли? рече као из бадња Буковичанин, гледајући блесасто.

Сви прснуше у смијех.

Буковичанин се усекну са два прста, па опет припита: «Ја? Је ли ја?»

— Ма ти, оклен си? Шта си доша' овди?

— А јесте ли ви вратри?

— Јесмо!

Буковичанин брзо скиде капу, па потече да им љуби руке, говорећи:

— Ја, онај, чук, да вам треба кошуњар, па, онај, као рекох, да пођем до у манастир, као вељу мога' би ја...

— А одакле си?

— Ја? Је ли? Из Буковице, из Зеленграда....

— Ма ти си ришћанин?

— Ја? Је ли? Нисам, ни дао Бог, него сам из Зеленграда, а у Зеленграду нема ришћана, а нема ни ни у Медвиђој, нема ни у

та два села . а све остало , знаш . све је по Буковици ришћанлук . . .

— Па би ли ти умија тимарити коње ? пита Наћвар.

— Ја ? Је ли ? Бик, богме ! Ја . . .

— А како те зову ? пита гвардијан.

— Мене, је ли ? Зову ме Грго . . .

— Чеговић ?

– Прокаса ! Грго Прокаса, знаш. из Зеленграда . . .

— Не би нам фалило него још да оваке животиње узимьемо у службу ! рече талијански Фра-Дувало.

— А зашто не ? рече Срдар. Шта нама смета. што је суклата ! Оваки и јесу баш за службу добри.

И Наћвар и гвардијан мишьаху као и Срдар. Докле они «пркелаху». Буковичанин тако блесасто гледаше да су се ђаци кидали од смијеха.

— А, би ли смија, к'о вељу, да простите, ући у цркву, к'о вељу, да ми се Богу помолити ? запита Грго.

— Причекај. па ћеш ! одговори гвардијан, па обрну талијански: «Видите, ово ми се свиђа ! Прва му је миса' црква ! Што ће рећи прост, прави. непокварени сељак, каквима се губи траг !» Па онда га опет запита :

— Дакле би ти умија тимарити коње ?... Би, велиш ! . . . . А колико би најма иска' за годину ?

— Ја ? Је ли ? Ја. оче, да ми даш опанке, и кошуљу да ми даш, и рану да ми даш. а

новца, к'о вељу, колико ти видиш, колико замиритам. Но, молим ти се, да ме пустиш у цркву.

— Е, ајде се помоли Богу, ка' прави кршћанин, па ћемо те окушати за николико дана. Е, ајд, ајд!

Фратри одоше на кафу а ђаци одведоше Грга у цркву.

Он зину, чим прије̑ре преко прага, пак се пружи колико је дуг и широк и пољуби плочу. Ђаци се гласно смијаху. Грго их запита, гдје је свети Вране. Они га поведоше пред главни олтар, гдје се Грго превијао и бусао у груди, што је икад могао.

Послије николико дана Буковичанин угоди фратрима. Колико је био глуп, опет је доста вјешто радио око коња̑.

Прозваше га *Букар* ради велике му главе, и у очи га тако зваху, а он се нимало не је̑ђаше. Ђацима и слугама служаше за спрдњу. Кад су год могли, окупи се око њега, па комендијај. А најсмјешније би, кад му казаше да се Шкоранца потенчио! Смијући се његову претјерану страху, сваки се по мало ослободи свога страха.

Чим би свршио дневни посао у коњушници, спопао би Букара, или Бобан, или Тртак, просто, ко га прије ограби.

Хајде, сад да вуче мјехове у вигњу, да удара великијем ма̑ћем, или да растоварава и на плећима носи вре̑ће угља, што би возом дошле; да у млину засипље у кошеве; да купи брашно; да гази воду, ако се што за-

качило међу кашике, ако је уставу вода понијела, или се јажа затрпала. Кад бијаше помлиоца и поковаоца испреко воде, Букар се нешто помагао; дали би људи, ко лулу дувана, ко мало мрса, или по који новчић — и ако су се на сав мах ругали глупоме Буковичанину.

Али кад ријека нарасте, нема приступа прековођанима, те му ред бјеше работати без зачина. Бобан је запињао вршке свакога вечера, те прије митио чобане, да му их пред зору ваде, а сад је то Букар чинио; ако изнесе који мренић, допао би га један или два, али пастрве не окуси никада. А Бобан је брао лијеп новац од фратара за рибу! А кад Букара не требаху ни млинар ни ковач, онда га одиста требаху возари, да вуче сплату, у којој они сједаху, смијући се и пушећи. Па га требаху сваког часа Балеган и ћаци, а у вече говедар. А што је за чудо, колико су му сви досађивали и брецали, он се никад не намрди, нити рече: «Нећу! не могу!» Но је био задовољан; и у оно мало тренутака, кад би га пустили да предуши, «пио» је из своје луле. «Камо те, Букару!» «Ја? Је ли? Ево ме, ја! Пушти ме, вире ти, да испијем по луле!» одговарао је обично.

Једнога вечера, засијала мјесечина кроз омеч, би рекао: пољетња је ноћ! Духовници, попосидјели мало у старој маћупници, пак се разиђоше. Мачак, Бујас и Лис узели међу се Бакоњу, пак, све идући за фратрима, нешто му шапћу. Он се као шчиња; као хоће ли,

неће ли пристати на њешто. Најзад Лис набури уста пут њега, као из презрења, а на то му Бакоња пружи руку, пак се рукова и са Мачком и са Бујасом, пак претече стрица, те му отвори ћелију.

— Таа-ко! Уф! Ватрица ме разгријала, па ћу с миста заспати. Добра ноћ! Добра ноћ свима! вели фра-Брне.

— Добра ноћ! Добра ноћ! здраве се сви.

Осмора се врата затворише, пак резе изнутра зазвечаше, пак наста тишина.

Кад мјесец одскочи, тада Лис одшкрину врата своје ћелије, пак на врх прстâ изађе на тријем, држећи обућу у руци. Пак измиље Мачак, и он бос, и махну руком Лису и пође к њему. Нијесу се ова двојица још ни састала, изађе Бујас.

— Бештија! Кушмељ од Кушмеља! Ако не изађе, страх ме да нас не просочи! шапну Лис.

— То није кадар!... То није кадар!... вели Мачак. Причекајмо га још мало.

— Ајдемо прид Наћвареву камару, па ћу се ја и накашљати, ако устреба! рече Бујас.

И сва тројица, држећи обуће у рукама, прођоше тријем наоколо.

Чекали су доста, али у њеке шкргну мандал, врата се лагано отворише и Бакоња се промоли.

— Не бој се!... Излази!.... Та знаш да Брну ни лубарде не би пробудиле у првоме сну! — соколе га другови.

— Ајме мени!.... шапти Бакоња, али пође за њима низа стубе у авлију.

Бујас и Мачак отрчаше пред подрум, гдје бијаху дрвене љестве, које они понијеше и исправише уза зид од гробља, што за десетак лаката везује цркву за кућину. Лис шћеде први да се попне, али га Бујас устави.

— А ди је оно? . . . Знаш? . . . пак нагну шаком пут уста, да га подсјети на пиће.

На то Лис откаса сâм к подруму, а Бујас истрча као вјеверица уза љестве, пак узјаха на зид и стаде се обувати. За њим се попе Мачак, пак Бакоња, те сва три јашући на зиду чекаху Лиса, који се теже успентра, јер ношаше нешто о рамену објешено. Сад извукоше љестве, па их преметнуше на другу страну и наслонише на гроб фра-Фелицијана Фелицијановића. Ђаци се зауставише, гледајући неколико редова бијелијех гробова, освијетљених мјесечином, па онда једанак саставише погледе, на најновији гроб, што је завршио трећи ред.

— Јадни мој, добри Иноценцо! рече Лис, прекрстивши се. Бог да те прости, и ти си више од једном овуда слазио!... Изрецимо барем по једну «Здраву Марију» за његов покој!

Другови га, шапућући молитву, стигоше, пак положише љестве врх Фелицијана, пак изађоше из гробља.

— Сад оданимо најприје! рече Лис, кад бијаху на тратини према новој мађупници! А ти, Бакоња, у памет се. Ми смо, јево, овако чинили прије смрти Шкоранчине, кад год ријека нарасте, те нема у млину приковођана....

Кад смо оно најприје . . . знам, да је било оне зиме, кад је Стипан доша' . . .

— Вриdни наш Стипан ! рече Бујас и уздахну . . . Онај Срдарина ! Онај Срдарина ! . . .

— Остави сад јадиковање ! — настави Лис.

— Дакле , разумиш ли Бакоња , јево је пета година, да ми тамо идемо на сило ! (Показа му руком пут нове мађупнице , од куда се чула велика граја). Нико то од фратара не слути, а слуге нас не смију одати, јер им није у интересу. Дакле, у памет се ! . . . Не велим, да би ти мога' изневирити нас, али, ка' бојим се, да Срдар како не нањуши , па да те не искуша. Ти знаш, какав је он . .

— Ајде, прођи се предикања ! прекиде Мачак, па крену пут мађупнице. Шта да га ту катекижаш, кад сам зна, да би га Наћвар отира' кад би дозна' !

Бујас удари петом у врата , која се отворише. Од силне свјетлости заблиједштише ђацима очи.

— Добро сте дошли ! вичу им изнутра. Улазите ! Сидајте !

— Баш сте добро дошли, посли толико времена, а још с образом ! рече Бобан, који искочи на сусрет и скиде капу. Реко ли ја, да ће они доћи с образом , а ? Видите ли ! ? Па и Јерковић, соко од сокола ! Први пут к нама на посило, а Јерковићу ? Ама баш липо, ама баш добро ! Добро дошли ! Сидајте !...

Њих четири сједоше на коломат, између Тртка и Бобана. Шкељо, Дупдак, Бељан, го-

ведар, посадили се један до другога, сви на коломату, а од силне јаре заклањаху лице рукама.

— Па како људи? Како се живи, а? пита Лис.

— Вире ми, није лоше, а јето, ако Бог подржи, с вама добро! одазва се Шкељо намигујући другу до себе.

— Баш добро, и липо, и братски, и како баш триба! поче сладити Тртак. Ми смо сви слуге светога Вране. Оно, да речемо, нисмо сви једнаки, јер ни прсти на руци нису једнаки; нико је мисник, нико дијак, нико измећар; али, јопет, сви смо један другоме потрибни. Је ли тако, браћо?

— Тако је, тако! заграјише сви.

— Е, па у име тога да сте ми здрави! настави Тртак. За здравље ови вридни дијака и њнове липе младости. Бог им дај, да доживе оно, за чим иђу!

Слуге поустајаше и скидоше капе.

— А у овој прилици триба се ситити још двају њнови другова, од који је један у животу, а други је у божјем двору! Дакленка, прид душу и за покој покојнога Ловрића!

— Амен! запојаше сви.

— А за здравље Чимавице, ди год бија!

— Живија!

И сви се обредише.

— Валај нам је јадни Шкоранца од вајде и мртав! рече говедар Лису. Промисли, дијаче, од кад је њега Бог узеја, па се, јето, прочуло, да се диже, не смі ти од тада вражи

приковођанин амо у крађу! Сви можемо спавати без бриге.

— Ка' онај, кога је Бог благословија и жива и мртва! дода Дундак.

Сад се завржe разговор о свачем, а највише о прошлим сјелима. Сви се радо сјећаху Стипана и његове шале.

— Ма, ди вам је Букар? запита Бујас. Ја га залуду тражим очима?

— Јено га тамо у запећку. Он је заспа' има и два уре. Ану, прикините говор, па ћете чути, како рче! вели Шкељо.

Ућуташе. Заиста Букар хркаше, како не би двојица да саставе заједно.

— Зовните га! рече Лис.

Говедар га гурну ногом.

— Дижи се!

— Је ли ја? пита Букар.

— Ти, магарчино, а да ко је други у твојој кожи? Зову те дијаци.

Грго се примаче к огњишту разбарушене косе и распас.

Ђаке спопаде смијех.

— Дајте му одма да наздрави! заповједи Лис.

Букар изрече нешто сметено, па нагну бурачом.

— Пиј, пиј, колико год мош! виче му Лис.

Након двадесет гутљаја, Букар предуши, ваљајући очима.

— Још! Још! вичу ђаци, и ако осталијема то не бјеше мило.

— Грго опет нагну: кљука! кљука! докле се наду као тенац, пак сједе насред пода и поче пунити лулу.

Сад га сви окупише, задијевајући га на стотину начина. А он, брбља нешто, брбља, докле му поче запињати језик.

У њеке рече му Бобан:

— Ајде, Грго, обаћи наслон и шталу, јер је ред да ники од нас то чини, а ти си најмлађи по служби! Ајде!

— Је л ја, је л!? тепа Букар. Све ћ' те п'слушати, а-ма-ма све, све при-и-ко дан, али с'д, на 'ву уру, ја, а-ја!...

— А зашто не сад?

— А-ја-јак! Да мене Шк-шко-ран-ран-ца... ву.....у.....у. — Пак одгмиза опет у запећак, гдје опет захрка.

— Страшљив је ка' коза! вели Бобан смијући се.

— Ма ћемо му оправити шалу једне ноћи! рече Бујас.

Ћаци су дуго сједјели, па се истим начином вратише у манастир.

Сутра дан зачуди се Фра-Брне, што му синовац раније не доноси воде и жераве у мангаљу; зовну га, два, три пута, пак отиде у предњу ћелију, а кад тамо Бакоња слатко спава.

— Та-ако!! вели Брне, пак брзо дохвати са полице онај прутић, којим га је обично синовац чешао по леђима, и њим га ошину.

— Та-ако, магаре од магарета! Почеја си се већ господити, а!? Да те ја будим, је ли?...

Колико год тај колач бјеше немио Бакоњи, опет му прва помисао би: «благо мени, кад стриц не зна!» — пак отиде по воду. Али пошто брзо распреми камаре и крену на јутрењу, обузе га сумња, да који од фратара није дознао, или Балеган, који му иђаше у сусрет.

— А шта си то ноћас радија, а? запита га кувар из далека.

Бакоњи се прекиде дах и ноге му почеше клецати.

— Питам те: зар нисн спава' ноћас, кад нисн мога' устати раније, него да ја звоним!

— Бо . . . лија ме трбу! досјети се Бакоња.

— А, трбу те болија! рече блаже Балеган. А, мој синко, зашто идеш онолико? Зашто си ија онолику рибу синоћке? Ајде, брже нареди што триба, рече, давши му кључ од цркве.

Бакоња се њешто прибра, али му дрхташе трска у руци, кад је палио свијеће. Мувајући се по цркви, мољаше се: «Мој липи свети Вране! Ослободи ме овога пута, па јево ти се за . . . (ћаше да рече: «заклињем се», али се предомисли) па јево ти давам рич, да нећу више!»

Фратри уђоше. Срдарини бјеше ред да служи. Кад би он обрнуо њима плећи, а лице к олтару, онда је Бакоња гледао своје другове, који чавр.ьаху молитве, као обично зијехајући; али кад би се Срдар окренуо пут њих да их благосиье, онда би Бакоња оборио главу, јер се бојаше Срдарева оштрог погледа, који би могао продријети до дна душе

Бакоњине, те видјети велику тајну — ако већ не зна за њу.

Пошто духовници изађоше, он лагано крену за њима, пречи уши да ухвати што говоре. А кад пролажаше трпезаријом, држао се зида, готов да загребе, ако Срдар сјекне пут њега: «А ди си бија ноћас, а, мали Јерковићу, а?» Јер, све му се чињаше — чим онај отвори уста, да ће чути то кобно питање. Али Срдарина сједе да срче кафу, не осврћући се ни на кога. Онда Бакоња одахну, и поче се удварати Балегану више но обично, причајући му којешта, и смијући се. Другови га, мамурни, погледаху зачуђено, па одоше. Онда он замоли Грга, да га извини код стрица. За тијем се Бакоња јави фра-Тетки, питајући га, треба ли му што. Послије тога ослободи се чак да понуди и Срдару своју службу.

— Баш ми трибају мала клишта. Ајде и' донеси из вигња! рече Срдар.

Бакоња сврну у нову мађупницу, гдје нађе Букара сама. Бакоњи се учини, да, колико је нагло крочио преко прага, да је у Букара са свим друкчији израз лица, него ли обично. Али то му се само треном привиђе, јер на његово питање, шта се осамио, онај поче својим вјечитим: «Је ли ја, је ли?» гледајући глупо. Одатле Бакоња оде ка ковачу, те узе клијешта.

— Данас ти је синовац врло вридан, рече Срдар за обједом.

— Зато, што је добија јутрос попару, одговори Нађвар, па исприча што је било, и

дода̂де лагано: «А сад ми је жа̀ јер сам послиш од кувара дозна̀, да га је болија дроб!»

То чу Мачак, пак исприча дружини, а на то Бакоња удари у плач. Залуду су га другови тјешили, залуду га и Балеган мазио, он једнако — лијаше сузе. Доцније у скули умири се њешто, али кад почеше говорити, да ће исте вечери на сијело, он плану:

— Да Бог дâ, ја ногу сломија, ако ћу тамо више! Ти си ми крив, ти си ме навеја! поче корити Лиса.

— Па добро, не трпба да се кунеш, ни да се инадиш! Не моли те нико, а не нагони те нико! одговори Лис мирно. Ми смо толико година ишли без тебе, па се нисмо сићали да нам ко вали. А велиш, да сам ја крив! Право велиш! Крив сам, те доста, што сам те држа̀ за друга!...

— Нећемо тако! умијеша се Бујас, него ћемо да будемо прави другови. Што је теби тешко, то ја разумим, јер је и мени тешко било с почетка. Ти мислиш, да је велики грѝ, провеселити се мало у ово доба, уз месојеђе, а у нашим годинама. Ја не вељу, да баш није грѝ; али је са свим мали, управ гришчић, који се може отпостити. Те ствари ја боље знам него ти, ка̀ што су боље знали од мене покојни Шкоранца и Чимавица....

— Није то, него је он страшљив! рече Мачак.

— Ти лажеш! викну Бакоња. Нисам ја страшљив! Нисам ја окле си ти, ди су људи

ка' козе!... Јест, ка' козе, јер би један наш тира' вас педесет . . .

У мал' што не дође до руку. Бујас му објасни:

— Ма, не вели он, Иве, да си страшљив од стра, него, знаш, од стрица, да не дозна, па да те не истира. А јево ти се кунем, да до тога дође, трибало би да нас сва четири истирају, јер би ми сва три клекли на колина, па рекли: «Немојте! јер колико је он крив, ми смо десет пута више!» Дакле, оразуми се, болан, па ићимо вечерас!

— Нећу! па нећу!

Нећкао се два дана, а они не хтједоше без њега. То га дирну, те трећега пристаде, и сва четири, истијем путем и начином, отидоше на сијело.

Како је ријека једнако набрекнута била, сијело је бивало њеколико ноћи засопке. Бакоња се навикну, те је могао и устајати раније. Колико се с прва устезао, толико је сад више наваљивао да се иде.

Тако је трајало до уставака месојеђа, које те године бијаху у половини марта. Тога дана у вече, скупљале би се и слуге у старој маћупници, у манастиру, и слободно се бјеше и ћацима провеселити.

Послије часова, пред подне, Шкељо, омрчена носа, дочека фратре пред црквом.

— Овај је почеја за рана! вели фра-Тетка.

— Ја сам доша' да вам јавим, фра-Брне, да ће трибати још данас потковати Кулаша, јер је обосија у оби придње.

— Та-ако! А ти ајде одма!! Нека се нареди све што треба, а јево мене за тобом.

— Ајдемо и ми, кад је вако липо вриме! рече гвардијан, пак одшеташе сви, и ћаци за њима.

Тамо се окупиле слуге, сваки омрчен по мало, а Букар сав црн, као Арапин; око врата му објесили вијенац лука, а за пас му тиснули ватраљ.

— Нема ту говора о поткивању! вели Нађвар. Припануја би се и ђаво, а камо ли не плашљив коњ!

— Баш га и треба навикавати! вели Сердар. Изведите ви њега!

Букар изведе кулаша, који је пратиоца по пријеко гледао. Бакоња га поче миловати. Шкељо му поднесе зоб у решету. Три, четири момка га опколише, растегнувши конопе, којим ће му стегнути ноге, да се превали — јер је био упоран, нити је било другога начина да се поткује.

Кулаш прињуши зоб, пак поче ваљати очима од једнога до другога. Слуге, мислећи да је већ згода, повукоше конопе за крајеве, али коњ уграби прије, те се пропе, одигавши Букара, пак се, два три пута заособ, баци ногама. Кад му се опет примакоше, он учеста гађати и поче трчати око Букара, који је чврсто држао оглав.

— Држ добро! Држ! вичу му.

Фра-Брне се примаче, а кулаш напери пут њега копита, и да Букар не повуче свом снагом к себи, разби коњ своме господару

кульу. Па онда побјесни, те се и фратри и слуге одмакоше.

— Држи, Грго, држи!

Букар вуче, што игда може, тако, да му је оглав длане прежуљио, па најзад потрча уза њ мало.

Коњ оте мах и потече у сав трк.

Онда видјеше чудо.

Видјеше гдје човјек трчи упоредо с коњем!

— Пушти га! Пушти! довикују сви.

Букар не пусти, него скрати оглав, па ни стопе да заостане, те се није могло знати ко је бржи.

— Може ли се ово очима вировати!? рече, крстећи се. Срдар. Је ли ово сметени Букар? Је ли човик, или пас?

— Брзи су Буковичани, оца им њнова! вели Бобан, али је ово јопет прико мире!

Коњ и Букар пролећеше испред кућа, пак савише дуж ријеке. Фратри, ђаци и слуге препријечише између вигња и мађупнице, те стадоше према води.

Сад видјеше друго чудо.

Кад је коњ допјо до њеке врбе, преплаши се, пак поскочи малко на страну, а у тај мах Букар му уплете прсте у гриву, па скочи на њ, полегну се и потјера га у сав трк крајем острва, те га изгубише с очију.

— Е, ово је за приповист! вели опет Срдар, ударајући се руком по стегну. Да може вакн биљацнја бити ко му драго, а не сметени Букар! Е, ово је за приповист!

Сви се чуђаху. До мало се врати Букар. Са коња је цурио зној, а коњик не изгуби онај вијенац лука око врата, ни ватраљ иза паса!

— А витеже! вичу му другови.

— Је ли ја? је ли? Ја ка' вељу...

— Носи те враг бештијо! проговори Нађвар који једва дође к себи од чуда. Нагрди ми коња, бештијо!... Уведи га, Шкељо, и истари добро!...

— Је ли ја? је ли? Ја ка' вељу...

— Ма да нисн ти онај из Зеленграда, што може скочити из бачве у бачву? пита га Срдарина.

— Како то? рече гвардијан.

— Ма прича' ми је фра-Мартин Карињанин, да у Зеленграду бише човик, који је мога' утећи најбржему коњу, и да је мога' трупачки скочити из бачве у бачву!... Баво би га зна', каза' ми је и име, али сам заборавија... Знам само да је бија сметен.

— Да нисн ти тај, Грго, болан?... Кажи, јеси ли? питају.

— Је ли ја? Је ли? Ја ка' вељу...

— Немате га рашта питати, умијеша се Тртак. Никада вам неће одговорити на оно, што га питате, него се онда још више смете... Пуштите ви мене!... Слушај, Грго!... Ако си капац скочити из бачве, ајде, рецимо, и на леђину, а не у другу бачву, даће ти дуовници плету?... Оћеш ли?...

Грго се чешкаше.

— Дађемо му и дви плете! рече Тетка.

— И три! прида њеки.

— И шест! . . . Шест тврди плета! викну Срдарина.

— Чујеш! Шест тврди! плета! Ајд! ајд! — па га одгуркаше пред мађупницу, гдје слуге извађаше једну бачву, од прилике петнаестачу, и увалише га у њу.

— Дакленка: оп! викну Дундак.

Букар промоли главу.

— Доли! Доли! вичу сви. Чучни па: оп!

— Ја би ништо река'! затутњи Букар у бачви.

— Па реци! Шта је?

— Ја ка' вељу. ако прибијем гњате...

— Нека те враг носи! издера се Срдарина. Кад си већ ту, мораш скакати, па оби ноге сломија. Ајде: оп!....

Букар излеће трупачки и стаде право пред њима.

— Браво! викну први гвардијан пљештући рукама. Сви запљескаше и дадоше му одмах новце. —

По подне се и ђаци обукоше у машкаре, те заједно са слугама манитаху све до првијех хладова, а тада се измише и преобукоше, те сви пођоше у цркву на опросну молитву. Из цркве, слуге пођоше у стару мађупницу, гдје им Балеган бјеше спремио масну вечеру и вина изобила. — Тако је бивало три или четири пута у години —. Мало доцније дођоше фратри и ђаци, пак сједоше на по се иза пријеклада.

Бобан наздрави гвардијану.

Бујас, маличак весео, понука Букара да и он напије.

Буковичанину очи закрвавиле, љуља се, па започе здравицу, без главе и репа, већ како само он умијаше.

Фратри се превијаху од смијеха.

Тако је трајало до поноћи а тада је ред био да зазвоне звона, знак да почиње велики пост.

Слуге, колијећући се, пођоше и понијеше Букара, јер није већ знао за себе.

Балеган их испрати и закључа врата на манастиру, и све се утиша...

Бакоња бучаше глава, кад се пробуди. Бјеше се почело прозирати. Небо се навукло; од мора дуваше силна бјелојужина. Бакоња тешковољан постаја мало на трјему, па закуца на гвардијанова врата, да прими кључ од авлије, па кроза вјетруштину стиже пред цркву и одзвони будноницу, два пута дуље но обично, као на први дан великога поста. Одатле отиде на чесму, гдје сједе и заклони лице рукама, говорећи: — Боже и свети Вране, опростите ми моје *неподопштине!* (Ову ријеч бјеше научио у манастиру). Дајте ми вримена, да се покајем, да постанем добар дијак!... А ако ли Вра дозна све пак ме истира, утопићу се, а кући нећу, вируј ми, мој липи свети Вране!... А ти знаш, ко ме навеја, да се скитам по ноћи, да гледам, како се твоја мука краде! А ја не би никад сам на ту миса' доша', никад!... Дакле,

смилујте се, Боже и свети Вране, меника грипшику!....

Да је у његовој власти било, по свој прилици, не би се он тога часа смиловао својим друговима, ни слугама (осим Букара), него би их све радо у ријеку подавио, а најрадије Тртка и Бобана. Предочи му се и Стипан, некад мили Стипан, а сад црњи од ђавола, јер тај махнити Котаранин бјеше зачетник сваке «неподопштине.» Па онда стаде мислити о свему, што је доживио и стаде испоређивати оно, што је некад мислио о манастирској чељади, са онијем, што је сад знао....

Неколико капљица кише падоше му на руке, те се прену од сањарије и погледа пут истока, гдје кроз облаке сунце грану. Погледа свуда око себе, и учини му се, да су брдељци и стабла и кукови — и све ствари, што му бјеху пред очима, некако као замишљене и озбиљне, као да сва природа осјећаше, е је настао часни пост, доба кајања и великих и тешких молитава. Бакоња, потресен, прекрсти се и поклони према сунцу, па се хитрим кораком врну натраг, мислећи о лијепим црквеним службама уз пост, замишљајући сама себе, кад буде велике недјеље пјевао «муку господинову,» као и лани, а пролетњи мирис буде допирао с поља. Прековођани опет питају: је ли оно мали Јерковић, што онако липо пива?.... — Бакоњи све кика растијаше на ту помисао, пак се толико одобровољи, да се из далека јави Дундаку, који голуждрав бјеше изишао пред мађупницу.... «А како би било, да оти-

ћем онамо, да и' све поизбудим? То би била прва корист, што би јутрос могао учинити манастиру! Баш да одем!» Бакоња остави суд, пак отрча пред мађупницу.

— Ковачу! Млинару! Дижите се! Сунце је грануло! Шкељо! Устај и пробуди Букара!

Слуге промрмољише нешто изнутра. Враћајући се, Бакоња се живо сјети јучерашње трке и скакања Букарева. «Нема ти, брате, што Буковичани!» поче се разговарати сам собом. «Овај сметењак, он је један с реда, па шта је кадар учинити! А да какви су они, које би човик пробра'!... Скочити из бачве, то је примного!.... А Букар каже, да њнов ковач може рукама сломити коњску потковицу!.... Па зар нису ти Буковичани змајеви? Е, јесу, брате! Ма ћу и ја да скочим на коња, у трку, па ма обн ноге сломија!».... Бакоња се устави крај суда, па гледа себе, како трчи упоредо с коњем, па одједном ћипац на њ. То бива о «проштењу» (о слави манастирској) пред мноштвом народа, а свјетина му пљеска рукама. За тијем Бакоња наређује, да се изваљају двије велике бачве, свака виша од човјека, пак уђе у једну, пак из ње скочи у другу. Тада се народ чисто помами, јер се Далматинци много заносе такијем работама!....

Кад се Бакоња сагну под суд, оде му поглед пут коњушке, те видје, да су врата отворена. Опет остави суд, и заборави на стрица, па потече онамо. У тај мах удари киша. Бакоња гурну у врата и с прага поче тепати: «кујас! а ди си, мој кујас!» јер му коњ по-

знаваше глас, те би му се увијек одазвао ржући. Али му се кујас не јави. Бакоња уђе и видје.... не видје ни кулаша, ни брђаша Срдарева, ни дората Блитварева, ни вранца Вртиперова, ни два најбоља товарна коња. «А ди су?» запита Бакоња. Оне двије мрцине, што гризаху из јасала, погледаше га зловољно, па обрнуше главе од њега, као да ћаху рећи: «Нас не питај!» Бакоња, као без душе, отрча ка мађупници.

— Ди је Букар? пита он.

— Он се, брате, загна' у сан, пак му остаје још'те доста, докле допре до краја! вели Дундак, сједећи на прагу.

Бакоња се издера, да је свима у ушима зазвонило:

— Није до шале, зло вам јутро!.... Брзо изађите, нестало је коња!.... Разумите ли?.... Коњушка је отворена, а нема коња!

Сви потекоше за њим.

Коња нема, али брава није развртана.

— Ти си, Шкељо, заборавија закључати синоћ! рече ковач.

— Нисам ја, него је Букар заборавија....

— Мучи, бештијо! викну ковач. «Букар је заборавија!!» А нисмо ли га понили синоћ ка' мртва?.... Него, ја мислим, да није зла. Коњи не биши привезани, а врата отворена, па пошли к води. Ајдемоте трагом!....

Земља је била влажна, те се трагови јасно распознаваху, али међу коњским копитима бјеше и људскијех стопа. Трагови иђаху к

води, али од воде не бјеше их ни на лијево ни на десно.

Сви се укочаньише од чуда.

— Ма шта је ово? пита Бакоња.

— Потопили се, на моју душу! поче Дундак трљајући црвене очи. Дојадио живот коњма, па липо сложно и договорно рекли: «Ајде да се утопимо!» И што су рекли то извршили, ка' што јето видите....

— Ти се шалиш, кад није до шале!....

Дундак удари у смијех и повриу:

— А шта ћу друго, кад оћете да бенетате? Видите липо коњски траг, али видите и босе ноге приковођана, а видите и говеђе папке....

— Јест, Исуса ми! рече говедар. Јево и волујског трага!.... Ајме мени, биће одвели и краве! — пак отрча пут наслона, остали за њим. Говедар, чим би пред вратима, обрну се к њима и рашири руке. Допадоше сви. Врата разврнута. Уљегоше сви заједно. Крава нема.

— Ајме мени, нема их! рече говедар.

Дундак поче: «Дај ми каву с мликом!».... — Нема млика, шјор!.... «А зашто нема млика?».... — Зато што су приковођани повели краве, шјор!.... «А зашта су и повели?» — За то што нису имали своји, шјор!....

Другови са малко смијаху, а Бакоња, блијед, простријеља их очима и стаде да их грди:

— И ви сте слуге светога Вране!.... И ви сте поштени кршћани!....

— Полако, ти мали! осијече се на њ млинар. Ниси ти још ста' да заповиђаш и да брекћеш, него ајде за својим послом!....

За тијем млинар искочи, вичући, колико га грло служаше:

— А на ноге!.... А за светога Врану и његове ране, покраде се манастир!.... Берија! Бее-ри-јааа! Амо-те, амо, бее-ри-ја!

— У звона! у звона! и пуцајте! виче ковач. Бее-ри-јааа!

Тројица се објесише о конопе, те заљуљаше сва четири звона; остали прихватише оружје из мађупнице, те учеста пуцњава, као да се крајина заврла.

Киша једнако падаше.

Сви искочише из манастира. Фра-Брне, без мантије, огрнут кабаном. Срдар први допаде.

— Шта је?....

Чим разумједе, шта је, потече к води, слуге за њим, ђаци за слугама, а остали фратри лагано за њима.

— Нико се утопија! мисли Пирија.

— Та-а-а-ко! Па шта-а ћемо му ми?!

— Али, може бити, да је и шта друго! вели Тетка.

Кад видје Срдарина да се трагови не размећу, потече дуж ријеке ка сплати. Остали сви истијем редом за њим. Бакоња сустопице за Срдаром. Кад стигоше испод русја, али нема ни сплате ни лађе.

Дундак завијука и завитла руком.

— Шта мислиш, Дундаче? пита га Срдар.

— Мислим, да су и' потопили ако су имали времена,.... или пустили низ воду.

— А зар не би могли ди запети?

Могло би и то бити, јер вода није велика.

То ћемо најприје видити! рече Срдар, па се врати истијем путем натраг. Је ли све коње повело? запита Бакоњу.

— Не.... остала су два товарна!

— Ајд,.... соколићу.... ти си најбржи.... ајд потеци, па и'.... изведи....

Бакоња одлети. Залуду га стриц, који с осталијема чекаше гомилу, устављаше.

— Шта је, за Бога? запиташе Срдара.

— Како шта је? викну љутито Срдар. Зар још не знате, да смо покрадени!....

У то Бакоња доведе коње.

Срдар окрочи бољега, па га гоњаше у воду.

— Удрите га! виче Срдар.

— Не за Бога у воду! Нека враг носи шта је понија, а чувај се ти! моли гвардијан.

— Удрите кад вељу, а за мном ко оће! виче Срдар.

Бакоња ћуши ногом коња, који загази, пак се мало по мало ослободи и заплива. Вода га је носила попријеко. Срдар је махао рукама, и обадао га петама и преплива.

Прековођани стигоше и сви једанак заграјаше, а тако исто манастирска чељад с друге стране, те заглушише једни друге.

Бакоњин коњ два пута потону, те маломе остајаше само глава изнад воде. Диже се велика вика.

— Спасте дите!.... Ко је пливач?.... Спасте дите!.. викаше Фра-Брне.

Бакоња вртијаше главом, да не треба помоћи, па попусти оглав, а измаче се на сапи.

Срдар и Бакоња кренуше се низ воду пред сељацима.

— Сад ви сви ајте на скелу, да будете у помоћи ако довезу сплав! нареди гвардијан.

— А ди је Букар! пита Тетка.

— Јади га знали! Како се синоћ опија, зăр још спава! одговори њеки.

— Е, па зовите и њега, јер би он мога' ваљати колико вас три.

Слуге пођоше, гдје им би наређено, а фратри и ђаци пут манастира.

— Ајте ви отворите цркву, јер није разлог, да јутрос не буде службе! рече Дувало ђацима.

— Ово није могло бити без домаће издаје! Ово се види да је домаћи прст! поче гвардијан хучући.

— И ја сам то одма помислија! И ја сам одма посумња', а знате на кога?

— На кога?

— На Стипана, валај, рече Дувало.

— Добра ти је та! повикаше сви.

— А шта ти мислиш Брне? пита га Вртиреп.

— Ја мислим да ми је враг однија двиста талира, јето ти шта мислим! А шта ми помаже, да се дозна, ко је кривац? Коња више ја не види', јер је он до сад, на турској граници.....

— Тако је, вире ми! прихвати гвардијан. Четири седланика, рачунај, по двиста талира с оправом, пак два товарна, метни по педесет, то је девет стотина талира, па шест крава, метнимо, не више но по двадесет, то је сто и шездесет. О, сад додај два бродића и сплату, рецимо, опет стотинак талира — то ти је око дванаест стотина очишћено јутрос на чисту сриду!

— Тако је, боме!.... Јето, тако је! А камо ли да ће се приковођани припасти од Шкоранце.

Лис се врати.

— Кључ је поништа Јерковић!

— Јето ти сад! вели гвардијан.... Ајде у вигањ, па донеси што треба, да развремо мала врата.

Фра-Брне, држећи се за трбух, замишљени очима, пак ће им:

— Ја, браћо, не могу више! Једва сам и довле допрја! Стоји ми врка у дробу, ка' кад купус ври! и пође лагано уза степенице у своју ћелију.

За њим оде и Дувало.

У томе се Лис врати са оруђима, те, он, Мачак и Бујас, почеше развраћати мала врата.

Фратри се шетаху око дворишта.

— Домаћа, домаћа и домаћа издаја, друкчије не може бити! вели Тетка. Промислите само ово: лупежи су могли знати све, што у нас бива на синошњи вече; знали су, да су слуге у манастиру до касно, као сваких година на тај дан; знали су....

— Није трибе, све то набрајати! прекиде га Вртиреп. Могло је бити и без домаће издаје, јер колико је скитача служило код нас, па посли разметнуло трагове свуда! Осим тога година је гладна, а пук се покварија!

— Ја јопет једно: ту је Стипанова рука! вели Блитвар. Ја сам чуја, да је Стипан посли бија код калуђерâ у служби.

— Па причекајте да свршим, рече Тетка. Немојте ме прикидати, а имаћете кад казати сваки своју!... Ја не вељу, да Стипан није посрид тога, или да јест, или да би мога' бити Петар, а не бити Пава'!.... Ја сам само тија рећи, да лупежи нису могли одјавити животињу на видној ноћи прико наши жупâ, између наши кметова, то нису никако могли учинити, без руке помоћи из куће! А кад вељу «домаћа рука» не мислим само ово наши пет шест слугу, него мислим и најближе приковођане!... Вирујте ви мени, да међу онима, што сад трче за Фра-Јаковом низ воду, има и' доста, који се сад смију под брком.... Сто сам вам пута рекâ': грђи су од Ркаћа!

— Немој, болан, тако! рече Вртиреп.

— Како нису грђи! Ркаћи бар отворено говоре: «Удри по Буњевцу! Не жали буњевачко.» Тако бар говоре, па си бар на чисто с њима! А наше рђе кад спомену име св. Фране, топе се, тобож, од богољубности, а овамо, кад год што могу очапре нам, и кожу би нам здерали..... Од лани бијау се, тобож, припали од Шкоранчине устравице, да нас лакше поарају, кад се најмање будемо надали!..

А што ми највише потврђује суђму, да су и слуге у договору с лупежима, то је, што су синоћке пагонили Букара, да пије. Бојали су се, да би Букар могао устајати по ноћи! јер, видите, какав је да је, јопет имам највише вире у његака.

— И ја! вели Блитвар.

— И ја! потврди Вртиреп.

— Менина је зло! рече гвардијан, коме се лице бјеше зајаприло, а вратне жиле набрекле.

— Ма, збиља, шта је тебика? пита Тетка. Ја сам од мало при...

— Зло ми је, брате! Биje ми у слишим очима, ка' маљем, а блиштн ми се, и све ка' да ми мрави гмижу по десној нози и руци....

— Па ајде лези, брате! вели Тетка.

— Ајде! ајде! рекоше и остали.

У тај мах диже се граја из цркве. Ђаци бијаху развргнули врата и ушли.

— Који је враг јопет?... Шта то јопет може бити? рекоше пошавши к цркви.

Мачак, Буjас и Лис, сретоше их, сваки блиједи и уздрхтао.

— Поарало цркву, дуовници.

— Поарало цркву.

Фратри с њима потекоше, али гвардијан застаде, заколиједа се и паде наузнак, као свијећа.

VIII. У Ж А С!

Фратри и ђаци стадоше се мотати у сумраку по цркви, не смијући се раздвајати.

— Отвори велика врата! викну најзад Вртиреп.

Тада тек видјеше сав ужас!

Ни на једном олтару не бјеше ништа златна ни сребрна, свете трпезе испреметане и искаљане, по поду: свијеће, књиге, палме.....

Тако се шта могло видјети само у старо вријеме, кад су јањичари пустошили!

Вичући од ужаса, пођоше сви у гомили пред главни олтар. Св. Франи однијело с главе златну круну, а са груди му три низа драгоцјених завјета. Па као да то не бијаше доста, но му још провртило ножем једно око, а угљеном огарило му наусницу! Па однијело испред њега велико кандило и три мала; па однијело испод њега златну кутију у којој се храни пресвета оштија; па однијело старинску причесну чашу, сву од злата, прилог босанскога краља Стјепана Томашевића, коју су фратри њекад од туда донијели; па однијело шест тешкијех сребрнијех свијетњака, такође старинских; па однијело . . . а шта није однијело, што је ваљало!

— Е, е, е, поче Тетка.

— Е, е, нека сад ко рече да су ово учинили приковођани и наше слуге, а не Ркаћи! рече Вртиреп.

Упутише се да прегледају први олтар на десно, али у тај мах утрча Балеган са раширенијем рукама, па се обрну три четири пута у ковитлац, па потече ка великим вратима, вичући: «Умрја је! Умрја је!» па ста звонити, одскачући лакат од земље.

Помислише да је кувар напрасно полудио, те пођоше к њему, али с малијех врата привуче им пажњу помагања фра-Брнина, који викаше са тријема: «Та излазите, излазите, видите шта је томе!... Ко то лежи ка' мртав?»

Изађе и Дувало на тријем, огрнут раканцем, па вичe: «Ко је убија редовника? Који је то погинуја?»

А бјеше један гвардијан, који лежаше наузнак, модра лица.

Сви изгубише свијест, сви говораху у један мах, мотајући се око њега.

Балеган једнако звоњаше, вичући нешто.

Најзад, Наћвар и Дувало разумјеше да је и црква похарана, те уђоше у њу, а кад видјеше грдило око себе, погледаше се у очи, сумњајући, да ли је сан или јава. Сад их прену граја слугу испред великих врата, те потекоше тамо, али не могаше изаћи од Балегана, који је одскакао.

— Прикини одма! викну Дувало, а кад га кувар не послуша, он га ухвати за ухо и одмакну, па поче говорити слугама:

— Куда ћете ви амокарце?... Ти аиде, а ти стани... не, него ајте сви, један тамо, а два овамо...

— За ликара у град, додаје Брне.

— Ама, шта је то јопет? пита млина р.

— Како шта је!? Умрла је гвардијан...

— Гвардијан умрла!

— Станте сви! викну Вртиреп, дотрчавши у тај мах. Ајте наоколо у манастир! Па од-

гура фратре и кувара у цркву, закрачуна врата изнутра, па изађе пред њима у двориште.

Кад слуге уђоше с друге стране, наста опет метеж и вика.

— Дакле, умјља гвардијан!?... А ко вели да је цркву поробило!?... Ај, да видимо!

— Патраг! викну Вртиреп, па видећи да их не може уставити, истрже пушку иза паса млинарева, натегну је и напери у гомилу. Натраг! пасји скоте! Нико да се одавде мака' није, него да ме свак слуша... Ножић ми дај когод и воде донесите! Та не видите ли да је човик при смрти! Брзо, двојица донесите штрамац (душек) из његове камаре. Ножић амо или бритву!

Вртиреп тури пиштољ за свој коноп, па хитро распори мантију гвардијанову и резну му мишиће на два мјеста, па га попрска водом и нареди да га пренесу у собу. Мачка остави пред црквењем вратима, да стражари, а он пред осталијема отиде у манастирско «шкриторје» (писарницу), те хитно написа два листа.

— Јево два књиге, једна суду а друга ликару. Даклен који може приплivати, па да нађе добра коња прико воде, па да оде у вас трк у град! Ала-те, момци, јер дајем три талира јабуке! рећи ће нови привремени старјешина.

— Није то због јабуке, него . . . оћу покушати, ако ћете викнути приковођанима, да ми даду коња! рече Дундак.

— Ја би се најбоље поузда' у Букара, рече млинар.

— А, збиља, ди је Букар?... Камо га?... Брзо по њ!

Шкељо отиде, да га тражи.

Вртиреп и Тетка изађоше са млађима пред манастир. Остали фратри отидоше ка гвардијану.

Дуго су тражили Букара.

— А ко зна да није он баш и учинија сав овај покор! вели Дундак свлачећи се. Говедар му везиваше хаљине на једну мотку.

— Тебика је увик до спрдње, пијаницо, рече Тетка. А мени је баш за миса' шта је са сиромајом!

— Не триба му се бојати главе, дуовници, вели ковач. Букар је страшљив ка' коза, па се прива', па се забе негди у ракитама, а измилиће кад огладни.

Дундак заплива, држећи једном руком мотку са гуком хаљина на врху. Сви сачекаше докле он преплива, док се обуче и отиде у село. — Ближи прековођани, како већ видјесмо, пошли бјеху за Срдаром и Бакоњом низ воду. — Тада Вртиреп нареди преосталој четворици слугу, да пазе неће ли они са Срдаром довући сплату, а ако то буде, нека им помогну, а један нека дође у манастир да му јави. Па он и Тетка отидоше ка гвардијану.

Сви шест фратара остадоше њеко вријеме крај болесника, коме се само по дисању могло познати да је још у животу, па, оставивши код њега ђаке, они отидоше у цркву.

Испред св. Јеронима бјеше такође однијело све, али њега не бјеху лупежи нагрдили.

— Види се, да су имали ришпета, јер је брадат, ка' какав њихов калуђер! рече Вртиреп.

На другом и на трећем олтару, свете: Вићентија Перејра и Рока, бијаху безбожници испрорешетали. А на четвртом, гдје бијаше насликан свети Брнард, који клечи и дигао руке пут неба, лупежи му растегли брк с уха на ухо, тако да се и Вртиреп мало осмијехну.

— Ма, убија и Бог, како су имали врмена да се играју! чуди се он.

— По свој прилици ушли још с вечера. И није и' било мало. Једни су чистили овдинак, а други чували на возу, докле смо ми јегленисали у мађупници.

— А шта би било, да је ко од нас изаша'? пита Брне.

— Е, шта би било! Штедили би твоју липу главу! рече Вртиреп... Ма збиља, ми се не питамо: куда су антикрсти ушли, кад су обоја врата била затворена!

— Јево трагова од опанчина, вели Тетка. Ја одавно то гледам. Јево и' иђу у шакриштију (ризницу). Ајмо тамокарце.

Ризница се избочила у гробље, а улазак је у њу иза главнога олтара. Свуд наоколо бјеху старинске скриње од ораховине, пуне црквенијех ствари и хаљина; скриње бијаху обијене и испреметане. Једини прозорак, на коме су дотле биле јаке гвоздене решетке, сад стајаше разјапљен.

— Даклен, овуда су ушли!

— Како су могли извртати гвожђа!

— Не видите како! вели фра-Тетка. Три, четри, антикрста свана поткопали њускијама прагове, па и' заједно с причагама извалило. И морам признати да је то врло вишто, јер се зид с оне стране мрви ка' крув. Види се, види, да су у напридак све знали и проштудијали, а то је мога' учинити човик који је подуже овдинак боравија.

— Даклен, опет сујма мора пасти на Стипана! вели Дувало, пропињући се, те промоли главу кроз прозор. А јест, душе ми, све како ти кажеш! Јено решетке цијеле цијате, а три се прага држе заједно, а четврти се разбија на два комада.

Пошто се сви обредише, гледајући кроз прозор, вратише се, да прегледају и остала три олтара, која бјеху похарана и оцкврњена као и остали.

У томе их затече подне.

— Шта ћемо сад? пита Вртиреп... Опростите, браћо, ја се не намећем ка' старишина, али, видећи, да сте сви изгубили биљи главу више него ја, ја....

— Ти си се понаша' ка' прави човик! рече први Тетка, и ја ти захваљујем!

И сви почеше хвалити Вртирепа.

— Е, дакленка шта ћемо садак? Јево већ дванајст ури. О официјама и другим службама не може бити ни говора. Трипа да цркву запечатимо доклен не дође комишијун из града. Па јето нема ни сплате ни бродова....

— Па, ајдемо да штогод појидемо. Нећемо, зар, да сад још цркавамо од глади, рече Брне и оде први.

Другови му, запечатише врата, а на прозорак ставише двије палице на крст, па га стигоше у ручаоници, гдје Грго изнесе зеља и сухе рибе.

— Дакленка си се ипак побринуја за ручак, вридни наш Грго! вели Блитвар. Еваљај ти га!

— А шта ће се, дуовници! Божја је воља да човик мора исти докленка је жив, па се не знам шта догодило! Али, вируйте ми, ја сам још изван себекаре. Ови страшни догађај узеће ми најмање пет година живота! И још је нико има' душе да ме потеже за уво! Еј, еј...

Дувало поче јако кашљати.

— Та-а-ко! поче фра-Брне. Пет година, велиш! Ја би приста' и на десет за менека. Ја не знам шта ће с меном бити!

— Не бојим ти се ја глави, Брне! рече му Вртиреп. Ниси ти примека срца, и ако ниси за' човик! Него чувај се, да ти... крк! ... знаш, да ти не кркне жила ка' спромају фра-Вици јутроске.

— Али ја нисам никада млого пија.

— Ниси пија, али млого се раниш и млого лежиш! А сам кажеш, да те од никога вримена, штипље за палце од ногу. То може бити подагра, ко' покојном фра-Фелицијану.

— О, Боже сачувај и блажена Дивице!.... Шта говориш?... Проћимо се шале и задиркивања на овај црни дан, на који ће све кршћанство процвилити . . .

Дође Шкељо.

— Јето вуку сплату и бродиће! Пуни су приковођана.

— Добро је и то у волшком злу! рече Вртиреп устајући. Ајдмо, браћо!

— Ма ја не би пушта' пук амо за данас и сутра! опази Тетка.

— А како ћемо им забранити!... У манастир, можемо да и' не пуштамо, али, најпосли, нека и' исприд мађушнице!

Десетак прековођана вуцијаху сплату (весла бјеху потопили лупежи) пуну људи, међу којима бјеху Срдар и Бакоња. А бродиће бјеше однијела вода.

— Све сам чуја и разабра', све . . . и за цркву и за гвардијана! рече Срдар излазећи с натегом. Ја не могу више! Добро ће бити, ако и ја не платим главом. Ићем одма да легнем. Наредите да ми се донесе у камару врућe ракије.

Заиста изгледаше човјек као да је годину боловао!

За њим се извере Бакоња, такође једва се држећи на ногама.

Стриц пође да га прати.

— Та-а-ко! Божјаче, несрећо, губо, изроде магаре од магарета. Тако, је ли? Ти, да се јуначиш! Ти, да се угледаш на онога манитова! Шта би ја још доживија од тебе, кад

би те крај себека трпија! Али је ово послидњи разговор међу намикарце! Сутра још нека те враг носи од куд си и доша', јер таки нису за редовнике, него за ајдуке. Ајде у чету Радекину, ајде се поајдучи ка' какав Ркаћ, па арај цркве и манастире.

Али Бакоња не хајаше за те ријечи, него узе сухе хаљине, па се склони иза врата, да се преобуче.

Тада Брне отиде у кујину и замоли кувара да му и синовцу однесе вруће ракије. Али кад њих двојица дођоше, Бакоња већ спаваше. Фра-Брни не оста друго, но да легне и он.

У сумрачак пробуди се Нађвар нешто вољнији.

— Дижи се, Иве!.... Устани, моје дите и донеси воде!.... рече благо.

Бакоња, јако зачуђен, пође. — Чинило му се, да је протекла година, а не један дан од кад је пошљедњи пут ходио на чесму; чинило му се, да се он прометнуо у њеко друго чељаде, и да се све око њега скроз измијенило, — да је манастир много мањи, а тако исто и црква, да је вода око острва широка као море, а да се око воде, свуд наоколо, налазе њеки дивови, од којих стрепе чак и свеци у цркви, којима ни св. Фране не може ништа, но им допушта, да му око ископају!.... Обузе га велика туга и страх, и вјера му се помјери, те не знадијаше, коме да се моли, пошто не бјеше навикао, да се обрће правце к Богу; плачући горко, зажели смрт пријеку, невидовну смрт, која би га једнијем махом макла искрај злијех

људи, искрај најакијех светаца, који нијесу кадри ни себе одбранити, а камо ли ће њега!....

Али до мало обузеше га друкчија осјећања: ражали му се њешто на Франу, Јеронима, Винценца Перејра, Рока, Брнарда, Доминика и Христифора; види их поништене, па му се ражали, па би хтио да их утјеши, јер му се тога маха чињаше, да је над њима.... Па онда се препаде од те помисли, јер му се видје, да су свеци страшнији онако накажени и да су «могућнији» но што бијаху прије.... «Они су се притајали, па чекају вриме, кад се нико већ не буде нада' освети, да ударе, изнебуа на проклетнике!» сину му кроз памет и крв му се запламти од бјеснила, те зашкргута зубима....

Сад видје себе у фратарским мантијама на помамном коњу, са голом сабљом у руци; за њим се слегао сав кршћанлук, колико га је од мора до Козјака и Велебита, све, брате, по избор момци, коњици и пјешаци. Бакоњин коњ као и да не стаје на земљу, но као муња облијеће ту силну војску, а Бакоња на њему, држећи у лијевој руци крст, у десној ђорду, соколи љуте ратнике, па пред свима прегази њеки дуг мост, преко њеке широке воде и стани се у једну пространу раван. Ту најприје уреди војску, па под шатором очати свету мису, као што њекада чињаше фра-Иван Капиштран и Шурић дон-Стипан, прије него би на Турке јуришали («Писме» о тијем двама јунацима, «како их спива фра-Качић.» слушао је Бакоња више пута од Лиса). За тијем војвода Бакоња опет појаха дора од мегдана, и крену

се пред својима на дивове. Иду, иду преко ширине, све тутњи пусто поље под њима. Кад се бјеху одмакли, сјети се војвода, да је и фра-Срдарина међу војницима, па га стаде тражити, а кад га нађе, пжљуби се с њим, и с мјеста га постави за главара лијевоме крилу, а Вртирепа метну на крај деснога, а сам пред свима. Па онда сила пође зорније; али након помањег размака, угледаше високе планине и под њима страшне дивове, који бјеху развили бојна крила, да се једва могаху прегледати. Тада малакса срчаност војницима, па и војводи. Он стаде и устави војску, па страшнијем гласом пшчати тропар св. Франу. Кад сврши молитву, обрну се к непријатељима, али тамо мјесто џинова.... шта видје? Буковичке голе и раскалашни Котарани!.... Тад се поврати срчаност војводи, те викнув: «јуриш на Ркаћине!» погна коња у сав трк, а сви остали за њим.... А Ркаћи «плећи даше, и бјежати сташе!».... Боже мили, што се од њих чини!.... Кршћанлук их сијече, гази, куће им и цркве руши и спаљује, вјеша им калуђере за брадине!....

Враћајући се са чесме, Бакоња је морао накнадити све пропуштено чешкање.

Доцкан у ноћ стиже из града «комишцјун.» Дође Шкељо да то јави фра-Брну, те Бакоња изађе са стрицем пред манастир, гдје већ чекаху остали фратри. Четири лацманина одјахаше са коња̂, па Дундак за њима.

— За дивно чудо, како сте могли стићи! рече Вртиреп рукујући се са најстаријим. И

сви се фратри томе чудише, а претур поче, да се хвали како су све у кас дошли од града.

Бакоња прихвати једну кожну торбицу, коју му пружи један млад господин, рође браде, сух и живолазан.

— Ко је овај јарчић? запита Бакоња Дундака.

— То је ликар. Чини ми се да је Ркаћ, јер говори као и они.

Господа све «пркелајући» ућоше у манастир.

— А ова је баба — претур! говараше Бакоња гледајући са стране старога безбркога чачура.

— А ко је онај погурени куљеша?

— Оно је ађунта, одговори Мачак. Кажу да је пуно учен човик, да уми латински ка и фра-Тетка.

За њима пђаше писар, висок мршав незнатан младић.

Блитвар одведе «комишијун» у трпезарију, а љекар с осталијема отиде ка гвардијану, те му, одмах, отвори зажето око, које се склопи чим маче прсте; па му затвори друго, а оно се само отвори; па га ухвати за било, гледајући на свој часовник; најзад, намргоди се и запита Тетку.

— Је ли овај *човјек*....? медик нагну палцем врху усана.

— Па јест, прилично.... мало и одвише ако хоћете, одговори Тетка, разумјевши мимику.

— Камо торба? рече љекар Бакоњи, па извади из ње њекаку зашиљену цијев, којој

врх замочи у воду, а потегну к себи шипку из цијеви. Чинећи то, говораше ињешто талијански фратрима, који с великом муком обрнуше гвардијана потрбушке и свукоше му гаће.

Да је ко рекао Бакоњи, да ће се тога црнога дана још чему моћи зачудити, Бакоња то не би вјеровао; али кад видје шта љекар учини, Бакоња се пренерази.

— Ето, тако ћеш му, дијете, опет пред зору учинити! рече љекар Бакоњи, давши му штрцаљку.

— Ја?! рече Бакоња блијед и сав се уздрхта. Не би ја то чинија ни своме ћаћи!

— Мрш! козару звриевски! викну Вртиреп. Ти да ми се ту размећеш, ка' да си ми ти ники господин, а не наш измећар! Мрш! с очију ми!

Наћвар удари Бакоњу по глави.

Послије вечере завриже се жив разговор између фратара и лацмана. Безбрки суђа, канда бјеше шаљивац, јер се често сви смијаху. Пристав је мало говорио, али је свакоме потврђивао главом. Љекар, одмах послије јела, чакурњави дебелу цигару, гледајући слике по стјенама Писар, одиста хотијаше да покаже, како је размажен, те је ситно јео и сркутао а дизаше чашу двама прстима.

Говор је најприје текао о похарама; судија исприча, како су оплијењене четири латинске цркве те зиме у његовој области. Говорио је о чети Радекиној, која зимује по Котарима и по Приморју, а љети се станује по босанским пла-

нинама, и допире чак до српске границе. Говорећи о јатацима судија, настави:

— Шве на Радека! Шве на Радека, а друга галијота шине краја на његово конто! вели он. А ди је то Радека?.... Може он аривати ту, ту, ту, на шво мишто? Ето, мој гошподин, шетири колона пандура, што увика шета тамо вамо по Буковиша, по Котаре од једно шело до друго, од монтања до монтања, а Радека нима!

— «Нима,» борме, рече Срдар смијући се.

— Нима! А колико ше динара троши жа шпијуна, која каже: «Ето, Радека ту, на!» А та ишта шпијуна Радека каже: «Ето, пандура ту, бижи!» Је тако, мој гошподин!.... Ја вама кажа: Далмашија има педешет иљад ајдук!.... Ту нима римедијо (лијека), него вишала! вишала! и вишала!....

Преметнуше разговор на болесника.

— Дакле, дотуре, шта вам се чини о нашем гвардијану?

— Е, може остати а може и умријети.

— Чудне мудрости шапну Бакоња друговима, који се бјеху збили на вратима. Мудра ли је ова јарчина ркаћка, због које сам добија триску! О да ми га је почешати по леђима.

Љекар испири дугачак млаз дима, па им поче објашњавати, шта је капља.

— Да оће Бог дати, да се освисти, те да га причестимо, вели Блитвар.

— Боље би било да и не дође к себи, ако већ мора умријети, рече љекар.

— Није то тако, мој дотуре, дода Брне, мале су муке на овоме свиту према онима, што нас чекају на другоме, ако се на вриме не поткрипимо светим сакраментом покајања! Нема много времена да је, напрасно, неспреман, умрја један редовник, па, послинак, није има' мира у гребу, него се јавља', час једноме, час другоме, свитујући свакога, да у вике буде готов за послидњи час....

— То су бапске, прекиде га љекар, готово љутито.

— Нису то бапске, рече пристав, који је дотле ћутао. Барем, по нашој вири нису....

Фра-Брне се ухвати за то, те ста призивати у помоћ Јеронима, Августина, Аквинца, а напослије доказивати како су нелогичне све оне вјере хришћанске, које не признају «чистилиште» (пургаторију) а ипак се моле за мртве.... «Јето, дотуре, без замирке, ви Рипћани, не вирујете, да има чистилишта, а зашто онда плаћате саландаре и парастосе за мртве? Реците ми, молим вас, шта им то помаже? Ко је у паклу, молитве га не могу извадити, а ко је у рају, њемука не трибају? Је ли тако? Е, кад је тако, шта, дакле, помажу молитве за ваше мртве?

— Не помажу, богме, ни нашијем, ни вашијем, но су добро дошле поповима!

Суђа се насмија, а пристав поцрвење, па поче причати, како су сви православни у опће слабо обавијештени у стварима своје вјере: — и најобразованији су у томе пуке незналице. Љекар је најприје порицао потребу тога

обавјештења, па онда чак и потребу вјеровања, али кад пристав преврши мјеру својим хвалама латинској цркви, тада и доктор поче хвалити своје православље, да, заиста, боље не хоћаше ни задарски владика.

Вртиреп нагло уста, а за њим и «комишијун,» те отидоше у гостинске собе, а љекар са фратрима ка болеснику.

Бакоња сврати у стару мађупницу. Она бјеше пуна прековођана. Људи нагађаху ко је могао похарати манастир и како је то могло бити. Опће је мишљење било, да је то учинила Радекина чета, у којој је било најмање тридесет друга, разумије се, све «Ркаћа.» Већина не вјероваше, да је Стипан проводио хајдуке, него то је могао учинити који други слуга, од онијех, што су прије Стипана служили, по свој прилици «какав притајани Ркаћ.» А што се тиче Букара, сви су били већ увјерени, да је погинуо. Биће несретњик изашао, те се сукобио са разбојницима, па (од страха, а не да изазове узбуну), почео викати, те га премлатили и бацили у воду. Та је сумња била основана, јер се и Шкељо у потоњу сјетио, да је њеко излазио из мађупнице, а све назочне слуге одрицаху, да је излазио који од њих.

Куљар прекину те разговоре, викнувши с врата:

— Јели ту који од дијака? Нека одма иђе у цркву! И ви, људи, изађите да испратите присветога! (тј. ону звијезду, у којој се држи «оштија»).

— Зар је баш на умору вра-Вице? запита њеки.

— А зар није украло и присветога? запита шапћући Бакоња.

— Мучи, несритно дите! одговори му, такође лагано, Балеган. Наши људи вирују, да нико не може дигнути присветога, осим редовникâ, зато не ваља да то чују.... Ајте, браћо, ајте!

Ни Бакоња, ни сељаци не бјеху дотле улазили у похарану цркву, те се запрепастише видећи сав покор! Црква је још страшније изгледала према запаљеним воштаницама, које држаху Бујас и Лис пред великим олтарем. Бакоња уђе у шакриштију, одакле на скоро изађе у стихару, клепећући звонцем, знак да ће се за њим изнијети «присвети.» Сељаци клекоше. Мачак разапе свилени шатор над Тетком, који изнесе нешто увијено златотканом крпом. За њима иђаше Вртиреп, носећи кутијцу светога уља. За Вртирепом осталијех пет фратара, пристав и писар, сваки са запаљеном воштаницом. Ка њима се придружи Балеган са сељацима, све по двојица, па прођоше мрачно двориште, па уза стубе, па тријемом, до гвардијанове ћелије, пред којом сви лајици опет клекоше, а редовници се збише око кревета, чатећи молитве. Бакоња се попе на врх прста, али не видје ништа. Дијете се питаше: «Ама чим ће га причестити, кад нема присветога, а оштија се не смије носити у голијем рукама?» Тек, када се они размакоше, Бакоња видје помодрелу, бесвијесну главу гвар-

дијанову. Тада поче обред миропомазања, који се, као што је познато, код католика врши над самртницима! Фра-Тетка помаза уљем болесникове вјеђе, чело, слијепе очи, итд., па га онда њих седам благословише и рекоше народу да се разилази.

Бакоња је то једва чекао. Премда је спавао око четири часа послије подне, опет бјеше веома уморан. Он отиде у ћелију, те сједе с прутићем у руци, како ће «Враја» прочешати чим дође, али Бакоњу савлада сан, те заспа обучен.

Пробуди се кад је сунце одскочило и видје да је стриц већ изашао; и то мора да је се нагло наредио, јер бјеше просуто воде под умиваоником, а утирач бијаше на поду. Бакоња брзо отиде у гвардијанову ћелију, коју затече распремљену — кревет намјештен, све обрисано, — баш као да је Фра-Пирија изашао у шетњу. Бакоњи се коса накострјешти, те потече ка старој мађупници, из које кућаше дим и допираше граја, што никад није бивало преко дана. Ту су прековођани обртали два овна, а Бељан и Шкељо настојаху око великога котла, у коме је, канда, врио купус. Бакоња отиде у горњу кујину, гдје нађе Балегана и Бујаса, у великом послу око огњишта.

— Шта?.... Зар је примињуја гвардијан? пита их Бакоња.

— А ди си ти, јадно дите? рече Грго. Шта је с тобокаре? Ја све питам од јутроске: Ама ди је мали Јерковић, како то да њега

нема, кад ми је највише од прише! А знаш ли ти, да ће данас бити на ручку најмање двадесет редовника, и провинцијал?

— И провинцијал!... Ама, дакленка је умрла гвардијан?

— Није, него ће чекати докле ти устанеш, вели Бујас. Умрла је таман у једну уру после поноћи, а принили смо га у цркву у седам ури. Биле су већ и три мисе. Ја мислим да сад четврту дивани твој стриц....

— Како то? Зар се може диванити миса у поарапој цркви?

— Одиља је Шкељо прико воде, до најближе парокије, те је доша' вра-Томе и дониља присветога и све што триба за један олтар, јето ти, рече кувар.... Ајде, моје дите, попи мало кавице, па отиђи у цркву, да пољубиш гвардијана у руку, па се одма врати. Ако те фра-Баре (Вртиреп), или стриц, или који други мисник, буде уставља', реци им, да сам ја' ја молија нека те пуште, јер меника трибаш, пуно ми трибаш, а Анте (Бујас) може отићи.

— Збиља, зар ће се данас мрсити? запита Бакоња доручкујући. Данас, други дан коризме!

— Кад су ваке прилике, има се «дишпеншацијун,» рече Бујас, с таквим изразом на лицу, који је значио: «Бакоња, ти још и не разумиш шта је то: дишпеншацијун».

— А је ли комишијун још овдипак? настави Бакоња.

— Одниј'а и' враг за рана. Прије него шта смо примили мртво тило, били су у цркви и записали све.... Фра-Тетка цини да има штете око двает иљада талира! Она бабетина претур и она коза ркаћка ликар, смијали су се гледајући онакажене свеце.

— О! она Ркаћина, рече и шкргутну зубма, Бакоња, полазећи у цркву.

Шест побочниј̃ех олтара бијаху застрти црнијем завјесама. Насред цркве лежаше мртви гвардијан, на истоме «катафалку», који је служио за Шкоранцу и многе друге прије њега. Иза главе покојникове збило се до тридесет сељачких људи и жена, из братства покојног фра-Вице. Бакоња се зачуди, како прије стигоше. На главном олтару св. Франи бјеше закрпљено оно пробушено око, а и брк испран; пред њим бјеше палама и свијећа много више но дотле на три олтара. Жвалоња је служио мису. Са страна, осим домаћих, клечало је још шест седам фратара. Њеке од тијех Бакоња је гледао о «проштењу,» али му већина бијаше непозната.

Из цркве отрча Бакоња у нову мађупницу, коју такође бјеху загушили прековођани, и гдје се такође готовљаше јело. Па је било страниј̃ех људи и у млину и у вигњу. Бакоњи би мило, чувши што један говори о њему.

— Видите ли — вели — овога дијачића? Ово је синовац Наћварев, али се, госпе ми, није на њ уврга'. Он је јуче приплива рику на коњу, ка' и Срдарина! Шта мислите, дите, а још ми рекоше да не уми пливати!

— Па, познајемо ми добро Бакоњу! рече други, одиста манастирски прњар.

Бакоња отрча к возу, али угледав Срдарину на обали, устави се. Дундак и Тртак бијаху са сплатом на другој страни, гдје се, канда, споречкаше са гостима. Гостију је било много и сви се тискаху, ко ће први у лађу. Бакоњино оштро око познаде у гомили оца и стричеве: Ркалину, Рдала, Рору, Кьака. С њима бјеше и тутуш фратар звирьевски (За чудо, увијек су манастирци слали за звирьевску парохију најнезнатнијег фратра. Од двадесет и три фра-Јерковића, који земаном «бише и дуоваше» једва да њих тројица дуоваше у своме завичају). Бакоња се врати ка своме Балегану. У повратку све је мислио о несрећном Букару, и веома му се ражали, те не хтје излазити докле се ручак не сврши, и ако му је Кушмељ два пута поручивао по Бујасу....

Бакоња, Бујас, Шкељо и њеко лацманче из града једва могаху одољети послужујући око фратарскога стола. Лис се њешто узјогунио, па ни да се мрдне из ћачке трпезарије. Мачак је читао житије. Бакоњине се очи крадом устављаху на *провинцијалу*, у зачељу. Бијаше то гојазни старкеља, са дуплијем подбратком, који је и једући куњао и коме као да се на лицу читаше узвик: «Ох, да знате како ми је све ово досадно!» Провинцијал није становао у граду, него у најближем манастиру, а одавна бјеше у томе високом чину. Бакоња је чуо да је тај старац на гласу «глагољаш.»

Тек у полак ручка Бакоња смотри у трпезарији оно, што га је највише могло зачудити. И то не опази сам него (кад бијаху већ мирнији послуживањем) Бујас га гурну и запита:

— Је ли да *му липо стоје?*

— Шта липо стоји?.... Коме липо стоји?

— Ма, брате, Мачку фратарске аљине! Зар не видиш да се *«обука'»!* Зар ниси зна'?

— О, Исусе! О Дивице! узвикну Бакоња гледајући Мачка иза налоње у новишатој мантији са бијелим као снијег конопом. Из кукуље, чињаше се, да је Мачку врат још дужи, а оне мачје очи — због којих и доби надимак — још мачкастије. Бакоња се зачуди, како то није још одмах видио, па онда помисли, да су се, ето, у манастиру почели низати догађаји мушевном брзином; сад се дешава у минутама, за што је прије требало година! — Ма како је то? Је ли се зађаконија? Кад?....

На сва питања, брзо је добио одговоре.

Није се зађаконија још, али ће сутра, пошто се изабере нови гвардијан. Није све доучија, али је потриба манастиру ђакона, пошто се Чимавица неће враћати. Не би му ни то помогло, али је Мачков ујак, Дувало, стари пријатељ провинцијалов. Па онда фра-Жвалоња тија је, да провинцијал зађакони Лиса, али то не може бити, зато је Лис љут. Зато Жвалоња, одма чим се сврше «ове ствари» иће на једну упражњену парохију, а Лис у један други манастир.... Па има још једна новост. Један фра-Теткин брат довео је синчића, и остаће као ђак.

Све те новости учинише дубок утисак на Бакоњу, а због пошљедње поста весео. Дакле, неће он више бити најмлађи ђак у манастиру!... Како најмлађи, та он је сад одмах за Бујасом по чину! Дакле, до двије године — најдаље до три — може се зађаконити, само нека прионе око књиге!.... Хоће, прионуће својски. Па лијепо је и то, што ће сад бити два фратра мање, и што надути Лис износи ноге. Та то је права благодат. Бакоња хоћаше поиграти.

И опет га ухвати мала вртоглавица од помисли: како се све то дешава преко ноћ! А свега тога не хоћаше бити да Ркаћи не похараше манастир, да фра-Вице не умрије на пречац! Боже опрости, човјек би могао бити чак захвалан . . . — А ко, најзад, познаје тајне божје путове, о којима нам говори богословска наука!

Послије ручка, Вртиреп предложи да погреб буде одмах, те да се бар већи дио сељака разиђе. На провинцијалову лицу, уз израз: «О, како ми је све то досадно», појави се још, као њекн знак питања, који је значио: «Како? Зар да се не прилегне послин благовања?» И сви остали фратри то помислише, али се старац у трен предомисли, те рече, зијехајући: — Онај . . . . . на крај краја фра-Баре има право, јер је примлого свитине, па . . . ноћас . . . не би . . . било . . . лијепо. Па онда и *друге ствари* да се што прије сврше.

Наредише ђацима да с мјеста звоне. Млађи фратри отидоше, да уреде сељаке за спровод. Бакоња видје оца на тријему пред мађупни-

цом и ману му руком, те Кушмељ пође за њим. Кушмељ би пријатно изненађен видјевши, колико је Бакоња нарастао за годину и по, од кад се не видјеше.

— Липо моје дите, рече он, пошто се пољубише.

— Немамо кад, ћаћа, него само мало ричи! И, ходећи, Бакоња му исприча све измјене, које ће настати, и своја надања. Једино ми је за миса' какав ће ми бити нови гвардијан, а биће цигурно Вртиреп, а он, знаш, не гледа нас липим оком, нас Јерковиће... А познајеш ли Теткина брата? Ди ли је то његово дите, тај нови дијак? Једва чекам да га видим...

Бакоња побјеже, јер чу иза себе глас стрица Чагљине.

Опијело се брзо сврши, па фратри обиђоше гвардијана три пута око цркве и унијеше га у гробље, гдје Ћаћвар поче «ричи». Бакоња чу само почетак, — тј. шта кажу Јероним, Агуштин и још њеки свети оци о смрти, — а кад хоћаше доћи оно, што би, можда, и он разумио, тада му се примаче кувар и пришапта: «Ајдемо, дите моје, јер не можемо дангубити. — Триба нам очистити рибу и умиснти какво посно тисто!»

Бакоња је стругао мрвиће и пастрмке, а глава му бучаше од вреве мисли. Између осталога, питао се: да ли је заиста дошао тај мали Теткин, и да ли ће се и Пирија потенчити.

Балеган му је само на ово друго питање умио тачно одговорити: «Пирија се неће повампирити, јер одавна није пуно грешија. Истина, да је, сâм, вечером у камари, пија мало више, али јопет: умја је наређен колико толико».

Докле су они тако разговарали, допираше на махове из гробља стричев глас, па се зачу њеки жагор, па, до мало, затутњише кораци пред малијем црквенијем вратима. Кувар и Бакоња отидоше на прозор. Из цркве се исука дугачка поворка фратара и сељака. Наста гужваље и граја. Срдар и Вртиреп иђаху од једнога до другога. Око провинцијала окупише се гвардијанови братственици; око Мачка — његови, око Наћвара — Јерковићи. Са Тетком одвоји се један лијепо одјевен сељак и уза њ један дјечко од 12—13 година. Бакоњи срце заигра, те се боље надвири. У томе га опази Кушмељ, па се упути ка стубама.

— Куда ћеш, ти, Јерковићу? викну Вртиреп.

— Па иђем да се поздравим са својим дитетом. Јето сам због њега један дан одија, па се јето ни видили нисмо. Како је то!? И зврљевски кнез достојанствено оде горе.

Бакоња му стрча у сусрет.

— Ма шта ово чиње вратрине? рече он дитету. Изгоне људе из куће св. Вране, — људе, који су, откле, докле, дошли на пожаловање!.... А, ово нису липе билиге, ово...

— Немој, ћаћа, чинити шкандалу, ако Бога знаш! Немој, због менека...

— Ма, ја сам има' пуно разговора с вамикаре, са Брном и с тобом! Ја морам остати!...

— Не можеш, ћаћа, јер онда би остали и многи други, а ја сам чуја шта су фратри данас одлучили. Ајде, ћаћо, и поздрави мају и све, све остале...

Кад се Бакоња поврати ка прозору, видје у дворишту само провинцијала са пет шест старијих фратара.

Мало прије вечере доведе фра-Тетка у кујину свога синовца и предаде га његовим друговима. Бакоња га срчано загрли. Бјеше то красан дјечко, здрав као јабука, милокрвна лица, кога због његових опуначких образа крстише одмах именом *«Бутре»*.

Вечера је прошла истијем начином као и ручак. Мачак је опет «штија житије», па сједе с њима. Брне је погледао синовца и надимао образе. Бакоња се слатко смијао, помишљајући да је то први дан, од кад је у манастиру, а да стрица не чешка — ни по леђима ни по листовима. И онда још, то је прва ноћ кад Бакоња неће ноћити у стричевој ћелији, гдје је већ Бујас спремио за тројицу гостију. Бакоња, Бујас и Бутре спаваше у трпезарији!

Али тек сутрашњи дан би «дан од догађаја» како рече Бакоња.

Послије јутрење био је у трпезарији збор ради избора новога гвардијана. Избор је био писменијем гласањем. Кад скупише цедуље и прочиташе, а то «жребија» паде на фра-Брну. Узалуд се он томе противио, наводећи своју

болест у палцима, морао се примити да буде старјешина за три године.

Послије тога била је велика миса, на којој зађаконише Мачка. Бакоња је само истрчао из кућине, да види тај обред, па се опет врати. Али, кад до мало дође Шкељо да јави, с се превозе *колонаши* (пандури, који у оно вријеме гоњаху хајдуке), Бакоња истрча пред манастир, гдје већ бијаху искупљени сви фратри, ђаци и слуге. Око двадесет колонаша долажаху од воза. Не зна се, који је од кога прикладнији и стаситији! На свакоме: токе, копоран с пуцима, за пасом чит кубурâ и нож; свакоме о рамену, јали штуц, јали шешана.

— Помози Бог! духовници! викну харамбаша, скинувши капу, на којој бјеше кићанка, што му је до рамена досизала.

— Помоз Бог! назив.ју један за другим, пак стадоше око свога главара. Тројица их само заређаше да .ьубе руке фратрима, вичући: «Ваљен Исус!»

— Бог вам помога'! Вазда бија Фаљен Исус и Марија! отпоздрављају фратри.

— Сидајте, .ьуди!... Донес ракију, дите!... Посједаше на клупе.

— Нема ти што ришћанин! вели Бакоња у себи.... Јево овдипак три наша, па нису ни напеси прима овима!.... Па како ти се држи Ркаћ, како ооло гледа, ка' да је мали цар!.... А не би ни један назва': «Фаљен Исус!» нити би руку по.ьубија фратру, да му главу одси-

чеш!... Држи своје, брате!... Али јопет, Боже ми опрости, милији су ми него паши!...

Харамбаша поче:

— Чусмо, дуовници, и разабрасмо за све, што се догодило. Срдар нас је посл'о то толико да преслушамо слуге.. А већ ради другога чега нема се рашта дангубити, но нам је ред прије попасније' доба на рочиште ка господину. Дакле, овђенак ћемо пред вама испитати слуге.

То није дуго трајало.

— Да је овдинак Букар, он би сигурно боље исприча'! вели Дундак.

— Он би сад почеја: «Је ли ја? Је ли?» дода Бељан.

Млађи ударише у смијех, сјећајући се завршана.

— А ко бјеше тај... како га зовете... Букар? пита харамбаша.

— Сметењак један, што је у нас служија ни пуне четири недиље; на га нестало од прикојуче! одговори Наћвар.

— А одакле бјеше и чеговић?

— Бија је из Зеленграда и зва' се Грго Прокаса...

Харамбаша и другови му погледаше једног окоштог пандура, који заврти главом.

— Ја сам, дуовници, из Зеленграда, али у нас нема тога презимена....

Манастирци се згледаше.

— А кажите ми, какав бјеше на очи тај чоек? пита харамбаша.

— Бија је висок, сув, велике главе, очију сири'.

Харамбаша скочи као опарен, и настави:

— Један му брк бјеше дуљи од другога, је ли?... Бјеше још руњавије' груди, а танкије' ногу, је ли?

— Јест! изрече Срдарина, блијед као крпа.

— Тодорина! на моју душу. Тодорина!.... Нико други до Тодорина главом! вичe харамбаша, пљескајући дланом о стегно.

— Он!... Он!... Он! вичу пандури.

— Какав Тодорина?... Који Тодорина?... Шта је тај Тодорина?...

— Тодорина Дракчевић из Г.... Највећи ајдинин, што га је икад земља дала!... Десна рука Радекина... О, брате, чудна срца!... Он се приподобити, да је сметен, и доћи да служи!... — Ајмо-те, момци, ајмо-те живо, јер немамо већ ништа губити вријеме! рече главар.

— Зар Букар!!!

Нека замисли, ко може, како је то откриће пренеразило сваку духату душу у кући св. Фране.

«Букар! припредени ајдинин.... Букар десна рука Радекина!!! Букар, који нас је за нос вука' мисец дана!!!»

— Е, е, то је само Ркаћ кадар учинити! рече Бакоња и онда се сјети, како је једном затекао Букара, усамљена, са друкчијим изразом на лицу.... Ја, кад се добро промислим, ја би скинуја капу прид Букаром!... Срце је то, памет је то, лукавство је то, убија га Бог.

Није могуће описати «карабулину», која завлада ушљед тога открића. Сви изгубише свијест. Новога гвардијана одмах заболе трбух, а Дувала спопаде сипња, те обојица легоше. Провинцијал, Жвалоња, Лис и сви остали готово побјегоше. Срдарина је шкргутао зубма, тражећи кога ће избити, те се најзад искалио ријечима на новоме ђакону, а шакама на Шкељу.

Бакоња се први разабра. Он одведе Бутру у цркву, показа му за који ће коноп вући сваке зоре, па му свечано предаде метлу, рекавши:

— Јето, сад већ знаш све своје дужности. Бићемо пријатељи, али ме ти мораш штовати ка' свога старијега. Запамти још ово: чуја си да ме зову Бакоњом, али ме ти не смиш тако звати. Ја сам дијак Јерковић!

IX. МНОГЕ РАЗЛИЧНОСТИ.

Наста велика тишина, као што бива послије великих потреса. Брне је десетак дана састављао циркулар, намијењен свијем манастирима и саборним црквама, у коме бјеху по танко испричане несреће, што задесише дом св. Фране, те се дирљивим ријечима мољаше за братску помоћ. То дугачко писмо требаше разаслати у њекијех двјеста прјеписа, те су сви, осим Вртирепа, писали по цио дан. Бакоња научи на изуст сав циркулар, од ријечи до ријечи.

Бездушном Тодорини морало се штуцати, толико је његово име било спомињато у манастиру, по жупама, на судским хартијама и свуда гдје је циркулар допро; морао је, ако ништа друго, ружне снове снијевати, толико је, са свију страна, клетава било управљено на његову велику главу. Осим клстава, бјеше одређена и уцјена од 300 талијера на помепуту главу, јер се поуздано знало, да се Букар налази у планини, са Радекином четом. Што се тиче златнијех и сребрнијех ствари, сумњало се, да оне прођоше преко руку њекога трговчића у оближњој варошици. Суд је преметао кућу тога човјека и њега вргао у тамницу за њеко вријеме, али га, најзад, мораде пустити.

И тако, мало по мало, за два мјесеца, нишчезе надање да ће се ишта од покрадснијех ствари моћи повратити.

А и одзив на циркулар бјеше врло слаб. По највише стизаху мали новчани прилози, праћени дугачким писменим сажаљењем, или црквене ствари, које бијаху на одмет шиљаоцима. До душе, опоштеније се постриженици манастирски, који се налажаху по парохијама. Њих седам поревенаше се, те купише четири товне краве («да буде млпка, шјор!») и два товарна коња. Само фра-Пињата Ћук, стриц Чимавичин, не приста у ревену, но још посла писмо пуно грдње новоме гвардијану, кривећи браћу да не пазе како ваља имовину св. Фране.

То је све много утјецало на фра-Брну и то, ваљда, поможе да му се чудна болест'ра-

шири из палаца у стопала. Онај млади љекар из варошице прописа му њеке капљице, али на само, пред Тетком и Дувалом, заврти главом.

Заиста, то бјеше њека чудна болест! По читаву недјељу ни трага од болова, па онда дан, два, ни да стане на ноге. Фра-Брне се брзо увјери да му капљице нимало не помажу, а да му добро чини гладованье. То му је било загонетно и то га јеђаше, те ће једном Тетки:

— Кога ђавла има посла ићи са стопама, не разумим! Јето разумим, да кад је штумак пун, да је онда тежи и да је ослабилим ногама тежа цила тежина тила! То јест, али сам прова' и ово: кад, рецимо, не вечерам, па ми је сутра дан боље, ја ондак узмем дви тешке катриге (столице) и носам и', ако ћеш, по уре, а не *ћутим* да се тежина одзива у зглобовима! Даклен, видиш да је ствар неразумљива!

А њему ће Тетка:

— Мој драги Брне, од добра ића јача је крв, па је јача и болест. Зато тебика особито уди спаваше посли ручка. Ти не смиш ни трена спавати посли подне, ка' шта ти је ликар река'.

— Не ваља ми исти, не ваља да спавам посли ручка, ка' шта сам навика' има тридесет година, онда шта ће ми живот! вели Наћвар љутито. Па онда ће блаже: — А како би било, Думе брате, да ја живим ка' и до садак, а да чешће мењем пијавице, да се крв разриди, а?

— А-ја, рече Думе. Прије свега, сити се они златни ричи скуле шалеринганске инглешкоме краљу: «somnum fuge meridianum».

— Немој ми, брате, спомињати ту твоју скулу! прекиде га Брне. Немој даље!

Не прође много, а фра-Брне поста мрачан и немаран према свему. За дивно чудо, то се десило у јеку љета, кад не само, што не осјећаше никаквијех болова, него кад бјеше увјерен да је потпуно оздравио, те се већ не умјераваше у јелу. И постаде настран. Прекиде своје јутрење шетње до мађупнице и сједење у хладовини пред капијом, па поче тражити самоћу. По читаве часове сјећаше на тријему, пред својом ћелијом, гледајући укочено у какву стварчицу у дворишту, кокоши или мачке, па чак и дим који се извијаше из кујине. Чим би се упутио к њему когод, он би шмугнуо и затворио се изнутра. Бјеше ли то који млађи, који је нарочно дошао да прими њеко упутство, Брне му, у најкраће, каже, што има, иза врата. Поњекад је то чинио без икаква очита узрока, тј. не бјежећи ни од кога. О ручку и вечери говораше само колико је најпотребније, али му свака ријеч бијаше на своме мјесту, те говор нимало не показиваше, да му се памет помјерила. Шта више, кад га једном Вртиреп запита: «Шта је, оче Брне? Да није... онако шта... да није какав црвић у памети?» Брне мирно одговори: «Моја је памет, фала Богу, здрава, а ја се не морам исповидати: шта ми је!» У другој прилици одговори Тетки: «Ја се налазим, брате

Думе, у ономе стању, о коме говори .... не знам сад, да ли Агуштин, или Аквински .... еле, у ономе стању, кад човик ћути да има само кожу, а изнутра ка' да је пун празнине, ка' да нема ни костију, ни меса, ни крви, него ка' да је пун само арије»...

— Ја то не разумим, нити се спомињем да је то река' који свети отац, рече Тетка забринут. Немој, брате Брне, мећати таке мисли у главу.

— Ја ти кажем да је то река' ники отац, а ја не мећем никакве мисли у главу.

Више нијесу о томе говорили. Брне настави свој нови начин живота, који је само Бакоња знао у потанкостима. Пошто је стриц дању спавао по два, три часа, а ноћу готово нимало, то би тек с вечера почеле муке Бакоњине. Вра би најприје за дуго слушао клопотање и куцкање часовника, па би легао потрбушке, а Бакоња га мораше чешколити по листовима, по леђима и бискати по глави, што би тако дуго трајало, да би Бакоња сам престао, а то не би прошло без ријечи. За тијем би Вра покушао да заспи, али би, најдаље до једнога часа, устао и почео ходати по собама, хучући и бобоњећи. Бакоња се учини као да спава, али га Вра пробуди и запиткује за ово, за оно, што је било преко дана, па би га грдио, па би клекао и почео се молити Богу, те и њега нагонио да то чини. Једном му нареди, да изговори онај циркулар, што бјеше научио напизуст. Послије то тражаше сваке ноћи редовно. Еле, види Бакоња

да се Вра подјетио; и забрину се веома Бакоња, али о томе, што се поћу радило, не рече никоме ни ријечи.

И манастирци се, мало по мало, навикоше на настрапости новога гвардијана, али његова немарност према уобичајеном реду и према опћим пословима, као да прије̂ће на све њих, управо као да их зарази, те све поће суноврат.

Бутре би, истина, савијесно одзвонио будионицу и поспремио што треба у цркви, али би се јутрења (Боже опрости!) прегризла; поослије доручка, фратри би одмах у размет, без збора и договора; Балеган већ не надгледаше шта се ради у мађупници, а и у својој кујини ослањаше се сувише на Бакоњу; испред «часова», нови ђакон и трићака посједили би у скули, гдје учитељи чешће не дођи но дођи, — али је Бакоња похлепно читао, управ гутао све што би му доруку дошло, те је зачуђавао другове и фра-Тетку својим ванредним памћењем, сјем тога он је с љубављу поучавао малога Бутру, а зато је Бакоњи Тетка почео предавати латински у вишој мјери; подневни часови трајали би њеколико трепутака, па би фратри ручали ћутке и брзо, као да ће на војску, па би сваки отишао у своју ћелију, само би Срдарина узјахао на свога новога вранца, па пошао са Шкељом преко воде...

Послије подне, ћаци би се опет скупили у «скулетину», да лешкаре до вечерњих звона; вечерња би се брзо свршила, као за опкладу;

вечера је увијек била лоше зготовљена, јер у опћој чами и шјор-Грго поче тражити утјехе у чашици, — «што јест грих, али јопет није такав да се не може откајати», као што он рече Бакоњи, говорећи о покојном Пирији.

Видјели смо како је бивало ноћу у главној ћелији, али ни у другима не бјеше редовно стање.

Тетка, чим би се затворио, запали лулу, па ходај горе и доље кроза двије собе. Пуши човјек, бобоњи нешто у себи, пије воду, пљуцка, хода и хода, докле не падне мртав сустао. Из јутра, кад би Бутрица растворио прозоре, куљао би дим кроза њих, као из димњака. Брне га једном благо савјетова: «Немој тако Думе брате, јер ћеш и ти пропасти прије вримена, — ти који знаш на памет сва поучења шалернитанске скуле!»... А Тетка ће њему тужно: «Не брини се за моје здравље. Брне брате! Опрости шта ћу ти рећи, али има причи', млого причи' ствари, за које би ваљало да се бринеш!»

Бујас је читао стрицу Блитвару, докле би га успавао. Читао је што му драго, и на прескок, и наопачке, само да се тороче, — као што њеки млинари не могу заспати, ако им се витао не обрће.

Нови ђакон Мачак имађаше тежега посла са ујаком Дувалом, који је, два часа послије вечере, за дуго «киселио» ноге у млакој води са мекињама, па онда му сестрић «на презуру», даваше њеке капљице, што утољују задуху, и њека зрнца што ублажују бо-

лове у желуцу. — јер сипљиви Дувало јеђаше вечером више но Наћвар, те га, готово сваке ноћи, хваташе рачац.

Инокосни Вртиреп није с вечере ни улазио у собу, но би шетао тријемом, пијући ракију и мезетећи је бијелијем луком, као што чине хајдуци. Кад би се ражестио, онда би промијенио шеталиште, онда би ходао испред гвардијанове ћелије, ударајући јако петама. То је Брну много узнемиравало, али не смједе опоменути пакосног Вртирепа.

Други инокошњак, Срдарина, јегленисао је са Шкељом. Није доста што се до мрака не раздвајаху, што се «кланчаху по кметови ка' обаћетни паси» (како једном рече Вртиреп), него су и по ноћи пијанчили у ћелији. Пошто је Срдар био добра срца, опомену га једаред Наћвар, да је његово понашање противно «регула». А на то ће Срдарина опрхо: «А ко се већ овдинак држи регула, Брне болан!? Зар да се ја уставим на бригу, кад је све пошло суноврат? А, најпослинак, ако ти је криво шта се држим са слугом, онда дај ми Бакоњу да ме разговара!»...

Најзад, у великој трпезарији гораше свијећа по сву ноћ, те се могло нагађати да и Балеган бдије.

Еле, у манастиру, и дању и ноћу, све иђаше суноврат.

Слуге су пак радиле што их бјеше воља. Тртак и Бобан, кад би уграбили, по вас дан запињаху вршке и ради тога се завађаху са Дундаком и Бељаном, који су тврдили да имају

пре̏че право на рибање. — или би Дундак и Бе̏ьан уранили, те ограбили бо̏ьа мјеста, пу̏штајући противнике да се вајкају. Али, одмах с вечера, нестало би сваке гложње, но би сви, и ковач и млинар, говедар и оба возара братски посједали иза мађупнице, према води, те би «крв̏ьу Исукрстовом» блажили тугу за похараном црквом. С почетка се чу̏ђаху шта се догађа у манастиру ноћу.

— Који је ђава' вратрнама, на један ма, сад кад би баш било врнме да се разаберу! вели Бобан. Брате, ка' да су сви повиленили, приповида Шкељо! Ма шта то може бити?

— Ја мислим, да им се приказује вра-Пирија! рече Дундак.

— Мучи, бештијо, да је то истина, зар се не би и тебика јавија, ка' и покојни Шкоранца? рећи ће Тртак, намигујући ковачу.

— А ко зна би ли, брате? Он је бија већи господин од дјакона, па, може бити, неће да се дружи са измећарима! рече говедар.

— Ама који је ђава' Наћварини? Шта је ьемукаре?

— А сугранија се човик малика, рече озби̏льни Бе̏ьан, предушујући од пића. Послн онакога покора, није чуда да увати ника устравица душевна човика. А вра-Брне је јопет душеван.

— Липа ми ьегова душевност кад одире ьуде каматом. Ја знам да по свима нашим жупама нема прнјуба имућнијега човика, који му не дугује, нико по сто, нпки и по двиста

и триста талира, са четрнајст по сто! вели Дундак.

Бељан се наљути.

— То је истина, то ми знамо, али шта кажеш за Дувалину, за Блитвара, за вра-Ћука и многе остале, који позајмљују и по двадесет по сто? Па, је ли наш вра-Брне икада кога поруба, ка шта они чине? И, најпослинак, шта је намика до тога, него рећи ти мени: Је ли вра-Брне душеван нами? Кињи ли нас он, ка' шта је чинија манити Вртиреп оно дана кад је бија старишина.

— То је истина! рекоше сви. Бог да живи вра-Брну!

— Знала би нам душа, да је онај манитац оста за гвардијана, настави Бељан. Он би сад бија усталац и вридан ка мравак, болан.... Човик би мога' помислити да је то нико чудо, јер сви знамо како је Вртиреп провеја младост, сви знамо да је бисниja, да је бија раздарушне руке, да су му женетине све појиле, да је данаске један од најсиромашнији вратара. Е, сад се зар така' душе, па би тека' за св. Врану? Би, ка и мој покојни ћаћа! Он би приказива' рачуне тамока ди они шаљу, а себика би напуниja кесу, јер човик види како је под старост без јаспри!

— То је зна и провинцијал и сви остали, зато га и не изабраше, вели ковач. Не бојте се да ће он икад бити старишина. Ако Наћвар отегне (шта не дај Бог!) онда би га заминија јали Тетка, јали вра-Томе са парокије.

Тако су се слуге разговарале на сијелу. Као што се види нијесу имале шта завидјети Шкељу. Баш кад једном бјеше говор о њему, рекли ће говедар:

— Ја се све бојим, да нас јарчина не прошпија!

— Ко да нас прошпија! викну Дундак: Зар пожмиреп Шкељо, који је страшљивији од једне козе, на кога ја пљујем, јер ја не би чинија шта он чини....

— А шта чини? пита говедар.

— Рувијан, јето шта! Зашто иђе са Срдарином свакога дана прико воде? — Дундак запјева поскочки:

Тијо, лако, кметице,
Тијо, лако, Јелице,
Срдарева душице,
Наша једра кметице....

— Муч! викну млинар.

— Зашта «муч»? Кога да се бојим?

— Букара! шапну њеки.

— Ви се још спрдате са Тодорином! рече Дундак, али госпе ми и госпина ми сина, ја га не би ни спомињa'! Ја сам га киђија и магарчија мање него један од вас, па јопет се бојим да скупо не платим, а телиш ви! Шта мислите да се Тодорина неће светити?

— Муч! Муч! заокупише га сви, јер сви претрнуше. Њеки се и обазрије, баш као да би Букар могао бахнути иза леђа. А тај њихов страх посоколи Дундака, који настави:

— Оће се Тодорина светити, тако ми светога Вране, коме је он око ископа'!.... Тодо-

рина, ја, Тодорина, болан, кога ми прозвасмо Букаром, који је свакога тренутка говорија: «Ко, је ли ја, је ли?» М' ајде шта нас привари, нас неуке, али како је мога' вући за нос редовнике! Е, шта ти је ришћанин... Видите, ја никада не кажем «Ркаћ,» него липо ришћанин, јер, најпослинак, два су здиле, а један је Бог, а они су наша браћа!

— То није братски од тебека, поче Бобан медено (баш као да га Букар слушаше). Ми јесмо ка' мало јегленисали с њим, ка' шалили се мислећи да је бедујаст, али му нисмо ни зла желили, ни чинили, Боже сачувај! Нити ја мрзим Букара.

Прековођани се одбише од цркве, али су њеки често долазили у гвардијанову ћелију, а одлазили смућени. Кад би се пак који појавио, Брне би послао њекуд синовца.

Тако се низао дан за даном, без велике измјене. Фра-Брни се не повраћаху болови, и ако му ноге бјеху отечене, и ако ноћу не могаше спавати. Један пут кад он синовцу нареди да издекламује циркулар, мали ће, чешкајући се по глави:

— Ако смим, шјор, ја ћу ништа друго издиванити на памет.

— Тако! А шта то? запита Вра прилично зачуђен.

— Па знам пуно ствари. Знам и житије светога Григорије.

— Тако! Зар цило, цилцато?

— Цило цилцато, само ако ме не прекинете у ричи, вели Бакоња, па, и не чекајући

даље, зажмури, прекрсти руке и поче: — «Блажени Григорије постављен бист патријарк светеј цркви римстеј, а прижде патријарш'ства црнориз'ц би в манастири светаго апостола Андрији...» Тако је говорио попијевајући ваљда полак часа, предушујући само кад би се заморио. Брне га похвали и поче тражити нешто међу својим рукописима, а Бакоња посокољен исприча још неколико одломака из житијâ, па изређа око двадесет кратких латинских реченица, које је преводио на «нашки» и које овако излажаху: «Душа је неумрла тило. Је умрло јање пће. Тица лети стол је. Округао а кућа....»

— Добро! Добро! прекиде га Вра, пружајући му један пожутјели листић, а Бакоња само што прелети очима по њему, рече:

— Ја одавно знам ту писмицу на памет. Њу ме научија вра-Закарија.

— Немој изговарати «вра,» — стотину сам ти пута то рекâ!.... Ниси ти, болан, више тежак!.... А је ли ти казâ фра-Закарија ко је спива' ту писмицу, а?

— Ја знам да је ваша, и да и' има пуно ваши; и стриц Чагљина уми нике, али и' изврће....

— Добро, добро, де да чујем ту, кад је већ знаш!

Бакоња опет зажмури, прекрсти руке и започе:

„О Исусе, слатки, мили,
„Од мене се не одили!
„Душа моја није жива,

„Ако тебе не ужива!
„Ти си радос у жалости,
„Ти си сунце у тавности.... —
„Послушајте редовници,
„Свете цркве одвитници....

— Стан! Видиш ли да не знаш! Та послиђња два верша, то су од «Муке Господинове». Али свеједно! Сад слушај. Ја ћу ти прошћити једну моју нову писму, о несрићном догађају, који нас је задесија, па ћеш је ти научити на памет! — И Брне поче своје најновије сачињење, које је било у њеколико стотина стихова, и које се почињаше:

„Свемогући на нас сржбу пушти
„И сотони слободу допушти,
„Да он уђе у званог Букара,
„Који дође да манастир ара....

А свршаваше се:

„Тешко теби Тодорино клети
„Кад оћутиш како с' Фране свети!"

Тијем начином Бакоња по ново напредоваше у стрићевој милости, али га ђаво натента, да исприча фра-Тетки те њихове вечерње забаве. Тетки се хтједе да отправи једну шалу Брни, те исписа њеколико латинскијех стихова, које Бакоња брзо научи.

— Ако заповидате, шјор, знам ништа ново.

— Тако! вели Наћвар сједајући у широку наслоњачу иза стола. Де, да чујем, ако је шта липо!

Бакоња обори очи, дигну кажипрст и поче, сјецајући њим:

„Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
„Curas tolle graves: irasci crede profanum.
„Parce mero, coenato parum: non sit tibi vanum
„Surgere post epulas: somnum fuge meridianum....

Већ чим је Брне чуо прве ријечи, избуљи очи, па се лагано диже и примаче ка Бакоњи, те га тако жестоко ћуши, да му се глава обрну ка рамену.

— Магаре од магарета! рече загушено фратар. Ти, да смиш.... да се усудиш!

— Шта сам вам скривија? запита Бакоња измичући се. Јесу ли то какве ружне ричи? То је фра-Думе....

— То је баш оно зашта ћеш ми платити, настави стриц у бјеснилу и спопаде врч, а Бакоња искочи у тријем и побјеже десно, да се не сукоби са Вртирепом, који се, као обично, шетао испред својих врата, и који поче викати:

— Куда ћеш ти, Јерковићу? Стани! Шта ћеш у ово доба у кужини?

— Имам посла! рече Бакоња не устављајући се, па се попе у трпезарију.

Тетка, Срдар, Блитвар и Дувало изађоше из ћелија. Вртиреп ста грдити Бакоњу и хтједе потећи за њим, али га уставише. Па онда Тетка и Срдар отидоше ка гвардијану, кога затекоше готово без свијести.

Балеган се, као обично, шетао по дугачкој трпезарији, па склони суд с вином и отвори, а кад видје Бакоњино блиједо лице, устукну престрашен.

— Шта се догодило? Да није што стрицу? Да није умрла?

— За менека је умрја, одговори Баконьа строваливши се на клупу. Ја с њим не могу више. Боље би ми било да скочим у воду.

Прије но што кувар дознаде истину, дође Срдарина и одмах поче љубазно:

— Ајде, Иве, ајд врати се, моје дите!... Стриц је стриц, па ако те и покара, то је за твоје добро!

— Липо ми је то добро, кад ми дава триске ни за шта и магарчи ме сваке друге ричи! Мени је дошло, фра-Јакове, да штогод учиним од себека. Јево четири године, од кад га вирно служим и уз њега муке мучим! Шта сам му ја крив? Јесам ли ја крив шта не може да спава по цилу ноћ, шта су му ноге отечене. Не, не могу више, него ћем у који други манастир, па ако ме не приме, а ја ћу тражити службе. Могу бити коњушар, ако не ништа друго.

— Какво бижање! какав коњушар! Шта све булазниш! рече Срдар, водећи га. Ниси ти за то рођен, него да будеш мисник и да другима заповидаш.... Добра ноћ, Грго!.... Ајдемо, ајдемо!

Кад су били на дну стуба, Срдар га ухвати за рамена и поче шапатом:

— Лудо дите, како не помишљаш само на једну ствар, како не видиш да ти је стриц кратка вика, да ти, данас, сутра, може сванути.... Разумиш ли шта оћу да кажем?

— А зар све његово не припада манастиру? запита Баконьа.

— Е, баш си дите! рече Срдарина угодно дирнут, видећи да је Бакоња ипак непокварен. Е, баш си дите! понови он, тапшући га по образу... Ја не мислим да поараш стрица, Боже сачувај! него он ће ти сам приручити јаспре ка' својој крви, ка' шта сви чине! И њему је покојни фра-Вице прида николико стотина талира, и мени је мој ујац ништа оставија, и тако сви раде. Даклен, Иве, у памет се! Сићај се оне: «Ко се дима не надими, тај се ватре не нагрија!» Трпи и буди покоран још за николико, па ће ти добро бити. А сад ајмо, јер смо се и онако пуно задржали!

Пошто пријеђоше двориште, кад су били у дну других стуба, Бакоња стаде.

— Ја би вас молија, фра-Јакове, да ми приведете нике латинске верше!

— Какве латинске верше! рече Срдар у чуду. Шта ти сада пада на ум?....

— Ма јето нике.... Ја нећу имати мира циле ноћи, ако и' не разумим!.... Ја вас молим, пуно вас зато молим, фра-Јакове. А нема и' млого....

— Добро, де да чујем, прекиде га Срдар једнако у чуду, па скупи обрве и зину, јер бјеше слаб латиниста. Бакоња јасно изговори два стиха, али у половини трећега запе. За њеколико тренутака Срдар стојаше непомичан, заковрнутијем очима, па од једном удари у такав грохотан смијех, да се одјек морао разлијегати чак до мађупнице.

— Ха-ха-ха-ха, parce mero.... coenato parum.... curas tolle graves.... понављаше Срдар међу наступима силнога смијеха.

Фра-Тетка стрча низа стубе.

— Доста, за муку Исукрстову, фра-Јакове! Шта чиниш? Оћеш ли да убијеш човика?.... А ти (обрнув се Бакоњи), зар мораш све приповидати?

— Ја нисам ништа каза', одговори Бакоња намрачен. Ја оћу да разумим оне погрдне ричи, због кој....

— Мучи, мучи, тише говори! вели Тетка, јер му се учини да шкринуше Брнина врата.... Ајмо, одма горика.... Нису то погрдне ричи! Нисам ја таки човик!

— Ја оћу да и' разумим! понови упорни Бакоња.

— Па добро, јево да ти и' приведем, поче Тетка пењући се. «Ако ћеш да будеш здрав, ако ћеш да оздравиш, одбаци велике бриге, не љути се!» Видиш да су то липе ричи! Па онда још каже: «Не пиј вина пуно; мало вечерај; устани послин ића; не спавај послин подне»....

— Ма шта је сва та тандара-мандара, фра-Думе, тако ти Исукрста? шита Срдар. Оли сам ја полудија, оли није чисто с вамикаре!

Думе брзо додаде њешто талијански. Ајде, дите! И он уведе Бакоњу у ћелију. Вра је јечао на кревету. Тетка се мало задржа, па их остави.

Тада Брне поче своја нарицања:

— Проклет бија дан, у који сам се родија! ка' шта је рекá праведни Јоб. Проклет човик који вирује човику! ка' шта је јопет рекá' Јоб. Тешко оному, који добра чини! ка' шта каже пук. Дакле, до тога се дошло, да вăс манастир узбуниш, ако те ја покарам!? Дакле, тако ми одвраћаш за моја доброчинства! Дакле, тако си ми зафалан, шта сам те од ушију отрибија, шта сам настоја да те човиком учиним.... А, Јурета, Јурета, ти си дида Јурета, болан, онај што је покра' све Звриево и сва села наоколо, шта је трунуја у тавници пет година.... А, Јурета, ноге ми покри, Јурета, зашушкај ме добро иза леђа, и по трбују ме покриј раканцем, несритно дите, а сутра ћеш добити што је преостало.

И куд ће ђаво да нанесе Кушмеља баш сутра дан!

Сједи фра-Брне послије доручка на тријему, зловољнији него обично, кад му бахну кнез Кушмељ са торбицом о рамену и с тојагом у руци, па развуче усне са краја тријема.

— Ваљен Исус, вра-Брне! Здрав уранија!

— Од куда ти у ово доба? пита фратар надувајући образе.

— Ја поша' још синоћке. Ка', вељу, липа ладовита ноћ, а по дану врућина....

— Добро, добро, па зашта си доша', а? Кушмељ се снеби због така дочека.

— Богмекарце, да вић тебека и оно дите. Барица је ништа ружно снивала....

— Та-ако? Јето си мене видија, а види и дите, па онда ајде од куд си и доша'! И Брне уђе у ћелију, па се затвори.

Кнезу затрепташе брчине. Заокружи главом, да ли ко видје ту бруку. Срећом, не бјеше никога. Он намјести уста на кључаницу, огради уста шакама и поче:

— Мој липи вра-Брне, ти си ништа идак, а ја нисам зна', него прости....

— Носи те враг! прекиде га изнутра Брне. Одма да си отиша', ако не желиш, да ми више никад прид очи не изађеш. Одлази!

— Оћу, оћу, кад велиш! Оћу, одма, на ма', с ови исти стопа! Зар ја тебе да не послушам: А! С Богом!

Кушмељ отиде другијем лактом тријема, па наишавши отворену трпезарију, прође кроза њу и кроз малу ћачку, па с кујинскијех врата назва: «Ваљен Исус, о шјор-Грго! Здрав уранија?»

Балеган, који стругаше рибу, нанишани једнијем оком на незваног госта, па одговори сухо:

— Вазда бија ваљен Исус и Марија!.... Ајде, брате, долика гвардијану.

Тада кнеза остави стрпљивост.

— Ма нисам доша', брате, да просим, нег сам доша', да видим своје дите!.... Ди ми је дите?

— Ајде, брате, код гвардијана! понови Грго и обрну му плећа.

Кушмеља штипну нешто за срце, јер помисли да се Бакоњи што деси, па потече на-

траг, обиђе опет сав тријем, завири у цркву, али не видјевши нигдје живе душе, викну колико је икад могао из дворишта:

— Ооо, Иве Јер-ко-ви-ћу-ууу!

Одмах се врата поотвараше на ћелијама.

— Шта је?.... Ко то виче тако?.... Шта се ти дереш, ејӣ запита Вртиреп.

— Носи те враг, магарчино једна! вели Брне. Шта ревеш? Одлази магарчино!

— Баш вам фала, гвардијане, шта назваste брата правим именом! рече Вртиреп. Сердарина пође к њему сав накострјешен. Тетка се упути, да раздвоји Вртирепа и Сердара. Наћвар, Блитвар и Дувало, опет се затворише. Бакоња, шкргућући зубма, стрча и изведе оца из дворишта.

— Валија си још ти да подјариш смутњу! Зашта ми, болан, нисн поручија по ком слузи?..

— Ма, прије свега, кажи ти мени шта се јопет овдинак догодило? Шта је стрицу? Шта је свим вратрinама? А шта је и теби, несритни синко? Јето си нскопнија, канда си годину дана болова'!

— Зло је, ћаћа! Није се догодило ништа, шта би очима мога' видити, али је зло велико. Од никог времена, све је пошло суноврат. Нико никога не гледа лијим оком, него би једно другога отровало. Да Бог сачува! Мени је дошло да бижим!

— Не лудуј, несритно дите! рече мудри кнез, обзирући се. Сад, кад баш треба да отвориш очи, а ти... Све ћу ти исказати. Ајдемо даље! Ајдемо даље!

Бјеху дошли у шумарак, близу воза, те сједоше у хлад.

— Дакле, има ништа нова и код вас, кад велиш да ћеш ми све казати? Да није шта зло?

Кнез заврти главом и хукну.

— Није зла, вала Богу и Дивици, него.... Али, да иђемо редом! Дакле, јево зашта сам дошао. Знаш ли ти да стриц шкаља све дугове, све, све, шта и' има у пуку? Знаш ли ти то? пита Кушмељ гледајући добро у очи сина.

— Не знам! рече Бакоња немарно. Па шта онда?

— Како: па шта онда? настави кнез. Знаш ли да ће до Мале Госпојине згрнути силне јаспре у ћелију? Јер до тога рока тражи и главно и добит од свакога. Јето, само у нашем селу, дужни су му Пиждрићи до двиста талира. Вајкају се људи: шта ће? али, пукли, цркли, морају му вратити јаспре, јер је запритија да ће с картама наприд, па јето им онда и судски трошак за прид! Тако је исто запритија и осталима. Сад, зашта то чини? Кути ли, може бити, да ће брзо умрити? Баш је и Барица ништа ружна снила....

— Остави се, ћаћа, крижа ти, снова, него ајде право на оно шта си тија рећи!

— Па јето шта: ове ће јесени бити благо код стрица, па.... овај.... ако би то пало у друге руке....

— Ћаћа! викну Бакоња и сав преблиједе.

Кнезу опет затрепташе брчине, погледа сина зачуђен, па настави:

— Ја кажем: отвори добро очи, да видиш куда ће стриц с јаспрама, јер невирујем да ће и' држати код себе. — Па опет развуче усне и дода шапћући: «А ти си помислија да те наговарам, ка' да и'....»

Бакоња окрете главу.

— Госпе ми, дала би се и о томе рич проговорити....

— Немој више ни једне, него ајде кући! вели Бакоња устајући.

— Ма стани, несритно дите, зар ме се и ти одричеш? Зар се ни с тобом не могу нашалити? Како је то: «ајде кући, ајде од куда си доша'!» Ка' да ће вас човик очима оплинити? И ви, најпослин, немате дирита да тирате људе одовлен, ово је комунско, ово су наши стари подигли.

— Ма који: *ви?* пита Бакоња.

— Сви с реда! Први Нађвар, који ми не привати ни Исуса; па онај Балеган, који ме отира из кужине; па ето и ти сад, ти моје рођено дите... Липо ћу обрадовати Барицу и сестру Криву, која се удаје....

— Шта? Удаје се Антица! За кога? Па шта то одма не кажеш? рече Бакоња, сједајући по ново.

— Јето са срићом испросија је онај старији Јурићев....

— Је ли Шимета? Шимета Ошкопица? прекиде га Бакоња. Па, вире ми, добар и лип младић. Баш се радујем!

— Жалосна ми липота, жалосно ми радованье, кад је немам чим опремити! Триба ми

најмање двадесет талира готови, осим домаћега трошка. С тога сам, болан, и дошa'! Надa' сам се: даће ми Брне. Сад не знам шта да радим! Ја ћу се јопета навратити послин подне; те!.... ако буде боље воље кад се испава!... Жалокаљ ти сам шта нисам послушa' Барицу! Она ме одма слала, прије него је Јурић да' злато! «Ајде,» каже, «одма к Иви! Ред је да Иве зна, прије него се злато прими! Он је сад дијак, дакле најпритежнији од нас, па је ред да он први рече: пристајем!» Јето, мој Иве, моје дите, какву ти новост доносим!

Бакоња се замисли. Како се брзо све мијења у свијету! Удаје се Кривица за Ошкопицу, који је, истина, старији од њега седам осам година, али кога је он, више од једном, каменицама тјерао! Из тога ће брака на скоро измиљети мали Јурићи, који ће њега звати «ујцом» и љубити му коноп кад дође у Зврљево! И маја је хтјела да се он пита пристаје ли да се Крива дâ за Ошкопицу! Сирота, добра маја! То, истина, није учињено, али тек то показује, да га она не гледа као дијете, да није више за «триске.» Па онда на скоро ће се удати и Галица, и оженити Чмањак, и дорасти Шкембо,.... и сав ситни зврљевски нараштај брзо ће оматорити, а старији у гробове лећи! Па се Бакоњи ражали видећи мају сиједу, погурену, крезубу, и он дубоко уздахну....

— Дакленка, кад велиш да му се најавим! пита отац.

То трже Бакоњу из снијевања.

— А? Стрицу да се најавиш?.... Никако! И не мисли о томе! Он већ мисли да си отиша'! Боже сачувај да те још једнут види! Помамија би се!

— Ма, да шта ћу ја, синко? Мени треба двадесет талира, па ми сад очи штркле, а од кутьега чега, не могу и' извадити .. Шта да ти даље говорим, кад сâм знаш!

— Ја ти не могу помоћи! рече Бакоња сјетно. Притрпи се за николико дана, па ћу гледати да искучим стрицу пет шест талира, па ћу ја да ти и' донесем.

— Аја! Аја! Аја! рече кнез, вртећи главом. Нити ми је доста пет шест талира, нити желим да сад долазиш у Звриево, јер како се сугранула вратрина, мога' би те и не примити натраг....

— Ма шта ти, дакле, могу ја? рече најзад Бакоња, устајући. Па онда, наду образе и настави: Јето замолићу фра-Јакова, да ми узајми пет талира, па ћу и' ја послин тражити од стрица, да и' човику вратим!

— Е, то те сами Бог просвитлија и научија! викну кнез, устајући. Е, златно моје дите... али не пет, него двајест, Иве, круно моја....

Бакоња одмахну руком и отиде.

Послије ручка, кад Брне заспа, Бакоња се сврну у коњушку, да прегледа Срдарева вранца, па брзо отиде у шумарак, гдје зачу крупно смијање. Бакоња се устави и познаде гласове Бобана и Дундака, којима је Кушмељ нешто смијешно причао. Кад он дође, слуге одмах отидоше, а отац начини тужно лице.

— На, јево ти пет талира и.... — немој, молим те, да ништа говориш, немој трошити ричи залуду! додаде, видјевши да се Кушмељ мргоди и да хоће нешто да заусти.... Ти си иска двајест, знајући да то доноси пет. То се већ разуми! Сад, дакленка, можеш ићи, и поздрави мају и Антицу и Марију и Јозицу и Рока, па и стричеве.... Збиља, шта они раде?

— А, моје дите, како ме вриђаш, па онда забашуриш! вели кнез, стављајући сребрњаке у кесицу. Ја да иштем двајест, да искучим пет! Ej, ej, мој Иве, не могу те повалити за ту рич! Много си примија од вратрина у мало вримена! Али, јопет, надам се у Бога и светога Врану, да ћеш с врименом бити милостивијега срца према својима.... А питаш за стричеве! Шта раде? Шта и несрће једне! Шупди је изашла живина на листу од десне ноге. Не може макац собом. Неће ти дуго! Рорина брбља као увик, и пије кад има, кад виштичина Цонтропа заради личећи дицу, којој је притрунила. Рдало се завадија са вра-Закаријом, због Ане.... Кљако је бија у пржуну два мисеца, због једног бравчета. Сад највише привађа Жмирко Рорин. Кењо је отиша' шигди у свит. Кажу да служи у шикој крчми. Она наша не говори ни са Бакрицом, ни са Жландром.... Куда ћеш ти?

— Ићем да проводам коња фра-Јаковљева. С Богом ћаћо! Поздрави све и ајде за рана!

— Не могу, дите, ја сам уморан. Овди ћу коначити. Уставија ме ковач на вечеру. Госпе ми, поштенији је ковач од.... Ајде, ајде,

не бој се, не ће ме вратрине видити. Ја ћу спавати овдинак до ноћи.

Бакоња се превезе с вранцем, па касом заоколи село, у коме није био послије похаре. Кад стиже ка једној стази, која из пријека воћаше ка крају села, вранац хтједе да сврне и Бакоња видје, иза једне међе, пуштеницу Јелицу, која својом једром мишицом бјеше заклонила очи од сунца. Бакоња ободе коња на противну страну и нађе на њеколико момчади, који лешкаху у хладу код оваца. Сви се љубазно поздравише с њим, па један запита: да се Срдар није разболио, па поручио што у село? а на то се Бакоња зацрвење и пође даље. Али подаље, срете се са једном дјевојком његовијех година, која воћаше два коња на појила. Обоје се збунише. Она стаде, докле он прође, а он уставп вранца.

— Та тирај, дијаче! рече цура, сва зажарена и смијући се, али га не погледа.

— Молим те, Јело, овај.... како би мога' да се вратим к возу, а да се не вратим истим путом? пита Бакоња, гледајући преко ње.

— А мога' би наоколо, али је далеко, а није далеко на добру коњу! и отиде.

— С Богом! викну Бакоња за њом и потече у сав трк, па се у трку обазрије, те видје да се и она окренула.

Та Јела, кћи једнога имућнога сељака, бијаше повиша од Бакоње, танка у пасу, а широких груди, прне коже, малена чела и благих, плавијех очију. Бакоња се с њом познаде у берби, али су мало говорили, но се

често крадом погледали. На кад су једном прстекали, Јела га је немилице тукла увијеним рупцем по длану, тако немило да су се њему сузе завртјеле а сви се остали смијаху. Па, послије, чу како јој другарице пјевају «дијака Баконьицу,» због чега их је она изгрдила. Сад се Баконьа сјети свега тога и сам себе прекори што није био слободнији пред њом и зарече се, да ће је шалом ословити, онако како чине други момци, чим је опет удесн. Од те замишљене шале исука се читав роман у машти Баконьиној, те већ ништа није видио до воза.

Послије вечере, Вра и он не проговорише једне ријечи, но је Вра лежао потрбушке много дуже него обично, а Баконьа га чешкао.

У то доба кнез је јегленисао са слугама иза мађупнице. Говорило се о Букару. Сви су се чудили његову лукавству. Дундак, већ прилично накресан, викну:

— Залуду, брате, нема ти мештра над ркаћког лупежа, особито планинског Ркаћа!

То канда заголица Кушмељев понос, те ће:

— Има, брате, и крштански лупежа, још како'вишти, само шта нису бездушни. Неће, рецимо, да дирају цркве, али остало, да речемо....

— Ма, нема и вишти ка' шта су њихови! опет ће Дундак, чисто љутећи се што крштани толико заостају.

Тада кнез поче причати шта је радио у младости са чувеним стрицем Јуретом; како су «привађали» стоку по околини; како су једном одјавили плуг волова из дворишта, па

су, поред све потјере и пуцњаве, спасли себе и склонили волове; како су једном дочекали личке кириџије у њекој гори, те им узели новац, и ако је Личана било много више и сви оружани... «Јер је покојни стриц Јурета, Бог да му душу прости! мога', свакога трена, мињати глас, те би се ти заклеја, да чујеш пуно људи... Дакленка, ми запали иза дрва, па покојни викну: «стој!» па ондак: «стани! стој! стан!...» и све тако, ка' да десет људи вичу један иза другога, а свакога пута натегне пушку, те све чујеш: «шкљоц! шкљоц!» И ондак им рече дубоким гласом, заносећи на ришћанску: «Брзо вадите новце и остављајте па цести, јер ће сад, ље! планути четнајес пушака, вјере ми! Сваки нека остави половину од онога што има"!... «Мало је, арамбашо!» викнух ја. «Мало је, мало је, мало је...» јопет ће Јурета, мињајући глас, на од једном затутњи, ка оно прије: «Доста је! Што реко, не пореко, јер у Јована Кутлаче нијесу двије ријечи, ђецо! Дед, путници, не премишљајте много, јали ћу ја пуштити друштву на вољу". А Личани се згледаше, па сваки извади кесу и остави по пиштa, — нашли смо око двајест талира».

— Ја, то је, борме, мајсторски било! рече ковач.

— Мајсторски, бора ми! потврдише Бељаи и Тртак... А Кутлача је онда ајдукова'?

— Кутлача је онда жарија и палија, рече кнез у заносу, прихваћајући понуђену му букару, па настави:

— Али ја сам и сâм ништа учинија, чега се не би постидија ни ваш Букар! А чисто ми не бисте вировали, да вам то станем приповидати!

— Ја ти јево кажем у брк, да... прекиде га Дундак, да се Личани... тако... Аја! Личани нису Бодули. Аја! Госпе ми!

— Мучи, бешитијо, зашта би човик лага'? вели млинар. Они јесу слободни, али из густе горе, а онако виштo...

Сви зачавр.ъаше. Дундак пришапта ньешто говедару, који се изврати наузнак од смијеха. Кад се поврати тишина, Кушмељ, коме такође бјеше језик отежао, поче:

— Вирујте, браћо, ове ми свете крви Исусове, никоме то нисам казива' има двадесет година, али вињу да сам међу пријатељима, а, јопет, то је давно било.

— Је ли то, шта си сам учинија, без стрица? запита млинар. Де, то нам приповидај!

— То! То! рекоше сви, — и Дундак.

— Шћем ја из града. Било је лито, а прид вече. Од силне врућине једва се могло дисати, а прашина цестом, да те задави. Прида мном никога, за мном никога. Кад сам бија два, три миље од града, а то при дну једнога брига солдати се муштрају, — полигају, на потрче, а све пуцајући. Ту сам постаја мало, па пођем даље и видим на једну два пушкомета човика, да тера натоварена коња меника на сусрит. Колика је врућина, а он зачалмија главу. Видим: горњи човик! Тира у град шеницу. Гледам добро иза њега на далеко, —

нема живе душе. Тада ми паде на ум шта не би ни ђаволу, полегушим се, па потрчем право к њему и уставим се без дува... «Куда ћеш, јадниче? Биж, докле си на вриме!»... «Што је то, што?» пита горњак, већ прилашен. «Буна, брате!» реко вукући га за руку. «Бижи, док си на вриме! Солдати убијају кога год сриту. Не чујеш ли пушке? Јето се примичу. Са мном је било још седам људи из мога села, и сви су изгинули. Ја једва измакао. Биж!» Ја сврнем с цесте и прилегнем испод једне међе, а мој горњак даде ногама маове на другу страну. Коњ остаде насрид цесте. Тада ја брзо дотрчем, припрежем колан, обалим товар, узјашем на гола коња па: ајдеде! ајдедец! право цестом. Чујем горњака, да се дере, па нида: «зи-јў», прожвижда ми крај ува зрно из пушке, али ја утеко здрав и послин продам коња на сајму у К.

Сви га обасуше хвалама. Дундак рече:

— Е, госпе ми и госпина ми сина, јеси велики враг! Ја ћу ти јево у брк рећи шта сам до сад мислија о тебе. Ја сам чуја да говоре: «Кушмељ, брат Наћварев, то ти је бештија и спрдња цилога Звоњева!» Ану, сад реците: има ли му пара! Е, у твоје здравље!

А кнез ће скромно:

— За многе се вели да немају памети, зато шта се они притварају, болан, ка' јето и Букар.

И опет се поведе ријеч о Букару. Дивише му се, узносише га мимо људе. — — —

Бакоња опет поче забављати стрица, говорећи на изуст његову дугачку пјесму, коју

је Вра на махове исправљао. То је трајало њеких десетак ноћи, и Наћвар постајаше све вољнији. Најзад, једнога свечаника изненади он браћу послије ручка. Разговарао се љубазно, па извади из мантије рукописни свезак.

— Ако ћете ми поклонити мало помње, да вам прошитијем један мој спив. — рече не дижући очију. Дакленка чујте: «Зафална писма Господину, који нас је избавија од великога зла, кад је бија поаран манастир».

— Па како нас је ослободија, кад је све покрадено и умја фра-Вице? рече Дувало.

— Да чујемо! рече Тетка, претјечући Вртирепа. Најпосли, зар не би било веће зло да су запалили манастир и нас побили!?... Штиј фра-Брне!

Брне поче:

„Кад господин оће да недипше
„И у гниву да нас за гри' кара,
„Ником шаље ружне, ником липше,
„Једног болес, другог муња пара“...

— Почетак ми се не свиђа! рече Блитвар.

„Свемогући на нас сржбу пушти
„Пославши нам званога Букара,
„Јер сотони слободу допушти
„Да г' доведе, да манастир ара“...

— Па то је онда свемогући крив! Боже ми опрости! викну Вртиреп. Ко је ту кога довеја у манастир? Не ваља то зрно боба!

Брне се уздрхта.

— Како ти можеш судити кад и не знаш шта је писма?

— Не ваља зрно боба, ни та, нити и једна твоја писма! То кажу и паметнији од менека, само шта ти неће у очи да реку. Јето и фра-Думе . . .

— Шта ја? Шта сам ја река'? Кад сам ја то река'? поче Тетка. Немој ти завађати...

— Јеси чуја, Баре! викну Срдарина, гужвајући покољеник. Ја сам ти већ река', да ћеш са мном имати посла, ако будеш прилазија границе!

Сви заграјаше. Дувало и Блитвар стадоше уз Вртирепа, «који најпосли има дирита да каже шта мисли».

— Нека слуша до краја, па нека онда говори! рече Тетка.

— Нећу да слушам до краја! викну Вртиреп, него одма с почетка оћу да се то прикине, а ви који ћете да слушате његове писме, ајте у његову камару, а ово је референторијо!... Па онда има и друга. Све се обија о Букара, али се ја не бих заклеја, да он није има' другова и у Зврљеву....

— Шта говориш? викну Срдар.

Фра-Брне је блиједио и црвенио се.

— Немој болан притиравати, вели Тетка.

— Кад се ситим, да је један лупеж ија с намикар за истим столом, да је укра' коња брату посли николико дана него шта је довеја сина на наше јасле . . .

Бакоња зашкргута зубима и погну се, као лав кад се спрема да скочи на свој плијен, али срећом на вријеме то видје Срдар, те га одвуче у кујину.

Међу фратрима паста врдање и граја. Тетка их утиша, па поче благо:

— Немој тако, болан! Ми сви знамо како је било! Коња су украли рођаци, а не брат, па се мали Иве ситно да је то њихов посао, те је отишао у Зврљево, те он и отац нашли коња и довели. А шта су бацили кривицу на друге, то би болан и сваки од нас учинија. И најпосли, знаш шта ћу ти рећи? Нека свак тури руку у своју шкаршелу, па ће наћи у њој мрвица! Ти ме разумиш добро! Ти имаш браће и рођака, па се може питати: јесу ли сви чисти?

— Ја то не знам, преузе Вртиреп, али сад чујте ову. Тај кнез Кушмељ био је ту скорице овдинак. То знате; али не знате, може бити, да је ноћио у мађупници и да се опија, па приповида своје јунаштво — И Вртиреп поче од ријечи до ријечи, да приповиједа као и Кушмељ. Кад доприје до онога, како је Кушмељ украо натоварена коња горњаку, Блитвар и Дувало почеше се смијати. Међу тим врати се и Срдар, те ухвати гвардијана испод руке.

— Та-ако?... Је ли то таако фра-Баре? Ја то нисам заслужија од вас! Бог ми је свидок и моја савист, да ја то нисам заслужија. А лако би вам се могао осветити, и сад овди ричима, и другим начином, само кад би тија. Али ја то нећу, јер држим да се Бог служи с вамикарце, да ме куша и да ме педипше. Дакленка, нека буде његова воља! Али, нас

двојица не можемо више заједно. Даклен. или тражите сами примештај, или ћу вас ја тужити, а за то вам дајем три дана на промишљење.

Од тада Ћаћвар не излажаше из ћелије, него му Бакоња доношаше јело, а Тетка и Срдар похођаху га. С дана на дан Брне је постајао мрачнији. И прође петнаест дана. од велике заваде, и Вртиреп отиде да замијени на цијелу јесен њекога болесnога пароха, а Ћаћвар никако да се разабере и да изађе. Залуду су га свјетовали Тетка и Срдар и доказивали му. да ће се разбољети, Брне једну те једну: «Ја из камаре не могу, јер ми се чини да би се одма распа', чим би изаша' на велику арију». Тако им је с почетка одговарао, па престаде и да говори. Тетка је морао јавити догађај провинцијалу, од кога стигоше два писма: једно бјеше дипшеншацијун фра- Брни. да може штити часове у својој ћелији, само да се причешћује што чешће, докле га болест не мине; друго бијаше наредба фра-Тетки, да се одмах прими гвардијанских дужности.

X. КАКО ПЈЕВАЛИЦА ЛИЈЕЧИ.

Фра-Тетка живо успостави ред међу млађима. Ковач и млинар приопуше на рад, те прековођани почеше долазити. Возарима свану, што се та двојица морадоше откантити рибања. Говедар је боље пазио стоку, а Шкељо коње. Балегану се узе кључ од пивнице. Ђакон и ђаци почеше редовније похађати скулу. Ду-

вало мораде узети на се да бильежи рачуне, а Блитвар да служи у цркви. Срдар је пак у свему био десна рука Теткина, и ако је често одлазио преко воде.

Баконьи је било лакше, пошто је стриц мало што од њега изискивао. Из јутра би Вра једва се наканио да устане и да прије̂ње у предњу ћелију на доручак. Дотле би Баконьа уредио и провјетрио стричеву ложницу, гдје би се фратар опет повратио и сједио крај прозора, читајући и размишљајући по цио дан. Али је Баконьа много жалио стрица, те би куд и камо радији био, да му је и теже, само да не види несрећнога старца у онаквоме стању.

Тако их затече и берба. Преко воде отидоше: Тетка, Срдар, Мачак, Бујас и Бутре, а остадоше у манастиру: Наћвар, Дувало, Блитвар, кувар и Баконьа, а од слугу само возари, јер о берби затвораху се млин и вигањ. За четири или пет недјеља, колико је берба трајала, у манастиру је било као у гробници. Баконьа приону уз књигу, те се за то времена више начита, него за двије прошле године.

Међу тијем разгласи се не само међу прековођанима, него и у Зврљеву и даље, да је гвардијан Јерковић излудио. «Метнуја је у главу — веле — да је сав од цакла, па се боји да изађе из камаре, јер би, мисли, одма пренуја у комадиће». Тако се говорило. Тај глас запрепасти Кушмеља, а, због других разлога, и дужнике Брнине. Кушмељ дође до воза, али га Дундак не хтједе превести, но га от-

прави ка новоме гвардијану у кметово, који умири Кушмеља.

— Ја сам говорија са ликаром, вели Тетка, и ликар је припоручија, да га за сад оставимо на миру, а посли ће се видити. Ја те не могу пуштити к њему, јер знам да би га то јаче узнемирило. А ти дођи о св. Франи.

У повратку са бербе Тетка и Срдар нађоше Брну гојнијег и мрачнијег него што га оставише. На прозорима бијаху најдебље књиге, а поред њега на дивану огртачи. На њихове замјерке како му је у соби загушљиво, он их плашљиво погледа, као бојећи се, да не би ненадно отворили прозоре, па пребаци разговор на љетину, па спомену синовца и препоручи га Тетки, па је распитивао за ђакона, Бујаса и Бутру, па обећа да ће им и даље предавати само нека долазе к њему. Онда им прочита своју оставку на гвардијанство, — писмо језгровито и добро смишљено, тако да ни фра-Тетка не знађаше шта би приговорио, и ако би то желио, него обећа, да ће оставку истога дана послати. Брне им онда каза двије, три тамне изреке њекога светога оца, и каза им како их он тумачи.

Докле је он говорио, она се двојица погледаху. Кад оде за књигу са тамнијем изрекама, Тетка рече другу:

— Видиш ли, да су све његове мисли здраве, осим једне, коју не исказује, а која му је повр свију! На растанку рече му Срдар:

— Јето, брате Брне, ти би нам мога' бити мештар у свему, а завртија си у главу да би

прснуја ка' водени мијур, чим би изаша' на арију! Како се то може разумити?

Брне их опет погледа неповјерљиво, па их замоли да га оставе.

— Треба га спасти, докле је на вриме! рече Тетка, пошто изађоше. Али шта да се ради? Лијекарима не вирује, а неће послушати ничије савите, ничије, ни папине, кад би му и' да'.

— Како би било да учинимо неку шалу? рече Срдар. Рецимо, да се од чега припаше, па да искочи из камаре?

— И ја сам о томе размишља', али се бојим да му не пане капља. Та ти знаш како је страшљив . . . Него, јопет, о томе се да разговарати Видићемо послин, имамо кад!...

Баконља дочека другове, што 'но се каже, као озебао сунце. Особито га разговори мали Бутре, који му је по танко испричао све што се говорило и радило преко воде. Баконьи је ласкало, што су га прековођани често спомињали и што су за њега распитивале женске, а највише црнпураста Јелка. Занимало га је и што је слушао о Срдару, кога би свакога дана, послије подне, нестало искрај посленика, — а већ, не само што свак знађаше куд би се дио, него би се у то доба пјевале пјесме «о једрој Јелици, нашој липој кметици!»....

Још недјељу дана трајаше врдање по манастиру, јер су прековођани доносили кљук и кукурузе, па се поврати ред, какав бјеше завео Тетка прије бербе.

Кад Бакоња први пут поведе Мачка и Буjаса ка стрицу, та двојица не бијаху мирна срца. Ђакон оборене главе и готово дршћући изрече испред врата: «Молитвама свети отаца наши, господине Исукрсте, помилуј нас!» «Амен!» одговори одмах Брне, па с изразом велике досаде на лицу, дода̂де: «Затворите врата! — Зашто одма не затворите? Одите наприд, ако оћете, и сидите!» Али, мало по мало, поста љубазнији и тако се загрија у говору, да су се они чудили. Најзад, заморен, наду образе и леже потрбуш, те га синовац поче чешкати, а они изађоше.

Бакоња је нестрпељиво очекивао, да дозна мишљење својих старијих другова о стрицу, те отрча за њима и затече их пред скулом. Они баш говораху о Брни. Ђакон се обрати Бакоњи.

— Мени се чини, да сам на чисто шта је с њим! Његова је памет, ка' и прије шта је била, дакле, друго не може бити него ники завит.

— И ја садак то мислим! вели Буjас.

— Какав завит? запита Бакоња.

— Липо! Човек се завитова', да неће излазити из камаре за нико вриме, или, најпослин, и до смрти. Зар се не сићаш да има таки примира у житијима? То је покора ка' и друга, може бити и тежа од други; а не би била покора, кад би он то каза. Ко ти зна, какав грн оће да откаје! Истина је, не иђе у цркву, али је за то добија дишпеншацијун и зато се моли у камари двојструко више. Па и шта је с лецијунима прионуја око

нас, и то потврђује да је у покори — зар је њему лако онлико смишљати и говорити? А и то што купи дугове, ја мислим да ће учинити нику задужбину.

— Може бити да ће купити нове канделаре светоме Франи! вели Бујас.

Бакоњу веома изненадише та нагађања. То подјари његову бујну машту, те се сјети многих ситница из скорашњег стричева живота, које као да потврђиваху ту поставку. Најзад, пошто му милије бјеше вјеровати да је стриц изабрао настрану покору, него да је шенуо памећу, повјерова оно прво. Али кад ђакон спомену зашто стриц купи дугове, онда се сјети Срдаревијех савјета и очиних наговијести, те се прво намршти пак се пасмија.

То ђачко тумачење Брнине настраности примише и слуге, те преко њих распростриje се и међу кметиће. А како фратри нијесу то побијали, и како Брне настави да савијесно предаје ђацима најтежи дио богословске науке и како се гласно мољаше Богу у својој ћелији, тако да се испред манастира могло чути, то оста као истина. До душе, Балеган би, у подне и у вече, одвајајући обилате оброке за фра-Брну, малко посумњао у истинитост те покоре, али га Мачак увјери да се тај «гришчић» може накнадити богословским «крипостима»...

Те године август бјеше веома кишљив. Свако се зло појача. Брне је мало устајао, тако исто и Дувало. Балеган ста једнога дана с великом буком искати од Тетке, да му по-

већа оброке вина, што Тетка и учини. Срдар поста немиран што није могао одлазити преко воде, те је чешће одлазио у нову мађупницу. Блитвар поче закашњавати у цркву. Тетка је опет ноћу ходао по соби и пушио.

Једне ноћи Брне и Бакоња легоше доцкан као и обично. Тек што Вра закуња, осјети да се часовник на десној стијени уставио. У исти мах угасн се кандионе на другој страни и други часовник преста куцати. Наћвару се прекиде дисање од страха, те се једва исправи на кревету и једва прикупи пару, да викне синовца. Бакоња се не пробуди. Тада Брне дохвати чизму с пода и баци се њом у врата, па рикну као да га когод коље. Бакоња скочи, па, мислећи да су лупежи код стрица, истрча на трпјем и поче викати. Сви фратри и ђаци дотрчаше.

— Шта је? пита Срдар.

— Не знам. Може бити да је велико зло.

Кад сви ућоше за Срдаром и запалише свијећу, а то Брне дахће и зажмурио. Срдар, неопажен, покрену један часовник, а Тетка други. Брне се освијести, па им исприча шта је било. Они га увјераваху да је то сиио, а да се кандило угасило кад отвориште врата. Тетка посла све, па оста с њим докле овај не заспа.

Други покушај Теткин и Срдарев испаде смијешан. Било је почетком септембра. Киша је била престала, настала похладна јесен. Тетка и Срдар сјећаху код Брне до касно у ноћ. Он им је, као обично, опет тумачио њеку пе-

јасну мисао из једне богословске књиге, и баш раширио руке, а дигао обрве пред најтежом изреком, кад с поља, испред прозора, сину муња. Небо је било ведро без мјесеца. Тетка и Срдар се згледаше, а Брне избуљи очи у њих. До трена опет пролетје пламен у противном правцу, али се јасно видје њека мрачна пруга, која је за пламеном изашла. Она двојица устадоше, али се у тај мах пламен устави пред прозором, те и Брне видје да је то запаљена гука на дугачкој трсци. Срдар нагло отвори прозор и одгурну трску, грдећи, па удари у смијех. Ни Тетка се не може уздржати од смијеха. Брне видећи, да се прозор отвара, брзо леже и покри главу раканцем.

И ако ствар бјеше сувише очевидна, опет Срдар вјешто забашури измисливши, како је видио, да се у пукотини улегла њека тичурина, па је наредио слугама, да је тијем начином истјерају. У истини њих двојица бјеху наговорили Дундака, да махне њеколико пута запаљеном крпом, кад они буду изашли, што је ваљало да он дозна по њекоме знаку, неће ли Брне искочити, али се Дундак опио, па не сачека знака и још му запе трска за грање од бријеста под прозором. Кад се Брни ријеч поврати, он се страшно наљути на Срдара, што је прозор отварао, па зовну Бакоњу да га тр̀ља вуненом крпом....

Њеколико дана прије Мале Госпојине, јави се први дужник Брнин. Бјеше то њеки имућни сељак из парохије фра-Томине. Он изброји двје-

ста талијера, што главнога, што добити, узе признаницу, па се врати с Бакоњом возу. По стричевој наредби, Бакоњи је ваљало пазити, да се сељак не састаје с којим од слугу. Бакоња осјети као њеки прелом у себи, као да му снага придолази, као да ступа у њеки нови живот. Кад се поврати у стричеву собу, очи му и нехотице прионуше за гвоздени ковчежић, који је једнијем боком вирио испод кревета. Послије, кад Ђакон и Бујас дођоше на обично предавање, и њихови погледи (ваљда поводећи се за Бакоњиним) прилијепише се за ковчег.

Од тада, свакога дана послије јутрења, Бакоња иђаше на воз, да дочекује дужнике, па би их допратио к стрицу, па испратио, а за то би добио «јабуку.» Ковчег се пуњио, али поста невидљив радознанијем очима. Говорећи о томе с друговима, Бакоња је приличио смањивао примљене своте, а кад је дуг био готово утјеран, он је пред њима прћио усне, као тобож надао се, е ће бити више.

Почетком новембра у манастиру се чињаху велике припреме за дан светога Фране јесенскога, кад се стјецаше народ и постриженици. Те године је још имао да буде избор новога гвардијана, јер Тетка само замјењиваше Брну, а овај бјеше разријешен. Већ у очи поменутога дана дође осам фратара, међу којима бјеше Вртирен, Жвалоња и Пиљата. Тетка наговори Вртирена да се измири с Ћаћваром, на што Вртирен одмах и пристаде. — по свој прилици зато, што му је брат био дужник Ћаћ-

вару, а дуга не платио. Измирење је било свечано и јавно. Вртиреп отиде са Тетком и оном седморицом, што с њим дођоше, у собу Брнину, на ушавши први, рече раширив руке: — «Брате у Исукрсту! прости ми моје увриде!».... «Бог нека ти прости ка' и ја,» одговори Брне пољубивши се с њим, па и са свијем осталијем.

Сутра дан освану красан јесењи дан, а већ око прве мисе дође много најближих прекоњана. Паста обични метеж. Већина фратара сједаше по исповједницама. Људи и жене, подијељени на гомилице, чекаху реда, — јер је прва дужност на дан «прошћења» одстојати једну мису, па се исповједити и на другој се миси причестити. Та прва најезда опроштеника нареди се с Богом па отиде ка Тетки у трпезарији, да нипше прилоге, начинивши мјеста другој најезди у цркви. Тетка их прими љубазно, записа свачије и најмање прилоге, а Балеган и Мачак часте по ракијом, па онда људи и жене отидоше, њеки на трпјем, њеки у двориште, те посједаше и почеше јести. За тијем првијем колом опроштеника, наиђе друго у трпезарију, па и ти ограбише мјеста у манастиру, — јер сви желе да се одморе у његовијем зидинама. Баконља је стражио иза врата предње стричеве ћелије. Стриц му сједаше на дивану, стрецајући од сваког корака, који би затутњио трпјемом, јер се бојаше похода.

— Ко је то проша'? Који су то прошли?... пита Вра, свакога тренутка, а Баконља лагано отшкрине, звири на казује стрицу. Ње-

колико пута промоли главу на поље и више да се и даље чује:

— Фра-Брне је болестан. Не може вас примити. Не може ни диванити.

— Да није који од дужника? пита стриц. Да није који спомиња за дугове, а?

Баконља одмахне главом, с изразом на лицу, који је значио: — «Ја то знам! Већ би ја дужника најушија, и да се не јави!» Међу тијем како је народ навирао (а већ за рана бјеше га много више но другијех година) Баконьи је машта кипјела. Сјећао се живо прошлијех проштења: првога, кад је био пустоћак, кад се оно прославио нашавши стричева кулаша; другога, пред смрт Шкоранчину, кад су се људи чудили, како он одмеће и одскаче не само вршњацима, него и старијима; трећега, кад је пред вече јахао на дорату и водио још три седланика на појиште, па кад угледа Зврљевљане, а он ситно поиграј, тако да је мајн (онда је била дошла маја са Кривицом и Галицом срце играло; четвртога, кад је већ био озбиљнији, те се није ачио јунаштвом и хитрином, но је стрјељао очима пришураству Јелку, с којом се био већ познао... Баконља дубоко уздахну. Он није сад жалио за којекаквијем ситницама, али је тек жалио за слободом, те завидио Бујасу и Бутри, који, истина, имају много посла по цркви али, тек у тишми налазе промјене, а њему се ноге укочаиише стражећи иза врата. Па онда то га је и понижавало. Каква је то улога, њему, ђаку пете године,

да кришом гледа ко пролази!.... Од једном отвори шире врата, те промоли и труп.

— Шта је? Ко је? пита Брне.

— А, ништа, ништа, рече он не обзирући се. Мислија сам да је један дужник, али није, приварија сам се! И загушујући уздах, затвори врата. Бјеше прошла Срдарева «једра Јелица» са матером, а за њом, послије једне гомилице, друга Јелка са њекијем дјевојкама. Баконьи се тек сад маштa изоглави. Он зажмури и звекећући тањирима, које је имао у шпагу, занесе се на крилима снова. Баконьа видје себе у мантијама, на добру коњу, који под њим подиграва кроз њеко лијепо село. Испред кућа куд он пролази, устају жене да му се клањају. Мушки су на работи, по пољу. Њека га баба ђаволасто погледа и даде му прстима знак, куда ће окренути, а он одлети на страну, па ће у шуму, или у њеки заклон, гдје га чека Јелка. Она је већ удата, дабоме, у његовој парохији. Па онда се слекну и замисли своју парохиску кућу. Ту је коњушар и кувар, али има више врата. Од једнијех он сам има кључ, а носи увијек уза се и кључић од стричева ковчежића.... Стриц је умрјо, Бог да га прости, већ поодавно, а он је нови фра-Брне, Јерковић XXV....

— Зар си ти, магарчино, заспа'? викну стриц. Ко је то исприд врата?

Баконьа се тргну, те кад повуче врата себи, ударише га у чело, а у исти мах зачу се више гласова.

— А, дите моје, ту ли си? вели Кушмељ.

— Пве мој! викну Кривица одјевена као невјеста.

— Ваљен Исус, дијаче! називаjу: Чагљина, Рдало, Рора, Кљако, Цонтрона, Жландра...

— Јево пуно наши! рече Бакоња престрављен, и прије него што је могао примити стричеву наредбу, Звргљевљани га отискоше, па с неописаном грајом сјатише се око фра-Брне, те му љубе руке и коноп. Брне једва дође до ријечи, те викну:

— Затвори врата, ђаво те однија!.... Шта ви.... Зар се тако улази, зар очете да ме овако немоћна загњавите.... А, Исусе, увик ли ми неприлике чините, увикарце....

— Дико наша, — поче Купмељ — кад је Бог да̂, да си таке главе! Богу вала, милостивом Богу и Дивици, а ми мислили... а ми чули....

— Нисам ја ништа вирова' од свега шта сам чуја, — додаде Чагљина, звјерајући очима по соби. Јето, здрав си....

Сви зачавргљаше, тако да Брне затисну уши рукама. Бакоња се једва ослободи из сестрина загрљаја, па тек видје да му је и зет с њима. Овај опет хтедје да му се о врат објеси, али му се Бакоња измаче, па отклони подаље оца и све остале, који једнако грајаху.

— Прикините мало, па ћете говорити редом, ако имате шта! викну Бакоња. Зар не видите да је фра-Брне немоћан? Њемука шкоди и најмањи немир. Сиди, ћаћа, тамока, и ти стриче.... Сви се измакните, тако!

— Та-ако! рече најзад Брне. Подај им, дите, ракије, па.... јето, на, шта сте то били чули?

— Да Бог сачува! рече Чагљина. Ти знаш, да свако говорење нема у вике своје мишљење, да је болес ди није лудос, а баш може бити и мудрос ди је затворење...

— Да Бог сачува и од твога говора! прекиде га Бакоња љутито. Шта све дробиш, а....

— Е, дијаче, сиповче, ниси ни ти сву мудрос посука' жлицом! одазва се Чагаљ. Ја би река'....

Опет сви заграјаше. Бакоња њешто прошапта оцу, на што овај устаде, поздрави се с братом и пође. Сви се крену̀ше.

У тај мах њеко закуца на вратима. Бакоња отвори, па руком склони своје на страну, јер се помоли фра-Тетка. За њим хтје ући њеки омален, бркат сељак, дугачка сплетена перчина, који му састраг допираше до паса. Тај човјек бијаше лијепо одјевен, али, по крају хаљина, као и зле успомене Букар; за пасом је имао велики нож. Та пошља одмах Бакоњи напомену Букара. Риђи брци, ситне сијере очи, сиљоштени нос, даваху му лисичји израз. Па онда и сва снага бјеше му чудновато скројена. Труп му бјеше сувише кратак према ногама, а једна му се нога савила као гудало, али није храмао. Еле, бјеше један од оних људи, кога кад видиш на сајму, међу хиљадама, или сретнеш на путу, не можеш заборавити.

Свима Јерковићима прионуше очи на чудноватог човјека.

— Ко је ово? Познајеш ли га? запита Бакоња Кушмеља, отиснувши непознатог.

— Не знам! вели кнез, тискајући се на поље. Деде, ако икако можеш, изађи. Ја ћу се одвојити од наших бештија, па ћу те чекати ди ти речеш.

— Чекај ме поли ручка иза мађупнице, пришапта Бакоња. Ајте с Богом! С Богом! Пошли с Богом! вели својима. И Тетка застаде докле не изађоше Јерковићи, па махну руком на странца, да причека пред вратима.

— Која добра, Думе? пита Брне, чудећи се што он дође у то доба, а знајући да нема времена на претек.

— О, брате, пук навја, ка' никад до сад! вели Тетка дувајући.... Добро је, добро! Има сами велики миса до сад близу стотину (тј. плаћених великих миса). А помисли, теке је десет ури! Још ће пука доћи!

— Е, Боже помози и свети Фране! прихвати Брне. Сиди, Думе брате, ако имаш мало времена. Сиди, одмори се!

— Не могу! рече Думе. Немам ни тренутка времена. Пред ферторијом чека ме права војска. Сви смо у великоме послу. Да је још десет мисника, сви би имали пуне руке посла, дакле, можеш мислити, је ли велика пришa, кад сам ја к теби садак доша'....

— Ма то баш не разумим! Шта то може бити?

— Није ништа, и јест велика ствар. — како узмеш, рече Тетка смијући се. Доша' је један сељак из далека чак из ти' страна испод

Велебита. Богат човик. Можеш замислити записује двадесет миса! Дакленка каже: «Нисам се још исповидија, али желим да се исповидим!» «Па ајде, брате!» реко ја и помисли да није чисте памети, кад долази из цркве, а није се паредија. «Ајде, брате, у цркву, па чекај реда ка и други кршћани, па послии, кад добијеш прошћење доћи ако ћеш штагод да приложиш.» «Ма ја оћу да се исповидим код онога болесноога вратра, код вра-Брне, а њега није у цркви...»

— Нећу ни да чујем о томе! викну Брне, устајући. Ја сам немоћан, ја не могу....

— Ма стани, брате. Ти не знаш каква би се шкандала могла изљећи из тога, рече Тетка намрштен. Стани, да чујеш до краја! Сељак настави: «По души — вели — ја не познајем вра-Брну, никада га нисам видија, али сам уснија, да се код њега исповидим. Ништо ми дође у сну и рече ми лино и разговитно: ајде у манастир.... па се исповиди вра-Брни. Запамти добро да се зове вра-Брне, и још ћеш га познати по томе, што га ноге боле. Тако ми оно рече у сну. И јево ја потего два дана хода. Сад, ако је тај вра-Брне још дуват, ако само може уснама мицати, нека ме пришушти, да скинем с душе велико бриме, а, бора ми, и он са своје, јер се ја другоме не могу исповидити а имам шта ли! Имам шта ли!».. Тако вели тај сељак и још даље развеза ка шта они чине. Сад, брате Брне, да ту није било пука....

— Дакле, било је ту још свита!

— Било је пуно реферорије, а он још више, — а чућеш како скичи кад говори, и људи се почеше крстити и рекоше му: «Благо тебика кад си уснија!» Ти сад видиш, каква би се шкандала излегла кад би ти одбија! Зато сам, брате, и доша'! Ти знаш да би се рекло: јето човик посега' два дана ода...

— Та већ разумим! прекиде га Брне узнемирен. А осим тога и јест чудно да је тако сања'!... ако није шенуја.

— Ма није, брате, него здрав и паметан човик. Доја је на свом коњу и још води момка уза се. Ја га мислим задржати и на ручак и на вечеру. Једно што је богат, како се види, а друго што је из они крајева одакле до сад није нико долазија. Зато, брате Брне, трива да га својски приватимо, због многа разлога, а највише....

— Па зови га! Ди је? Иве, дај штолу! Метни овди катригу, овди под распело!... Оћу, Думе брате! Зовни га. — говораше Брне на предушак, обрћући се на једноме мјесту.

Слушајући те разговоре, Бакоња чешће отвараше врата и гледаше богатог сељака, који стојаше на тријему оборенијех очију и веома замишљен, тако замишљен да се ни обзирао није на гужву свијета, која се око њега мотала. Особито га жене радознало посматраху. Свакога тренутка могаху се чути оваке опаске: «Ово је онај што је доша' испод Велебита, да се исповиди вра-Јерковићу!... Кажу, доша' му на сан!... Дакле, вра-Брне је могућ код Бога, кад му он шаље људе на исповист!... А шта ники

кажу да је тај вратар полудија!?»... Кад стриц записка штолу. Бакоња махну руком странцу. У исти мах Тетка се упути к вратима, вичући:

— Оди, Пивалица, оди!

— Ваљен Исус, дуовниче! рече, управо векну тај Пивалица ушавши. Глас му бјеше као у јарета, те ко би га слушао а не гледао, могао би помислити да њеко дијете подражава јарића. Бакоњу подуши смијех и обрну главу.

— Јев, ово је фра-Брне, коме ћеш се исповидити, показа му Тетка, па изађе с Бакоњом. Тетка растјера свијет са тријема, па се устави са ђаком испред своје ћелије.

Пивалица преклони главу и пољуби Наћвара у руку.

— Тако! А одакле оно ти бише, а? А како је било? Спива' си? пита га фратар, пошто сједе и стави штолу.

Пивалица, једнако оборене главе и обрћући капу међу прстима понови оно што је причао Тетка.

— Ајде клекни, кршћанине добри! рече му најзад Брне. Видиш, ја сам немоћан и имам ослобођење од својих старишина, да не радим ни једне редовничке дужности, али кад је овакви случај, за твоју љубав ћу... Од', од', ближе, ближе, да не морам пуно гласно говорити.

Пивалица баци капу на столицу, извуче јатаган па га стави врху капе, па клекну и склопи руке.

— Даклен, кршћанине, кад си се исповидија послидњи пут? поче исповједник.

— Има управ дванајст година, одговори Пивалица, уздахнувши.

— Шта наопако?.... Та-ако!.... А зашта се нисн исповида' за толико времена?

— Зато што ми је сотона обузеја душу, рече Пивалица спуштајући главу све ниже. Ја сам ти, оче, највећи гришник на свиту... Ја сам сав огрезнуја у крви... Ја сам заслужија не вишала, него да ме жива пеку...

Пивалица заћута. Брне видје како му се рамена малко тресу и чу како му цокоћу зуби. Брне се згрози, те једва рече.

— Ти си, дакле, баш велики гришник! Томе се нисам нада'. Е, па кажи све што имаш.

— Прије дванајст година убија сам једнога човика. Убија сам га из пушке на срид пута, између града и нашега села. То је било у зору. Нико није видија. И данас се мисли да га је нико други убија...

Пивалица исприча то на претрг, па застаде, као очекујући шта ће на то исповједник, који дихаше као циганскн мијех. Пошто је чекнуо њеколико тренутака, настави истијем гласом, а тресући се јаче.

— Исте године, после ники пет мисеци може бити, чува' сам свој виноград. Једно сеоско дите прође онуда. Ја га ударим великим каменом у слијо око. Дите пане мртво. Ја га однесем до бунара, недалеко од винограда, и бацим га у њ. Ни то се није дознало, да сам ја учинија...

— Ма зашта си убија човика? Зашта си убија дите? пита Брне, једва дошав к себи.

Али Пивалица канда не чу то, но настави, као у њекој грозници, говорећи брзо:

— Па 'нда сам бија сву другу годину болешљив. Пија сам пуно, опија се сваки дан. Запалија сам комшији сино и закла' му два вола. Јопет сам убија човика из једне пећине повр села. Па више нисам зла чинија за дви године, али сам јопет убија вратра...

— Та јеси ли ти при себи, човиче! викну Брне сав дркћући и измаче се.

— Камо срића да нисам! рече Пивалица примичући се на коленима. Чуј даље. Најпослинак сам своју жену обисија о тришњу прид кућом, на река', да се сама обисила.

— Ма зашта си чинија та крвна дила? Не кажеш ми.

— Зашта? попови Пивалица, спуствиши руке низа се. Зашта?

— Да, зашта? Шта ти је учинија они човик, оно дите, они други човик, фратар и твоја жена?

— Ништа. При Богу, нисам ни познава' оне људе. Нико ми ништа од њи није био крив.

— Ма како то? пита Брне с малом душом.

— Јето тако. Жедан сам крви. Дође ми ништа, па би онога трена убија свакога, ко ми се намане. Зато сваке ноћи закључавам дицу у један приградак, па обесим кључ високо о једну чукљу...

— Ма шта ти дође? Како ти дође?

— Не знам Уђе ми сотона у крв. — увати ме протезавица, ваљам очима, шкргућем зубима, а рука ми сама тражи нож или

пушку. Најслаће ми је заклати . . . Али, дај оче, свитуј, помози, ...ја сам грешник, али, али...

— Шта је . . . шт'! дрекну Брне клисивши са столице, јер Пивалица силно шкргутну зубма и изврати очима, а рука му пође к јатагану. Докле се Пивалица окренуо, Брне је већ био на трјему. Тетка му потече сусрет.

— Шта је, Брне брате. Шта се догодило, ако Бога знаш?

— Б-б-б, оће да ме убије!

— Ко оће да те убије? пита Тетка тобож преплашен и узе га под руку. Та није зар?

— Б-б-б, бижмо!

— Ма од кога да бижимо? Та ево нема никога за тобом! А онај је Пивалица зар оста' у камари. Је ли се исповија?

Брне, изван себе, окрете се, а то Пивалица иде к њима, развукао усне, те му синуше пљосни зуби, и вели.

— Ето вам га здрава здравцита! Јесам ли вам ја рек'о, да ће он искочити, а да га ни прстом не дотакнем! Ето нека рече. А не замјерите вра-Брне, шала је од Бога, телиш кад је чојеку на добро!

— Шта?... Шта је то? поче Брне.

— То је, да си ти изаша' из камаре, а и не знаш да си изаша'! рече Тетка весело. Јево те у коридору здрава и читава, а ниси прснуја ка мијур. Ајдемо у моју камару, јер јево свит долази. Ајде, Брне! Ајде, *Пјевалица* с нама на ракију. Ајде ти, Пве, затвори стричеву камару.... Дакленка (настави, пошто за-

твори врата, те претече пренераженога Брну, који хоћаше да њешто заусти), ово ти је чувени народни лијекар Пјевалица из Б. Ја сам одавна слушa' за њ и да је вишт лијекар, и да је велики домишљан. Ја сам поручија по њега и све му испричовида' шта је с тобом. Какав је домишљан, јето, можеш сам да судиш, а какав је иначе лијекар, то ћеш видити послије. А сад, брате, сазуј бичве, да ти обађе ноге. Деде му ти Пјевалица свуци.

Брне пусти да чине с њим што хоће. Он их је само гледао. Пјевалица му опипа листове и стопала. Он је то чинио тако њежно, тако лаганом руком, да је Брну само голицало. Пјевалица најпослије зазвижда и одмахну руком.

— За њеколико нећеља нестаће свега овога, само да привијаш што ти ја дам и да одаш!

— Ма, дакле, ти си ришћанин? проговори најзад Брне. У томе се врати Бакоња, који се не могаше ишчудити.

Фра-Тетка окрете талијански. За дуго је говорио размахујући рукама. Брне се више и више ведрио, докле му, у потоњу, не заиграо осмијак око усана.

У трпјему наста тутњава и граја. Тетка изађе.

— Ма је ли истина, оче, да је вра-Брне оздравија у један ма? Да је Бог учинија с њиме чудо кад је исповида' онога човика? питају сељаци.

— Јест, браћо! Бог увијек чини чудеса над добрим људима. Ево нашега фра-Брне здрава. Сад ће с намикарце у цркву. Ајдемо, брате Брне.

Није му било друге, но ићи. Тетка га узе испод једне руке, а Бакоња испод друге. Пјевалица за њима, а сељаци иза њих. У дворишту придружи се велика гомила, те сви уђоше.

Фратри, који су мислили, видећи фра-Брну, укочаниште се пред олтарима; а они који су исповиједали, промолиште главе из исповједница. Свак повјерова да се нъеко чудо десило.

Брне се дуго и топло молио, па изађе истијем начином, само што још присташе Кушмељ и Рдало да га држе с леђа. Тетка уђе сам са Пјевалицом и с Брном. Пјевалица извади из фишеклије нъекакву жуту смолу и предаде је Брни, поучивши га како ће с вечера њом намазати два листа репуха, па их привијати на листове. Послије тога, примивши јабуку, по наговору Теткину, он отиде одмах.

Брне није излазио, нити је пуштао кога к себи на велику жалост Кушмељеву, али сутра дан, први је био на ногама и ходао је по тријему.

А ријеч оде од уста до уста, по великом дијелу кршћанства, какво је чудо Бог учинио са вра-Брном «кад је исповида' једнога великог гришника».

А Ркаћи под Велебитом причаху: како њихов Пјевалица излијечи вра-Брну!

XI. ДВИЈЕ СИЛЕ КОЈИМА ПОДЛИЈЕЖУ ЉУДИ.

Љето је. Зора је. Бакоња спава у предњој стричевој соби, као и увијек. Ноге му пресижу душек, који му је толико година дугачак био, а како лежи наузнак, душек мало што није узак под његовијем широкијем леђима. На поду, крај главе, налази се фјорентинска мједена лампа са четири носка, расклопљена књига посута пепелом, дувана у хартији, земљана лулица са кратким камишем и огледалце. Подаље су разбацане хаљине. На Бакоњиним бијелим и руменим образима, осјењенијем првом длаком, огледа се младићско здравље; око усана лебди му осмијак, а како је пружио снажну, бијелу мишицу, прилика је да спијева е му на њој почива вршњакиња....

Будионица зазвони. Из старе навике Бакоња се прену и прекрсти, али не скочи као њекад, но лешка докле не изумре пошљедње зујање звона, и замишља веселога Бутрицу како поскакује држећи се за коноп. Најзад сједне; протеже се и с поносом омјера своје јаке удове, па дохвативши огледалце и гладећи се по бради, помишља на црномањасту Јелку.... Прије догађаја са Пјевалицом, Бакоња бјеше свега два три пута, Бујасовом бријачицом, ошурио «маовину» с лица; али од кад му букну честа длака, стриц му поклони бритву, а од кад му Јелка рече да јој се прсти јеже кад га помилује, Бакоња се поче бријати сваког другога јутра. Дакле, тај додир руке са

првијем знацима мужевности напомињаше му Јелку.

За дуго, чим би Бакоња отворио очи јутром, милина би му испунила груди и он би похитао ка прозору, да отправи први поздрав њојзи преко воде, знајући поуздано да и она о њему мисли чим се пробуди. Није ријетко бивало да он, кроза зимњу кишу, кроз прољетњу маглу, угледа у даљини као њеки мали камени кип, а он је знао да су очице тога кипа упрте ка манастиру, да уздаси лете к «милом Бакоњици,» да се руке савијају грлећи његову прилику, те би се и Бакоњи сузе завртјеле и, прожет оњијем милијем осјећањем, све што рађаше, рађаше као у буњилу. Послије подне, као што сунце распрши маглу, тако би он снагом своје воље разведрио своју главу, те знађаше да шмигне неопажен преко воде. За то је, осим помоћи вјернога Дундака, требало доста хитрости и прегаоштва, али то титрање са својом сигурношћу (јер, без сваке сумње, кад би се дознало, био би с мјеста истјеран) имађаше особиту чар за Бакоњу. Кад би своје злато прекорио што јутром зебе и кисне, она би му умјела одговорити само сузама радости и јачим привијањем на своје груди, као да му хоћаше рећи: «Та видиш ли да те моја јака жеља и привуче и проведе неповријеђена кроза погибли!» Ту је мисао Бакоња читао на лицу Јелкину и вјеровао да је тако. Осим тога, обоје мораху вјеровати, да њеки нарочити светац штити њихову тајну, кад она оста скривена од матере (Јелка немађаше ни

ова ни браће, но двије млађе сестре), од сусједа и пастира. Најзад, Срдарина, који се једнако «кланчао по кметови ка' обаћетан пас,» затече их на осами, али се учини невјешт. Бакоња, немирна срца, врати се к возу, гдје затече намрштена Срдара. Овај му пође у сусрет такијем начином као да ће га шчепати за гушу, а кад Бакоња устукну, Срдар удари у грохотан смијех и загрли га говорећи: «Ej, лудо дите, зар да се фра-Јаков за таке ствари љути! И мислиш ли ти збиља да ја за то нисам одавна зна'? Та знали смо ми одавно.... и ја и Јелица. Још смо се чудили вашој неопрезности. Јелица ме више пута наговарала да ти понудим, да се с твојом Јелком код ње састајеш, ди ћеш бити сигуран ка' у својој кући.» ««Жа' ми је, вели, оне луде дице, јер ће најпослин заглавити!»» Ја је нисам тија послушати, знајући да је забрањено воће млого слађе, кад се до њега кроз трње докрадеш, али већ видећи да сте изгубили сваку бојазан, ја сам вас отимице затека'. Сад како знаш!» — Од тада неста сваке опасности. Бакоња је на новом коњу новога гвардијана готово свакога дана уза Срдара пшао преко воде и одмарали се код Јелицâ. Фра-Тетка је драге воље пристао да му Бакоња укроћује зазорљивог младог «билца,» кога бјеше купио од њеког дужника фра-Брнина. . . .

Тако је њекад бивало, а сад?

Сад, након десет мјесеца послије првога, присног, заносног састанка, Бакоња, као год што се из пуке навике бријао свакога другог

јутра, тако је из пуке навике гледао преко воде, тресући узгред дувански пепео. Нестанак свију препрјека, знатне промјене у Јелкиним цртама, додир са Срдаревом Јелицом, Срдарева причања из своје прошлости, пуке које се из њих могаху црпсти и, особито, видјело у ком Срдар приказиваше женски свијет, све је то, мало по мало, утјецало на Бакоњу и чинило да њехне свјежина његове љубави према Јелки. До душе, Бакоња се љутио на себе зато што поступно осјећаше како нишчезавају дражи при дјевојци, која му се из велике љубави са свијем предала, која га је једнако љубила до лудила, али није могао ратовати са својим срцем, нити се могао претварати. Све што је могао то је да је сажаљава, и он је искрено сажаљавао. Да није тога било, он хођаше поодавно с њом раскрстити; а да се скоро не деси прилика која разбуди његов понос, он би био то учинио тијех дана. Ту је прилику створио Бујас. Он је знао за другареву тајну, а познао ваљда и преобрт у њему, те почео облијетати око Јелке, која се пожали Бакоњи, а Бакоња поднесе шаке у очи Бујасу. Сад Бакоња, гледајући с прозора, жаљаше што је од старога друга начинио новога непријатеља и што се на њеки начин везао да и даље проводи љубав с Јелком. Али на мах опет му се ражали, јер се сјети да му је Дундак причао како је очајница три дана засопке долазила на воз и тамо дуго чајала...

Бакоња, намрштен, ста распремати собу. Једна неугодна мисао изазва другу. Доиста му Буја замјешта замке! А онај гадни Мачак, од кад нестрпљиво очекује да се зафратри и да добије парохију, постао је така пртворица, да се човјеку не мили погледати на њега! Пошто пак у пошљедње вријеме обојица завиђаху Бакоњи, природно је да су се потајно здружили, те раде против њега!... Али шта му, најпослије, могу?... Е, да видиш, могу! Ако су се «изули» Вртирепу (кога, за несрећу Бакоњину, не трпе ни као помоћника на парохији), па Вртиреп узме конце у своје руке, како је препреден, могло би се лако десити да Бакоња падне у замку. Па и њихови фратри, Дувало и Блитвар, пристали би радо у хајку на Бакоњу...

Из тијех црнијех мисли трже га куцање на вратима из трпјема. Бакоња отвори и, сукобивши се са ведрпјем лицем малога Бутре, разведри се и сам.

— Добро јутро, Иве! Јево чизме и јево топла вода, а ладну ћу донити одма! рече дијете, просећи очима лијепу ријеч од Бакоње.

— Добро, мој Бутрице, добро! прихвати Бакоња тапшући малога по гојном образу, на што он одлети као стрпјела, а он диже своје чизме, да види јесу ли добро очишћене, па их стави иза себе, па унесе вједрицу топле воде, па спреми дуван и лушу у свој ковчег, па ста уређивати књиге у полицп, које је синоћ разметнуо, тражећи што за читање.

Већ је година од кад га Бутре послужује. Он у своме срцу није раздвајао свога учитеља Бакоњу од стрица. Бакоња му бјеше идеал. Што Бакоња рече, то је свето, што се противи Бакоње рече, то му Бутре одмах јавио, зато се Бакоња смири не чувши ништа ново. И он је дјетету враћао мило за драго и био му од користи, учећи га свакога дана, чим се учврсти у милости Теткиној.

Кад Бутре донесе хладну воду, Бакоња му даде чвочицу у нос, па унесе вједрицу у стричеву собу, хвалећи Исуса. Брне рече, стењући:

— Ти си јопет пушија, несритниче! Јето сав вољаш на дуван, а ноћаске сам опазија...

— Нисам, одговори Бакоња отварајући прозоре. Нисам пушија, него сам синоћке сидија код фра-Думе, па је он пушија, а мени се упија дим у одиђу.... Ако заповидате, вода је ту!

— Тако! рече Брне сједајући с нагегом. Бјеше доста посједио и измијенио се за тијех десет мјесеца. Образи му спласли, подвољак се спустио више но прије, на шији му се кожа набрала, те се чињаше као да су му шклопци изашли.

— Тако! понови он, спуштајући лагано низ кревет надувене ноге, које Бакоња одви и опра, па их намаза жутом машћу Пјевалчином, обложи их листовима свјежега репуха, уви их повојчићима, стопала му зави крпама, назу му простране свитне ципеле и поможе му да сједне у наслоњачу. Све то Бакоња уради брзо и вјешто као какав болничар, па

се врати у своју собу, да се спреми, и отиде на јутрењу.

Да испричамо у кратко како је фра-Брне проживио тијех десет мјесеца, од кад га Пјевалица истјера из собе.

Прво, што треба споменути то је, да је приложио цркви педесет талијера, а не двјеста или триста, као што су се сви у манастиру надали. Пошто су толико исто приложили: Блитвар, Дувало, Жвалоња, фра-Томе и Закарија из Зврљева, а нови гвардијан двадесет и пет талијера више, то и Брне послије придаде, да се изједначи са Тетком.

Што се пак тиче лијечења Пјеваличинијем начином, фра-Брне уведе оваки ред у своме животу. Јутром, пошто би му синовац све учинио као оно сад, Брне би изашао тачно у осам часова, па би, једнакијем, одмјеренијем кораком, отишао до краја ходника, па се вратио до другога краја, тако, горе и доље, четири пута, па би се вратио у собу, сио на најнижу столицу, а ноге дигао на кревет. Тако би се одмарао и читао докле стрјелица на часовнику не покаже, тачно дсвети час. Тада би опет изашао на тријем и прошао га горе и доље осам пута, па би се вратио да се одмара, као и прије. У почетку десетога часа, «учинија би дванајс шетња̂,» како он то зваше, и попио би полак чашице ракије са линцуром; у почетку једанаестога, учинио би шеснаест шетња̂ и испио другу половину гркаче, па би отишао на молитве у цркву, гдје би пресједио, а одатле на ручак. Послије подне, тачно у два,

почео би опет са четири шетње, па све тако тјерао даље, додајући по четири. Ђаци би дошли на предавање послије другога изласка, а тада Бакоња мораше пазити да не пријеђе вријеме. Тако би фра-Брне пшчепукао дужину тријема тридесет и шест пута дневно и испио двије чашице ракије са лимцуром. По његову мјерењу и рачунању, уложио би времена на кретање: 107 минута и крочио 4253 пута.

И Брне се осјећао свакога дана боље, за колико трајаше суха хладноћа, до пред Божић Пјевалчину маст бјеше потрошио двије недјеље прије, а привијао је репух. Али око Божића удари киша, те Брни најприје поче вртјети у глежњима, па се болови распростријеше у сваку жилицу од стопала, па му обузе жар листове, па му поче сијевати у кољенима, па.... леже логом и не могаше копрнути ногама и не могаше заспати. У страшнијем мукама, Брне предаваше ђаволу Пјевалицу и народну медицину, Тетку и салернску школу, грђаше Бакоњу и сав његов магарећи сој, Балегана и његово готовљење и све на свијету, докле му болови не одузеше ријеч. Тада му се препадоше за живот, те послаше по младога љекара из варошице. Ркач дође по највећем пљуску, преписа што и прије, и остави зрнца, препоручи му да се умјери у јелу, па, узевши за путнину и пријеглед двадесет талијера, отиде и не одморивши се људски. Брни је било најгоре сутра дан, пошто узе зрнца. Па онда, кад се небо мало разведри, болови одмињуше, а кад се натушти, болови ојачаше.

У тој трзавици, Брне науми да иде у «град», чим се буде могао држати коња, свакако да иде у «град», гдје има искуснијех љекара на одмет. И поче срачунавати колико ће трошити за себе и Бакоњу, дневно, мјесечно, итд. Бакоња не знађаше шта да жели. С једне стране, плијењаше га помисао да оде у град, ако ће и за кратко вријеме, с друге опет бојаше се да стриц не умре тамо, па шта би он сам међу лацманима, и шта би послије било с њим. Али чим се стриц придиже, први му је посао био да пошље човјека под Велебит, ка Пјевалици. Сељак се врати с другом гуком масти и с поруком од видара, да Брне ипак хода и да пије сурутку, што више може. Брне поче тако чинити. Преузе првашње шетње истијем редом, само што би иза сваке попио по чашу сурутке, те би се до ноћи надуо као тенац. То му поквари желудац, те је већ слабије могао јести, а у томе му је био њеки бољитак. И тако га ето затекосмо.

Кад Бакоња уђе у цркву, бјеше протекла трећина јутрење. Сви се погледи стекоше на њ, јер, не даље него јуче, гвардијан га бјеше оштро прекорио због тога закашњавања. Очи Мачкове, Дувалове и Вртирепове бијаху пуне једа. Бакоња зажмури, затресе мало раменима и поче најприје из тиха слагати уз опће пјевање, па јаче и јаче попусти мах своме силноме гласу и још ста њим извијати и треперити, као што давно не бјеше, тако да Бутре од милине зину и укочаји се као кип. И сви остали, маље више, подлегоше чару, а Тет-

кино се лице поступно ведрило док не прими израз заноса.

Кад изађоше из цркве. Вртиреп, видећи да Тетка не говори ништа, рече опоро:

— Ти, Јерковићу, остаћеш данас без ручка!

Сви се згледаше. Бакоња се уздрхта.

— Јес разумија шта сам наредија?

— Па разуми се, да је разумија! прихвати Срдар и хитро намигну Бакоњи, — јер кад се тицаше казне за немарност према цркви, онда је било шкакљиво мијешати се.

Фратри пођоше. Мачак, гледајући преда се, додаде са свијем збиљски:

— Узми, брате Иве, скрушено ту малу педипсу!

Буjаса спопаде смијех и ухвати Бакоњу за руку. Није се могао повратити од смијеха, но стаде према њему, па га гуркаше назад, бојећи се да Бакоња не кидише на Мачка, тако је био разјарен.

— Е, јес губа! рече најзад Буjас.... Сад вићу каква је губа! Немој се, Иве, жестити, да не учиниш какву лудорију! Ајдемо к Балегану кроз мала врата!

У толикој горчини, Бакоњи слатко паде то неочекивано понашање Буjасово, те му пријатељски стиште руку и ћутке отидоше у кујину гдје затекоше преплашенога Бутру како прича Балегану страшни догађај.

— Мучи ти, мали! рече му Бакоња. Ајде у скулу!.... Дај ми, Грго, кафу за стрица!

— Сиди ти и пиј своју, а ја ћу однити стрицу! поврну кувар, па љевајући ћацима, заторока: Све су то будалаштине и шизма и притворство младога ђакона, који ће да се на причац посвети зар, шта ли? И с меном је сад таки. Не гледа ме у очи и говори ми припокорно, ка' да ће се исповидати у менека. Шта је то, питам вас ја? Јесу ли то шкале прико зида об ноћ, па прико гребља ка слугама по сву ноћ, кад је....

— Шта то говориш, Грго? прекиде га Бујас у чуду. И Бакоња стрекну и диже главу.

— Говорим шта знам, али не да одам, ни за прикор, него да се зна да нисам подитињија и да се зна да држим једно око отворено по ноћи у вике, и онда кадак је Букар служија... Ја ћу викнути Фра-Јакову овако...

Оба скочише, те отјеравши Бутру, стадоше преклињати Грга, да не говори даље. Али их Грго не слушаше, но љутито брбљаше даље, мијешајући свакојаке мисли. Најчешће је тврдио да није «подитињија» и тада би се готово разгоропадио. Ђаци се згледаху. Већ је прошло полак године од кад се стари слуга подјетио, те бјеху навикли слушати његове разговоре без главе и репа, али је дотле увијек тихо говорио. Биће, дакле, да је баш тога јутра чуо гдје њеко каже ту ријеч, кад га је она толико пекла, а уз то га нељутио поступак Вртирепов, јер је Грго миловао Бакоњу увијек једнако. Ђаци се зачудише гдје он зна њихове тајне од толико година, а никада да им

што наговијести о томе, ни у шали. Они се сад препадоше од пошљедица. Бакоња склопи руке и начини жалосно лице. То привуче пажњу Балеганову, те ућута.

— Стрико мој! поче Бакоња плачнијем гласом, на што се Бујас, разумјевши мајсторију Бакоњину, окрете к зиду, да сакрије смијех. Стрико мој! Јеси ли и ти зар мој крвник? Ћеш ли и ти да ме туриш у провалију? Ћеш ли да ме закољеш без ножа?

— Ја!? вели запрепашћени Балеган. Ја тебе, дите моје?

— Па ти, стрико! Шта спомињеш шкале и прилажење прико зида, кад знаш да сам и ја бија у томе гришном послу? Доста је да то чује фра-Баре, па онда свршено је са мном за у вике! И Бакоња покри лице рукама, а Бујас изађе, тобож и он погружен.

— Ја да моје дите унесрићим? О, о, о! Језик ми се слијепија, ако ја о томе више споменем! О, о, о! Бог да' и Дивица...

Бакоњи већ није друго што требало, но понесе кафу стрицу. Идући, помишљаше колико ли је само мијена поднијело његово срце од кад је устао, за непуна два часа, како се морао савлађивати, он, коме је у крви било да уради што намисли!

Стриц га дочека грдњама што је закаснио с доручком. Бакоња му мирно и готово с њеком насладом исприча шта је било, па се наједи и извади из ковчега лулу и дуван.

— Тако! Шта је то? Шта...

— Ево шта је. Слага сам вам да нисам пушија, али нећу више, — рече и разби лулу о праг, а дуван просу кроз прозор, па ста распремати стричеву собу.

Брне је у страху посматрао синовца. На његову бљедом лицу трепераше свака жилица, његови снажни и гипки удови бијаху тако покорни његовој вољи, да то стрица неугодно дирну, те, не знајући зашто, сјети се својих предака: фра-Јерице, о коме се пјесме пјевају, и још славнијега стрица Јурете.

Бакоња узе рукописна предавања и једну књигу, отиде у учионицу, па ста шетати.

Те године бијаху стални учитељи: гвардијан, Дувало и Вртиреп. Предавање, кад га је било, текло је истијем редом и начином, као што је описано у глави шестој. Бакоња стиже Бујаса у науци, те их изједначише, а како је он, поред свега ашиковања и јегленисања са Срдарем, много читао, то је својим питањима често доводио у забуну и ученога фра-Дума. Ону пак двојицу слабо је цијенио, а није то ни крио, те га највише зато и помрзише. Мачак одавно није долазио на предавање, једино је ишао ка фра-Брни, докле је он примао. Већ су три мјесеца од кад свакога дана нестрпљиво очекује позив да отиде, да се зафратри, те већ и не излази из стричеве собе, осим у цркву и у трпезарију. Бутре је пак долазио касније, као оно некад Бакоња.

Бујас уђе.

— Нема скуле! вели он. Имају ники састанак. Ено и' свију у гвардијановој камари... Па како сврши са Гргом?

Бакоња сједе и налакти се. Очи су му сјактиле. На лијевој страни чела утонула му браздица, у коју се Бујас загледа.

— Шта ти је сад? Је ли ти жа' што смо се помирили?

— Нећу више тамо, рече лагано Бакоња, дишући узбуђено. Дајем ти рич. да нећу више прико воде!

— Е! учини Бујас и диже високо обрве.

Бакоњи се одмах лице зажари и очи помутише, те Бујас видје да га обузе стид, кајање, срџба и мноштво других нејасније осјећања, и он се крену, да изађе.

— Стани! рече Бакоња. Ти не знаш како ми је! Ја то нисам река' да.... Ја те цијним ка' пријатеља, па зато оћу да ти ово кажем. Мени је жа' несритне дивојке. Ако ја будем и даље иша', она се неће удати, а било је прилике и до сад да се уда... Разумиш ли?

Бујас потврди главом, слегну раменима и изађе.

Тада Бакоња бризну у плач, у силни плач. Учини му се да му сузе извиру из дубине срца, а не осјећаше да му бива лакше. Тако му никад није било. Што је најчудноватије, осјећаше да није крив, али да је право што због тога трпи, да би било право и да много више поднесе. Он покуша да размишља о тој појави, али одмах удари на богословске пречаге о гријеху и кајању, које су му се го-

тово ужљебиле у мозгу, те му се пажња на томе мало заустави, пак се расплину.

Бутре, одшкринувши врата, застаде бојажљиво и накашља се. Бакоња се по ново разведри.

— Оди, Бутре, де! Ајд' да видим јеси ли научија.

Дијете сједе до њега и поче чаврљати из часловца. Тако је трајало дуже од једнога часа. Тако их затече фра-Тетка који само звирну, а тако мало доцније и Срдар који отвори врата с лупњавом.

— Ајдемо, момци! Јутрос ћемо раније, кад већ немате скуле!

Њих двојица пођоше к њему.

— Ја јутрос нећу! вели Бакоња. Боли ме глава.

— Баш зато ајде. Шта си тако блид? Зар због оне спрдње? Не дитињи, болан! Ја сам рекаʼ Балегану да ти пошље ручак у моју камару, а за педипсу нека буде дупли оброк... А, јево и Бујаса. Ајдемо, дакле. У реду за мном, ма-а-арш! И Срдар диже чибук, па пође пред њима.

Бакоња сврати стрицу, па их, трчећи, стиже пред мађупницом, гдје Бутре узе утирраче, па сам отрча к води.

— Је-ли-те, фра-Јакове, зашта је бија скуп код гвардијана? запита га Бакоња.

— Поради никог дуга манастирскога.... не знам по чисто. Мислиш ли да ја слушам таке ствари? Ну, ти си се садак разабраʼ и вољан си

за разговор. Дакленка, реци ми, шта мислиш? Оћемо ли посли подне тамо? Вриме је већ...

— Посли ћемо о томе разговарати, одговори тише Бакоња, мигнувши пут Бујаса, који је ишао подаље, с десне стране Срдареве.

Бутре је већ био у води. Он се држаше рукама за жиле једне врбе, која бјеше нарочито одсјечена до дна, да јој пливачи с пања скачу. Бујас се у тренутак свуче и отплива уз матицу. Срдар пушаше лулу. Бакоња замишљен гледаше у воду, докле му се поглед не срете с Бутринијем, а тада се и он брзо свуче и стаде на пањ, обрнувши леђа води, па, као и увијек на команду Бутрину: један, два, три! Бакоња скочи и хитну руке у вис, па се у ваздуху обрну и бућну на њеколико корака од обале. За тијем се поврати ка Бутрн, узе га за главу и поче га учити да плива. Међу тијем и Срдар зарони једном, па одмах изађе и онако мокар сједе на сунце и припали. Тако је он вазда чинио, јер се, — каже, — увјерио да му боље помаже «бањ у арији» но у води. Пошто се осуши, он се још једном загњури, па настави пушење.

Бакоња изађе прије Бујаса, па не обрисав се, сједе до Срдара и обори главу међу кољена.

— Ја вас молим ка' Бога, Фра-Јакове, за једну велику љубав, поче он узбуђен.

— Е! Шта то? Шта ти је јопета?

— Да речете тамо, да... Није вајде, триба најприје шта измислити. Реците да се Фра-Брне јопет тешко разболија, да га ни за тре-

путак не могу оставити, па онда молим Јелицу да, мало по мало...

— Дакле, мислиш да раскрстиш с малом? прекиде га Срдар, одбијајући густе димове.

Бакоња потврди главом.

— Да са свим раскрстиш? Да не иђеш више никако тамо?

Бакоња одрече главом, пак се исправи.

— Рецпте Јелици, да јој се кунем Богом и светим Франом и свим на свету, да, чим се заредим, чим дођем до новаца, неће јој фалити липа јабука ако склони малу да се уда, и то шта прије. Разуми се, трпба, најприје, да се мала навикне шта ја не долазим, да јој се каже...

— Ма на шта све толике припреме и та твоја зебња?

— Зато што би могла учинити штогод од себека. Немојте се смијати. И јуче је долазила на воз и сидила више од уре, каже ми Дундак. И потавнила је, каже, у лицу ка земља. Могла би се утопити, а онда би се и ја утопија. Одма, онога тренутка скочија би у воду. А немојте мислити, да се онда не би све прочукало, да би и Јелица и ви на миру прошли. Ја то не кажем да вас припанем, јер, ви знате, да би ја прије себи желија зла него вами, и да баш с тога и говорим!... — И тако разложећи, Бакоња успје, да му Срдар одобри намјеру и да му обећа да ће се заузети код Јелице. Углавише како ће. Најприје ће бити сметња велика болест Брнина. Па онда ће се рећи, да је гвардијан њешто начуо, не

баш истину, него да Бакоња одлази преко воде, те да му се ред причувати. Послије ће настати берба и да ако се тад одлучи на удају.

У повратку, Бакоња видје гдје Вртиреп вири кроз своја врата. У стричевој соби чу разговор. Брне викаше:

— Нема ту: «али», ни «ово» «оно», него кад ниси доњија јаспре, ајде, брате, с Богом, а ја знам шта ћу. Ако нема брат, а он нека нађе ди зна, јер мени треба за личење.

Изађе Крсте, брат Вртирепов, кога је Бакоња познавао, човјек малога раста, широкијех плећа, широка лица и спљоштена носа.

— Идак је ништо дуовник. Валимо те Боже! ће ли се разидити до колико? пита Крсте Бакоњу, који му не одговори, но уђе к стрицу.

— Одма, с исти стопа да ићеш у варош, да понесеш фра-Бони једно писмо, а авокату друго. Узећеш једнога товарнога коња, па га осамари. Узећеш једнога сељака, да те прати, али му не дај више од дви плете надшице. Ајде, нареди се! заврши Брне и поче нешто писати.

У варош! Чује ли то Бакоња збиља, или снијева? Да иде у варош, он, главом Бакоња, који се сад враћа с купања, који је намислио да не руча, само да не заборави Вртирепову увриједу, који је тако далеко био од те помисли, као од помисли да ће постати бискуп!

— Ајде, спремај се, шта си ту бленуја! рече Брне, погледавши га преко наочара.

Бакоња отиде ка гвардијану. Једва је могао проговорити.

— Да ми учините доброту, да ми дате билца .. Шаље ме стриц у варош с ником пришом. Ја ћу га чувати... вашега билца... ка' очи у глави, а, вире ми, није згорега да се замори, јер је плаовит.

— Па, добро, узми билца, рече гвардијан мирно. Али нећеш зар по овој припеци? Каква је то приша?

— Бојим се да се стриц не придомисли. Знате, нисам никада бија у варошу!

— Ниси никада бија у варошу! понови Тетка у чуду. Како је то могуће!

Заиста како је то могуће! Бакоња, који је узео деветнаесту годину, који је седам година ђак, који је преживио прву љубав, који је рођен на два корака од вароши, кога је варош на полак отхранила купујући очина дрва, па није никада био у вароши! А био је Чмањак, прве године послије његова одласка, био је Бутре, била и Јелка, — а ко није био! То је једна срамота Бакоњина, коју је крио, али је тек истина да није био. Али на част и варош, кад би путовао на осамарену коњу, са сељаком, који би ипак њекако познао да он тамо није био! Та му је мисао одмах расхладила занос, зато и дође ка гвардијану. Сад се присјети нечега другога.

— Па знате, нисам бија ни код куће, јево је прошло шест година. Зато, ја би вечерас кући, ди би пријоћија, па сутра зором у варош, па сутра у вече да се вратим ладом.

— Па добро, добро, узми коња, само ми га чувај.

Кад Бакоња јави стрицу да има коња и да му не треба пратиоца и да жели свернути у Зврљево, Брне га гледаше зачуђен.

— Дакле си ти због мисли да ћу тебе послати? Тако? А ко би мени привија ноге?

— Па јето Шкељо! Шкељо ће то чинити ка' и ја. Он ће и спавати овди.... Ако ћете, овди ће спавати фра-Јаков. Па, најпосли, промислите, шест година да нисам код куће бија, да нисам браћу видија, а никад не бија у варошу!.... И сад кад сам најжалоснији, кад ми је ништа дошло да би живот пригорија, кад би ми тако добро дошло да се мало проћем, кад вас је сам Бог напутија да ме пошљете.... сад ви!....

— Па добро, ајде, ићи ћеш, рече Брне сјетивши се јутрошњег његова понашања. Ићи ћеш кад залади.

— Боље је одма, да не морим туђега коња и да дођем раније кући! И Бакоња хитро стрпа своје нове хаљине у бисаге, узе писмо, прими два талира путнине, пољуби стрица у руку, отиде ка Балегану те узе хљеба и мрса, јави се Срдару, па од њега право у конушку, гдје оседла «билца,» па на воз. У сплати спаваху Бељан и говедар. Дундак легао на бок, под ракитом, и покрио се хаљком. Бакоња га откри и зачуди се видјевши како је пожутио.

Шта је теби, Дундаче?

— Ники ми се враг увалија у дроб, једва изговори возар. Остави ме, молим те.

Она двојица превезоше Бакоњу и он одјезди уз воду, далеко од села. Одахну тек кад

изгуби пошљедње куће из вида и тек тада осјети како се препорађа. Навалише успомене. Туда је пошљедњи пут прошао с оцем, доводећи стричева кулаша. Сјети се себе, у беневрецима и опанцима, глибава и сметена, па онда, у свијем потанкостима, разговора с оцем и њиховијех снова. Како је све то далеко и како је све друкчије било оно, што је замишљао да ће бити.

У попасна доба Бакоња се одмори и руча у једној шумици, па се крену даље, маштајући о будућности. Кад би наишао на какво село, онда би се укочио и притегао вођице, дижући прашину и дивљење, а кад угледа Зврљево, онда ободе помамнога «билца,» на пролети преко прљушâ, на којима чељад окопаваше кукурузе. Нико га не познаде. Бакоња одјаха пред двориштем, гдје је Кушмељ поправљао самар. Кушмељ пушти њеки глас, њешто између «а» и «е», што је одавало радост, али што би доликовало и да га је ко ненадно бупнуо у леђа. Барица искочи из куће. Обоје му се објесише о врат и засуше поздравима и питањима. Барица истрча пред двориште, па ста дозивати Рока, а, да и други чују весели глас додаваше: «Брзо, брзо, амока-а-а! Доша ти је брат, дијак, ди-ја̀-к!» Најзад дође с поља: здрави, због̀ити дјечко од десет година, у кошуљици, са широком тканицом око паса, па, смијући се, потрча у наручје Бакоњино, који га слатко ижљуби. Бакоња се чудио, колики је Шкембо. Дође и Галица носећи вучију воде. Галица, већ зрела дјевојка, стидљиво се по-

здрави с братом, па уђе у кућу. Бакоња отиде да поздрави фра-Захарију. Готово све жене Брзокуса, Зубатаца и Кркота изађоше му на сусрет. Међу њима нађе и двије невјесте, скоро доведене, које га пољубише у руку. Даље напђе на Чагљину, Кљака, Рдала, Ркалину, Рору и остале сељане. Са свакијем се Бакоња људски поздрави. Фра-Захарије не бјеше дома. Бакоња отиде ка зету Ошкопици и затече Криву саму. Након подужег разговора с њом, врати се кући гдје се већ био и Чмањак вратио са стоком. Чмањак је некога јада порастао, али оста шака јада.

Послије вечере било је сијело у дворишту. Дође фра-Захарија; дођоше сви стричеви, и Шунда с рањавом ногом. па и њихови одрасли синови. Кнез их почасти вином. Сви су се надметали ко ће више поласкати Бакоњи. Није шала. Данас, сутра, он је фратар, па чије «дите» он одабере, тога је и Бог одабрао. Кушмељ, Бара и Кушмељићи помишљаху: «Каква разлика између вечерашње вечери и оне кад се ови окупише око фра-Брне! Е, што су ти наше јарчине!» Разговор се разграна. Говорило се о похари, о Букару, о болести Брнином и Пјевалици, о старијем фра-Јерковићима, о старијем временима и ратовима, о стрицу Јурети и његову јунаштву. Бакоњи се чинило да сниједа. Јутрос је остављен без ручка, као какво ђаче, а вечерас је дочекан као какав велможа!

Прије зоре, Бакоња одјаха пут вароши. Послије добра часа, прије с путање на ши-

року, убијену цесту. Како бјеше пазарни дан, пролазило је много народа. Њеки су гонили товаре на коњма и магарадн, њеки ношаху о раменима кокоши и туке, други гоњаху стоку, и свак ће се обазријети на лијепога коња и коњика. Кад сунце грану, Бакоња угледа подаље њекога ркаћског попа и момка пред њим. Бакоња ободе белца и стиже га. Бјеше крупан човјек, велике, прогрушале браде, весела лика. Бакоња бјеше дотле само једном видио ркаћскога попа, те га је сад жеља да се с овијем позна. Сјети се једне Срдареве причице, у којој је била практичка поука, — као у свијем Срдаревим причама. «Срели се, вели, фратар и калуђер. Фаљен Исус, калуђере! Бог ти помог'о, фратре! Шта ти радиш, калуђере? Ја варам народ, фратре, а ти? И ја то по мало; а како ти то чиниш? Ја: господи помилуј, господи помилуј, па у торбицу. А ти? А ја: ора про побис, па у зобницу! И онда се, вели, побратимише.» Бакоња назва «добро јутро», а поп му прихвати поздрав, те заврготе говор о врућини, о прашини, о томе како је боље уранити итд. док се, најзад, Бакоња каза, а на то поп узвикну: «Та фра-Брне је мој пријатељ из младости! Ми смо друговали толико година заједно, кад је био парох у К!» И поп Илија (тако се звао), поче да прича о њихову другованју. Хвалио је фра-Брну као душевна човјека, који је лијепу успомену оставио и међу православнима. Распита се за његово здравље и за догађај са Пјевалицом. Бакоња се зачуди што се то разгласило, тако на да-

леко, али исприча све како је било. Поп је све то знао по танко, па и он обрну у шалу, и Бакоња познаде још једнога правога Далматинца, у коме нема лукавства, коме је шала душа, који се могаше прибројити ка Срдару и Тетки. Послије овлашнијех разговора, поп Илија поче говорити о особинама наших сељака. Каза да међу сељацима до скора не бјеше вјерске мрзости, да су се људи обију вјера међу собом женили и кумовали, да су то подржавали попови глагољаша, али сад, од кад су почели латинци потискивати глагољаше, сад се и народ почео тровати, те Ркаћ мисли да није грехота похарати буњевачку цркву, а Буњевац опет тако исто за ркаћску, као што свједочи похара манастира, у коме је Бакоња, и похара једне православне цркве у сусједству поп-Илину. Бакоња не бјеше чуо за тај догађај, те замоли попа да му исприча. Прича је била кратка. Обило врата, однијело све злато и сребро, оцкврнило иконе. Лупежима се није нашло трага! Бакоња врћаше главом, али у срцу се радовао. То му у њеколико намири штету и увриједу, те се измири са Ркаћима.

У тијем разговорима заомињуше једно брдо, те се помоли варошица. Бакоњи се лице зажари. Међер она бјеше друкчија, него што је замишљао. Бјеше ружнија. На малој равни скркле се куће, из којих стрше два три звоника. Попов момак прекрсти се, па то учинише и поп и Бакоња. На њеколико корака бјеше крчма, пред којом је било доста пут-

ника. Поп рече да ће свратити на кафу и мало се уредити. И Бакоња приста на то, те одјаха, изми се и пресвуче. Па опет одјахаше упоредо, разговарајући се о повратку. Поп рече да ће се кренути на траг око три часа, а тако мишљаше и Бакоња. Пошто пак неће преко Зврљева, него правце, преко Велике Оштарије, то им је све дотле пут заједнички, а то је око три часа. Одатле до манастира остаје му још два часа, а на добру коњу и мање, те се може одморити у чувеној оштарији. Договорише се да се састану у крчмици, па се раздвојише при уласку у варош.

Бакоња пође кораком главном улицом, гледајући низове кућа, варошане, а особито варошанке, гдје би се која помолила. Оне што их видје, учинише му се једна љепша од друге, једна чистија од друге. И сељачки је народ врло улицом. Много му се «приковођана» јави, али он не хтје једнога од њих да запита гдје је манастир. Кад стиже на крај улице, гдје бијаху највећи дућани, гдје га с прозора гледаше њека млада госпођа, Бакоња притегну воћице, те му «билац» поче поигравати. У тај мах протрча испред њега њеки дроњо, у изношењем лацманским хаљинама, носећи два суда за воду. Дроњо стаде и тренутно се загледа у коњика, па остави судове и ухвати коња за оглав викнувши: «Бакоња! Зар си ти то!» Бјеше Кењо. Спопасти и врљави Кењо у лацманским одеринама и бос! «Носи те враг, губава лупежино!» викну Бакоња и ободе коња. А Кењо ста викати из свега мозга: «О, Ку-

шмељићу Бакоња из Звр.ьева! О таволизу, измећару, шпијуне вратарски, јеси ли се погосподија, јеси! Ха-ха-ха! Стани болан да попијемо по једну кафу заједно. Та браћа смо болан.... Јесмо, крижа ми, браћа, госпоjо. Ово је слуга вратарски»....

Бакоња, пјенећи од једа, сврати у другу улицу, те устави коња пред њеком бабом, која се препаде од његова изгледа и побјеже. Та улица бијаше тијесна, прљава, кривудаста. Куће неједнаке. Пред њекима бијаху дворишта, друге пусте. У једној мрачној кафаници пјеваху промукло њеки адраповци. До ње са једнога приземнога прозора, на коме се надимаше бијела завјеса, промоли се женска црвена глава и викну: «Како то, млади господине, ни мукајет! Та, сјашите, па свратите, има ко коња придржати!» Одмах се промоли̇ше друге — бијаше и лијепијех — те викаху, једна за другом: «Куд тако, липи младићу? Станите, липи господине!» Бакоња погна касом. Он се сјети што му је Срдар причао о томе мисту и помисли: «Куда ће ме ђаво нанити, овуда!» Најзад изађе из улице, па нађе на рупчаге пуне ђубра и на сметлишта. Лијевом страном, до кућа, бијаше путић, те, затискујући нос, пође њим и сврну у поширу улицу, која му се прва налану, и гле случаја! након њеколико корака дуж једнога високог зида, нађе па цркву, у чијој пањези бјеше кип св. Фране. Из цркве допираше пјевање уз брујање оргуља. Од цркве протегла се кућа, мрке зидине, са гвозденијем пречагама, — ма-

настир дакле. Бакоња закуца алком. Отвори му вратар, који му у многом напомињаше Балегана. Бакоња му каза ко је и кога тражи. Вратар му рече да најприје остави коња гдје зна, па да дође. То зачуди Бакоњу, али види, није друге. Међу тијем се начета гомила дјечурлије око њега и сваки се нуди да му одведе коња у најбољу оштарију, за бановац. Бакоња пође за дјечацима, који сад скакутаху пред њим, препирући се. Та граја привуче пажњу по кућама, те се свуда отвараху прозори, а он се црвенио. Најпослије смјести коња, пак оде у цркву и ста до врата. Миса бјеше при свршетку. По клупама било је њеколико постаријих госпођа. Фратри, један за другијем њих десет, прођоше мимо њега. За њима изађоше три ђакона и пет ђака, у ношњи као и његова. По опису на мах познаде фра-Бону. Бијаше човјек стрићевијех година, стасит, прав, бијеле коже и питома лица. Остали, како који, већином стари. Од ђака упаде му у очи један здепаст, необично широка лица, са великом брњицом у уху. Бакоња изађе пошљедњи, па запита друга дебељка, које је фра-Боне.

— Ен они, ча је ветји од осталих! одговори друг. Бакоња зину од чуда, чувши тај говор. Зар су ово Бодули? помисли. Он је, по причању, знао како острвљани говоре, али никада дотле, не видје кога. У толико, дебељко викну: «Фра-Буоне! Траже вас!» Бакоња приступи Бони, пољуби га у руку предајући му писмо, па заређа да љуби и остале. Сви заграјаше идући лагано уза камене стубе.

— Како! Јерковић! Стара кућа! Дакле то је наслидник фра-Брнин! Лип дитић! Диван будући редовник!... Па како то да ниси бија никад овди! А колико ти је година? А јеси ли већ почеја учити пастирску богословију? А је ли ти фра-Брне прави стриц, или рођак?...

Бакоња, одговарајући лијево и десно, а једнијем ухом хватајући ријечи ђака иза себе, дође у трпезарију, гдје му одмах дадоше доручак са осталијем ђацима. То му се свидјело што ђаци једу са фратрима на једном столу, само подаље. Сад га ђаци заокупише питањима а све љубазно. Види да су све наши људи, осим једнога чакавца и да га сви познају по чувењу; канда се особито разгласно послије похаре, кад је препливао ријеку са Срдарем. Бакоња се ослободи, те им ста потихо причати смијешне ствари из свога манастира, нарочно из онога времена, кад се јављала Шкоранчина пудалина. Ђаци се гласно смијаху, особито Бодул, те је то привлачило пажњу фратара, а фра-Боне му рече, полазећи: «Дакле, имаш жишу стари Јерковића, да милујеш шалу, а не ка' фра-Брне! Ајдемо!»

Боне га одведе у главну улицу, к адвокату. У предсоби бјеше много сељака, у писарници такође. Адвокат, видећи фратра, остави све, па им прије. Боне му приказа Бакоњу и предаде писмо Брнино. Адвокат, омален, сух, читајући писмо, заковчаваше и отковчаваше једно пуце на капуту, па одмах потражи свежањ хартија, узе клобук и отиде с њима двојицом у судницу.

У трпјему судском, међу другим сељацима, Бакоња видје Крста, Вртирепова брата, који је јуче долазио у манастир. Како Боне и адвокат уђоше ка судији, рекавши њему да чека, Бакоња се склони у кут, те слушаше наставак Крстова причања:

— Ископа' ме из темеља, бездушник! Ка' што вам реко, учинија ми је зваће за сто и педесет талира главнога, шта ми је зајмија приколани, и за трпјест талира добити. Неће, коза, да причека до Лучина, него навалија сад: Дај! Па јето сад ће отићи картама наприд и робиће ме до десетак дана, кукав ти сам!

— Ма је ли давно истека' рок? питају га.

— Јес, ту скорице, болан. Него сам се узда' у брата. Он се бија подјемчија, он би га и сад мога' уставити, да се нису ништо загризли међу собом, па Наћвар, да се освети њемукарце, оће да умете менекарце! А тај је Наћвар с душом у носу! Неће живити даље од Божића, а све ће његово остати једноме му лупежу синовцу, који се и до сад накра'. Барем тако ми је брат приповида'. А...

— А ко ти је брат? прекиде га њеки.

— Вратар, болан, јарчина ка' и Наћвар! Мога зову Вртиреп, јер се врцка', пђући, кад је бија млађи. Сви су они јарчине, болан, а ми спромаси...

У томе изађе Боне с адвокатом. Крсте, који га прије не бјеше видио, досјети се своме јаду, па се поче превијати око њега:

— Оче мој, ја сам брат вра-Барин. Да сам ти припоручен, ако су на тебека дошле

карте...., али му се прекиде ријеч кад угледа Бакоњу, који га омјери од главе до пете, те се врати с Боном у манастир.

Било је већ десет часова. Бакоња замоли Бону, да му да једнога ђака, који би га провео по вароши. Боне одреди најмлађега, и они пођоше. Бјеше, ваљда, двије, три године млађи од Бакоње, ситан, оштроумна лика. Звао се Шимета. Бакоња хтједе да најприје види православну цркву, те га Шимета одведе у једну улицу, упоредну са главном, гдје бијаше нова црква, лицем ка улици. Бакоња се нагледа брадатијех светаца, којих бјеше, зар, педесет, што ситнијих што крупнијих у шареном иконостасу, вирну кроз мале двери у олтар, па рече другу, да га води најприје у «опалат», гдје ће купити Срдару цигара, па онда у најбољи дућан, да купи свиленијех рубаца. Врати́ше се у главну улицу, те га Шимета уведе у један дућанчић, сав начичкан кутијама. Иза тезге уста цурица од петнаест шеснаест година, бјелолика, црнијех очију, лијепо скројена. Она читаше кад они ућоше, па оставивши књигу, уприје поглед на Бакоњу и обоје поцрвењеше. Бакоња затражи педесет цигара по три крајцара, па докле она то опремаше, он погледа на књигу и видје да је српска. На поласку, опет се обоје зарумењеше и он се обазрије с врата, а оне црне очи, као да га хоћаху уставити. Чудна судбина! мишљаше он, да га највише дира оно што је ришћанско! Идући к дућану, Шимета му исприча, да је дјевојка једнница у матере и при-

лично имућна. Од једном Бакоња се трже и устави. Средином улице иђаху: Цонтрона, Врљока и Бакрица. Бакоња се препаде да није за њима пристао Кењо. Сад већ не би могло проћи да га не прогрува, ако би што лануо, па пукло куд пукло. Срећом, жене прођоше не видјевши синовца дијака, а Кења не бјеше. У дућану, гдје ућоше, бјеше налога — највише жена. Газда и два шегрта не могаху одолијевати, али господар видећи стасита младића, лијепо одјевена, растура гомилу сељанака, па му изнесе кутију свиленијех рубаца. Жене се скркоше око њега. Једна га невјеста боцну палцем у стегно и простријеља очима, а њезин топли дах гријаше му шију. Бакоњи се запламтјеше образи, а учини му се да му се капа обрће у вртолац на глави, те, онако збуњен, не умједе се ни погађати, но плати за два рупца два талијера и двадесет карантана. Већ му је било свега доста, а већ бјеше и вријеме ручку, те се вратише.

Послије ручка, Бакоња се опрости са фратрима, отиде са ђацима у скулу те су се по ново наразговарали, па га сви испратише до коњушке. На растанку другови се ижљубише с њим и он узјаха на белца, па се крену ка главној улици, гдје, према опалту, окрете коњем два, три пута и учини да се пропне, тако да се свијет разбјежао, а дуванџинка истрча пред врата, сва блиједа. Бакоња, смијући се, скиде капу према њој, па одлети у сав трк.

Поп Илија чекаше га већ у крчмици, те се одмах кренуше. Настаде повјерљивији раз-

говор но оно јутрос. Бакоња причаше старцу све што му на ум падаше, само нека је смијешно, а попо њему исто тако, од свачега на дохват, па онда поче дугу историју фра-Брнина ашиковања са крчмарицом на Великој Оштарији. И Срдар је то приповиједао Бакоњи, колико је знао, али овај ђаволски поп знао је све до ижице. Прича је толико разголицала радозналост Бакоњину, да је једва чекао да позна крчмарицу, која је, како га увјераваше сапутник, још младолика, готово да је избарабариш са кћерју, којој је тек шеснаеста. Рекавши то, попо гледаше Бакоњу жмурећи и два три пута пови обрвама.

— Знаш шта, синко? рече поп, уставивши коња, као да се сјети нечега. Послушај ти мене све што ти вељу. Ајде ти сам, а ја ћу пречим путем кући — нећу с тобом, јер је Маша лисица. Она би се одма сјетила да сам ти ја приповиједо. А ти, пошто се одмориш, пошто те она запита ко си, учини се невјешт и кажи немарно да си синовац Брнин. Е, већ замишљам шта ће бити.

— Е, баш ћу тако учинити!

— Али се нећемо растати докле ми не обећаш, докле ми не задаш поштену ријеч, да ћеш ми доћи у госте кад узможеш. Хоћеш ли ти то обећати староме попи, старом пријатељу твога стрица? Ја би те и сад повео, па било и на силу, да није тако са фра-Брном, као што си ми казао. Дакле, дијете?

Бакоња скочи с коња, па приђе к попу те се изљубише.

— Дајем вам часну *ријеч*, да ће прва моја поода, кад се заредим, кад будем свој, бити вама, узвикну Бакоња, и опет се пољубише. Поп сврну са цесте.

Послије по часа Бакоња стиже пред Велику Оштарију. Бакоња ту не видје ништа «велико». Под голијетнијем брдима бјеше као тканица дубраве. Под њом село. Од села ка цести распрострла се тратина, а на њој обична кућа на један под, пак, ниже, зграде за штале. Али је Велика Оштарија знатна била што бјеше на средокраћи између двију варошица и што се пред њом поштанска кола мијењаху. Пред крчмом бјеше големи орах и неколико јасенова. Под орахом одмарало се неколико путника. У сјени од коњушке лежаше стока.

Бакоња одјаха и привеза коња за омаље дрво, па сједе на коломат од ораха, лицем према вратима од крчме. Тамо, на вратима, указа се нека младић, голорук, у варошкој ношњи, онда изађе жена у варошкој тежачкој ношњи, бришући руке опрегљачом. Бијаше осредња, једра, лијепо сразмјерена, лијепа, «чиста» лица, живијех прнјех очију. Најљепша јој бијаху уста, — месната, али ипак мала, нешто напрћена. До душе, раздјељак вране јој, некада бујне, косе бјеше се проширио, те се румењаше кожа, али поред свега тога, да Бакоња не знађаше е је претурила четрдесету, могао би мислити да није напунила ни тридесет пету.

— Добро дошли, господине! рече Маша. Заповидате ли штогод?

— Молиja би вас за једну кафу и чашу воде, одговори Бакоња, пренемагајући се као да је веома уморан и држећи руку на челу.

— Једну кафу, Томе! викну Маша, не мичући се с мјеста, па додаде: Једну кафу, али добру, чујеш! А ви уморни, господине? Путујете из далека?

У исти мах промоли се кроз прозор сушта Машина глава, али млађа готово за двадесет година, па је одмах нестаде.

Бакоњи се заче осмијак, али га он савлада. Очи пак не могаше савладати, но му се смијаху на сав мах, те их уприје на Машино лице, а од Бакоњиних дивних очију и она се у тињи час преобрази, — поста млађа.

— Ја не знам да сам вас видила, поче Маша, заборавивши прво питање, и сједајући до њега, — али сам вас нигди видила!... Ви овуда нисте пролазили?

Бакоња замаха главом и хтједе да начини замишљено лице, али му очи отидоше ка каменијем стубама, низ које силажаше дјевојка. На њој бјеше плава, набрана сукња и свилена опрегьача. Гуњића није имала, те како је плела вијаху јој се бијеле мишице у широкијем рукавима од кошуље, а и врат од корijена бијаше гô. На ногама имаше црвене чарапе у отворенијем мествама. Право је рекао поп: така је морала бити Маша дјевојком.

Све је то Бакоња једнијем погледом видио, зато одговори Маши одмах.

— Не, ја нисам овди никад бија. Па отиде да њешто мрдне око коња. Кад се повратио,

Маше већ не бјеше. Послије њеколико минута, ето ти из крчме дјевојке, носи на послужавнику воду и кафу. Бакоњу подиђоше трнци кад је са свијем из близа видје, а и она ушепрт.ьи. Обоје канда се силно зачудише кад се погледаше, па се обоје постидјеше.

— Заповидајте! једва рече она и пође натраг.

— Фала! једва изговори он. Испи врелу кафу, остави баповац, па, као да га ко тјера, одвеза коња, узјаха и одлетје.

Бакоњи је срце жестоко играло, те кад сврну с цесте, одјаха и леже крај пута, налактивши се. Не само што нестаде оне веселости, која га бјеше обузела уз попа, него њу замијени њеко осјећање које не бјеше горчина, али се њој примицаше. И у један мах учинише му се ништави сви планови о будућности, који су га дотле загријевали, и немио му поста манастир. Он није размиш.ьао, но осјећао.

Сунце већ бјеше нагло ка западу, кад се Бакоња трже. Он похита. Сад, за накнаду, машта му поче ткати златне снове, али кад се примакао к возу, опет га обузе голема туга. Бељан и говедар довезоше сплату. Оба бјеху гологлава.

— Шта то значи? пита их, мрднувши главом на више.

— Сарашли смо Дундака, рече Бељан тужно.

— Шта? дрекну Бакоња. Умрја Дундак! и већ је сарањен! Шта је то било?

— А јето видиј сн га јуче какав је бија. Прогута је пушчано зрно, па се спетљало у цривима, није могло изаћи. Издануја је синоћке посли Здраве Марије, а данаске, послин подне, закопасмо га.

— Ма какво зрно? Зашта је гута зрно?

— Да прочисти црива, — објасни му говедар. Несритник, мислија је да је још'те млад, да може то подњети, па је заглавија. А, вире ми, то је добар начин за младе, јаке људе. Кад прождереш зрно, послин николико врмена, ћутиш се ласан ка перо!

Бакоња се прекрсти од чуда и отиде у манастир, предавши коња Шкељу који му каза како је стрица страшно поразила ненадна смрт Дундакова. Бакоња затече Брну у наслоњачи; оборио главу и ухватио се за трбух. Кад диже главу и угледа синовчево лице, Брне дрекну и у мал' се не обесвијести. Па онда поче шапатом:

— Ти си одма видија на мени да.... Ти си се сад припа' кад си ме видија, је ли? Питајући то, Брне као да пшчекиваше своју пресуду, тако је гледао Бакоњу, а он, сустао тјелесно и душевно, не знаде шта рећи, но покри лице рукама, па отрча ка гвардијану и Сердару, преклињући их да оду, да разговоре стрица.

Обојица су сједјела до поноћи код Брне, који је, на махове, пребирао бројанице и молио се, те онда разговарао се. Кад хтједоше поћи, пробудише Бакоњу, који бјеше заспао

обучен на дивану у предњој соби. Сад он узе да му чита житија, докле га није успавао.

Све што бјеше Бакоња доживио за та два дана, бјеше му залиха за четири мјесеца мртвила, које за тијем настаде. Стрицу је бивало свакога дана горе, те се мало и одмицао од њега, а и колико је могао да разбије бригу, није тражио, и поста мучаљив. Сви су се чудили шта је Бакоњи. Срдар је залуду тражио свакијем начином да га разговори. Мало га је дирнуло: и што се «мала» удала, и што је Вртиреп опет отишао на парохију, и што се Мачак уклонио, и што се Бујас обукао, те је и њему близу рок за то. У то је вријеме и Ћаћа једном доходио и чудио се што му «дите» по ново копни и корио га и «наговишћава' нике ствари о којима би се дало говорити», али и то слабо поможе.

Фра-Брну удари каљча лицем трећи дан Божића. Однесе му сву лијеву страну, али оста при свијести. Љекар, по обичају, пророкова да може умријети на скоро а, може бити, и касније. Гвардијан рече Бакоњи да се одмах нареди за пут. Шаље га у град да се заћакони. Хоће да то буде још за живота Брнина. Бакоњу ће пратити Срдар. Бакоња замоли да га најприје пусти кући за један дан, да, прије него се «обуче», узме благослов од родитеља, као што је обичај. Гвардијан му то допусти. Бакоња уранн и отиде противнијем правцем, те око осам часова стиже на Велику Оштарију. Већ се због времена није могло сједјети под орахом, а крчма бијаше пуна сељака, као 'но

ти око Божића. Маша нешто срачунаваше кредом на тезги, а син јој Томо послуживаше људе. Њега Бакоња сад први пут видје из ближе, и, по лицу, познаде да је глуп. Кад Маша опази Бакоњу пред вратима, истрча смијући се и ухвати га за руку.

— А ти ли си? А дошао си? А зашто ми се ниси каза' онога пута, и зашто онако побиже? Мислиш си да неће Маша дознати? О, липото моја, како си стидљив! Чекај да те тетка пољуби (цјелива забленута Бакоњу). И ти ћеш се, тако лип и шестан, зафратрити? Тешто, најпосли, тобоже ће ти фалити невиста! Све ће се за тобом мамити кад будеш на парокији.

— А бегенишеш нашега дијака? рече један напити прековођанин, који у тај мах изађе, те бјеше чуо њезине пошљедње ријечи.

— Да сам млађа, дала би за њ три царева града, што се у писми каже, вели Маша. А наћи ће он прима себи! Ајдемо гори, у камару, додаде пошавши ка стубама. Све ми знамо о теби, Иве Ми често о тебика разговарамо. Чућеш само шта моја Цвита о теби зна... А, збиља, ди си поша'? Чула сам од слугу да је фра-Брни са свим лоше, да је при скончању?

Бакоња није могао доћи к себи. У силној врези мисли и осјећања које изазва тај дочек, у сред лома који се у њему учини, хоћаше најзад да превлада његов мушки понос, јер му се учини и сувишо смијешно да се чини стидљив и дјетињаст према такој жени; али

кад Маша тако немарно и као узгред запита за «скончање» човјека, кога, ако ништа друго, мораше сажаљавати. Бакоњи се згади, он се намршти и дође му да је заспе грдњама, па да побјегне. Него Маша, не сачекавши одговора, отиде у другу собу. Он чу шаптање и врдање, као да отвараху ковчеге. Бакоња опет владаше собом, те је дочека развукавши усне и начинивши ђаволаст поглед.

— Дакле тако, ти све знаш о мени? Шта је то све? Де, погоди зашта сам побига' онога пута и шта оћу сад да с тобом говорим?

— Ајд, ђаволе! рече она повлачећи очима и ударивши га прстима по лицу... Ето мале! Оћеш ли да ти донесем кафу? И изађе.

Цвита уђе и збуњено назва: «Ваљен Исус!» Бијаше опет у свечаном руху као и прије, осим што је обукла плетени вунени гуњић. Бакоњу на мах остави поуздање, отвори прозор, затвори га, отиде до врата, врати се, тражи њешто око себе. Дјевојка нахерила лијепу главу и прати очима његове покрете.

— Шта сте изгубили? запита она најпослије.

— Изгубија! рече Бакоња дишући испрекидано. Нисам ништа изгубија. Нисам има шта да изгубим. Баш нисам ништа изгубија.

— Па сидите! понуди га Цвита и синуше јој сви зуби и утонуше јој двије јамице на обрашчићима.

Бакоњу спопаде вртоглавица, срце му је помамно играло. Он зажмури и засмија се, па лагано, лагано пружи обје руке, а кад осјети

њене меке и топле у својима, он их привуче, те им се у тренутак шљубише груди и уста.

Послије полак часа, кад Маша донесе кафу, затече сама Бакоњу, тужна. Они се једно другом добро загледаше у очи. Машине очи говораху: «Лудо дите! Ти си се на први поглед у Цвиту смртно заљубија, ти си се све до сад отима', ти си јутрос доша', да ми кашеш, да си готов изаћи из манастира, ако ти је дам за жену! (И она је о томе бунцала!) Ти би то учинија, али би се покаја посли николико мисеци. Не знаш ти како је тешко живити! А шта ће фалити ако ти њу липо удаш, ка' што смо *и ми* чинили, ка' што *сви чине?* Де, не лудуј, него ајде старим, утрвеним путем, а ја ћу Цвиту за то спремити, колико није спремна!» Бакоњине очи говораху: «Страшна жено, ја сам у Цвиту тако заљубљен, да не би на то приста', кад она не би била твоје дите, кад не би зна' да је она на то спремна и да, ако нећу ја, ће други! Нека враг носи! Ја не могу бити бољи од други!»

— Пиј кафу, липото моја! рече Маша, наслонивши му руку на раме. Шта си тако забринут? Жа' ти је стрица! Е, па фала Богу, умрићемо сви, ко прије, ко посли.

— Тако је! потврди Бакоња уздахнувши. А ја морам да ићем кући, па ћу сутра јопет овуда. Ово је послидњи дан да сам у овој одићи. Сутра ћу се обући, па ићем у град.

Маша пљесну рукама и зовну Цвиту, али се предомисли и зашапта: Немој ништа говорити, да видимо како ће се зачудити сутра.

— Е, баш оћу да јој кажем, вели Бакоња, окренувши се ка блиједој Цвити, која уђе. Дакле, сутра ћу бити у мантији! Е, с Богом!

Бакоња немилостиво тјераше коња. Кад га већ мораде пустити да одахне, онда јаче осјети комешање у себи. Био је веома незадовољан са собом. Осјећао је да је запста нешто «изгубија», нешто драгоцјено, што се већ никад неће наћи; осјећао је да никада више неће ни дати, ни примити онакога пољупца. Залуду се правдао да, кад би иначе учинио, да би онда уврједио стрица, који би се са свијетом раставио кунући га, а тако би га клели и родитељи; залуду је и сам себи напомињао, да и остали тако чине. Опет погна коња у сав трк, — и све тако на измјену, те стиже у Зврљево око подне.

Кушмељ, чим разабра о чему се ради, намисли да и он иде у град. Бакоња се опирао, наводећи за разлог, да отац нема коња, који би се могао испоредити са Теткинијем и Срдаревијем, али некако и Осињача бијаше уз мужа. Бакоња мораде попустити, те се договорише, да ћаћа добро урани и да их чека на Великој Оштарији. Па онда настаде дирљив призор. Кнез дозва братственике који се наврсташе око огњишта, Осињача пружи врећу на коју клече Бакоња, па она започе кроз сузе: «Да си прост и благословен, лијепи мој синко, да срећан будеш у светоме реду, да својој мајчици и мртвој души олакшаш»... даље није могла од плача, ну му одреза бич косе,

коју ижљуби и однесе да спреми. Кнез тада преузе: «Иве, дите моје, Бог ти да'»... али и њега загушише сузе. Тада сви Јерковићи зачавр.ьаше .ьубећи се с њим. Кнез их почасти пићем. Чагьина поче здравицу: «Данас је наше говорење. Кућа Јерковића роди дитића, коме су јуста од дитињства окренута на Јерусалим»... Бакоња му рече да не заборави на којој је ричи, па се поздрави са свима и отиде.

Сутра дан обуче Бакоња мантију (поклон Теткин), и узевши благослов од стрица пође са Срдарем у град. Кушмеља затекоше у разговору са Машом и Томом у крчми. Цвита је била на прозору. Маша пљескаше рукама, купући се да није видјела младога фратра, коме би мантија тако доликовала као Бакоњи. Цвита сађе, да пољуби Срдара у руку. Бакоња гледаше на страну. Срдар се зачуди колико је Цвита одрасла и како се «расцвитала» за три или четири године од кад није био у Оштарији. И по његовој шали с Машом видјело се да су стари знанци. Најзад се њих тројица крену̀ше у град.

Требала би читава књига да се опише све што је Бакоња видио путујући читав дан до мора: њихови разговори на путу, први утисак града на њ, пријам код бискупа, миса у саборној цркви, гдје је служио сам бискуп, и обред ђаконства. Све је то пренијело Бакоњу у други свијет, и он је мислио да се већ ништа не би могло десити, што би га још потресло, толико је засићен био промјенама и изненађењима. Кад послије ручка отиде да

захвали бискупу и да се опрости, бискуп му рече: «Остани, синко, још сутра и дођи на мису!» Шта то може бити? Срдар нагађаше да би их бискуп могао звати на ручак. Кнез се куњаше да би му то милије било, него да му поклониш полак Зврљева. Бакоња није то вјеровао, али не могаше разумјети што га уставља а зна да је у хитњи дошао. Али какво бй његово изненађење кад му сутра дан у цркви рекоше, да ће га тога јутра бискуп зафратрити — са свијем зафратрити. Он и Срдар згледаше се. Кушмељ паде ничке на стубе пред једнијем побочнијем олтаром, па оста све тако докле не забрујаше оргуље. Тада диже главу и видје Бакоњу у свој златотканој оправи гдје клечи пред бискупом, опкољеним четом свећеника....

Бакоња се прометну у фра-Брну! Једнога дана ђакон, другога фратар! Је ли то још ко видио!

То је било изненађење фра-Теткиво, који то изради код бискупа, свога школскога друга!

Бакоњи се чинило да снива. И цијелијем путем у повратку, као год што се Срдар и Кушмељ не тријежњаху, но придаваху у свакој крчми, тако се и Бакоња не могаше освијестити и увјерити да није више Иве но фра-Брне, баш «фра» као што га ето зову ћаћа и Срдар. Кнез је налазио изговора да уставља свакога путника и да му казује како је «онај млади, липи редовник његов син, коме је сад име фра-Брне! Двајест пети «вра» у моме роду, болан!»

Нови фра-Брне није ни по што хтио да се врће код Велике Оштарије, но да се заомине. Стидио се да га Цвита види пробријане главе. И тако стигоше у манастир четвртога дана у мрак. Млади фра-Брне отиде прво ка стрицу, те клече и исплака се крај постеље, па отиде ка фра-Думи, па Дувалу и Блитвару. Бујас се пољуби с њим кисела лица. Балеган је плакао и расторокао се у бескрајност. Бутре је једнако око њега скакутао и љубио му руке.

Стриц поклони Бакоњи стотину талијера. Он дарива млађе, па се крену с оцем у Зврљево, гдје је одслужио прву мису. Пировање је трајало три пуна дана и свршило се тијем, да су се Кркотићи и Рорићи потукли. Бакоња поклони оцу и матери половину од онога што му претече, пак се врати у манастир.

Стари фра-Брне живио је још шест мјесеца, увијек при свијести, увијек страхујући од смрти. Најзад јој подлеже.

Млади фра-Брне дворио је стрица синовском њежношћу, али, у исто вријеме, свакога другога јутра одјахао би зором на Велику Оштарију, то већ не бјеше тајна ни врапцима, каквој је он сили подлегао.

XII. ФРА-ЈЕРКОВИЋ XXV.

Протекла је година дана од смрти фра-Брне Нађвара. Бакоња фра-Брне стигао је на своју парохију у К. да замијени фра-Пињату Ћука. Три дана млади фра-Брне бијаше као

гост у парохиском дому. Његов лијепи зеленко гризао је у пуглу коњушке, а његов сејиз (једно момче Кркотића) либио се уз старога слугу Пињатина. Фра-Брне је имао по вас дан службенога посла, пишући инвентар црквених и парохиских ствари. Пакосни Пињата навлаш је одуговлачио и цјепидлачио, али фра-Брне не изгуби стрпљења, но је све, чак и увредљиве ријечи примао са осмијехом. Виђенији сељаци долажаху одвојено и у гомилама да се познаду са новим парохом. Његова слава бијаше га давно претекла. Знало се, да је млад као капља, лијеп као уписан, бињанија као какав бег, снажан као рслан, срчан као хајдук, уз то и богат и огранак једне старе свете лозе. Да се све те особине налазе при једноме човјеку то је тешко било вјеровати, али и оне које бијаху на први поглед видљиве заношаху његове парохијане. Фра-Брне је пријатељски сусретао свакојега и сваким начином настојао да они одмах осјете разлику између њега и сухога фра-Пињате. И сељаци одлажаху задовољни. Једино млађи људи врћаху главом, јер по самоме чувењу помамило се, болан, женско уво, гдје им дође фратар, каквога нема Далмација. А шта ће бити кад га виде из близа и кад га чују како пјева! Јер, збиља, кажу и да пјева дивно.

Најзад фра-Пињата очисти стопе. Фра-Брне нареди, да се окречи свијех пет соба, па на горњем спрату распореди свој лијепи нови намјештај, који бјеше купио у варошици. Одмах

при уласку гдје је дотле била соба слугина биће од сад «канцеларија,» да сељаци не би шврљали по кући тражећи «вратра.» А да би се то озбиљније препричечило фра-Брне даде направити решетку пред стубама. Осим тога ста уређивати двориште и врт, који бјеху прилично запуштени.

Све је то заузело три, четири дана. По селу се пратио сваки његов покрет и разносила свака његова ријеч. Он је свакога јутра «диванио» малу мису, али како бјеше вријеме највећег пољског рада — окопавање кукуруза — није нико долазио ни у цркву ни иначе к њему.

Најпослије ограну и недјеља.

Све и старо и младо спремаше се цркви. Људи су се бријали, жене су вјетриле зубуне и опрегаче, узајимао се сапун по кућама, натакали се вишци ракијом, бураче вином, тргали се шипци са тавана, брбале се дуње по дну ковчега, здруживала се стока, како ће и више чобана моћи на богомољу. Већ чим сунце грану, уз брујање звона, покрену се сав шарени народ, те загуши цркву и притисну пространо гробље око ње. Старци сјеђаху пред фратровим двориштем. Кркота у новим хаљинама, држећи руке на крстима и звиждукајући, шетукаше по дворишту, као војник на стражи. Кад се кнез упути у кућу, Кркота диже главу и замаха њом, — само толико.

Дуго се чекало и гледало пут отворенијех прозора, на којима лепршаху китњасте завјесе, предмети великог испитивања и нага-

ђања женском «уву». Стари црквењак, који је служио осамнаесторицу пароха (јер се у К. често мијењаху), сјећаше пред црквом оборене главе. Можда је промишљао о свијем прошлијем свечаностима, при првој мисн новога пароха, јер од једном диже главу и рече: «е овога није никад било!» па отиде у парохиску кућу, не осврћући се на Кркотину забрану. Али се на вратима срете са фра-Брном, те устукну.

Сав народ поустаја. Сви они који дотле не видјеше фра-Брну зинуше од чуда. А он достојанствен и лак, штитећи бијелом марамом главу од сунца, прође између стараца и уђе у гробље. Све се скркну око њега. За два минута обје му руке и коноп бјеху влажне од цјелива. Једва се ослободи те уђе у сакристију да се обуче.

За тијем више од два часа плијенио је милином срећни пастир своју нову паству. Од тренутка, кад својим звонким гласом првом запоја, до тренутка, кад, послије мисе, на крају своје поздравне бесједе не рече «амен», нико не скиде очију с њега.

Пошто изађе, црквењак и Кркота изнијеше ракију из куће, да часте народ, а примљена уздарја стављаху пред Брну, који већину тога подијели међу дјецу. Онда се ухвати коло, а старци се с парохом склонише у врт, гдје га узеше на испит онако сељачком лукавошћу. Бакоња се добро сјећаше Срдарев их поука, те њеке примијени. Шта га све

нијесу питали!? Један је тражио лијека њекој болести, други је искао савјета због њеке парнице, трећи је из далека наводно да му треба новаца а да не би жалио дати добар залог итд. Бакоња стаде са свијем по танко, управ досадно по танко, испитивати онога првога о његовој болести, па онда засу савјетима о лијечењу, које је опет толико трајало; тако исто поступаше и са питањем о парници, а учини се не чуо или да није разумио наговјештај онога трећега. Тако га је вазда Срдарина свјетовао: говори у бескрај о ономе што ни мало не засијеца у твоје интересе, а чим се сељак дотакне ствари, која би ти могла донијети зановијети, направи се нејасан па, ако хоћеш, и недотупаван.

Пред подне се народ разиђе. Људи однијеше мишљење да је паметан, жене да је скроман и милостив према дјеци. Још се изнити читава прича, како кућу држи чисто и господски, али да се храни са свим просто, пошто му један његов рођак готови. Још се види да није у души поносит, кад он и другима каже да му је Кркота рођак.

Послије подне Бакоња појаха кроза село, те се пред сваким двориштем устави и поразговара, не гледајући у очи младе женске, и ако су га њихне очи пиле. Тога је вечера ипак одјекнуло због њега доста ударача по невјестама — па и ако под са свим другијем изговором.

Тако је трајало за њеколико недјеља, докле се народ не утврди у мишљењу, да је

је фратар са свим друкчији, него што би се могло мислити видећи га онако млада и бујна!

Једнога раднога дана у вече дође из варошице (не опе, којој је припадало Зврљево, него оне, којој је припадало село К.) један дебељко лацманин и с њим један факин носећи велику котарицу. Факин одмах отиде а дебељко остаде. То је био кувар, који је дуго времена служио код њекога имућнога самца.

Сутра дан пред подне стигоше: поп Илија, Срдар и Тома, Машин син, са Велике Оштарије. Бакоња им се надао, јер је свакога тренутка излазио из куће и изгледао. Бакоња је одржао ријеч задану попу Илији, јер, прије но што доби парохију, био му је гост два дана. Поп Илија бјеше удовац без дјеце, а на гласу бјеше његова дочекљивост. Сад се Бакоњи образа тицало, да му се тако одужи, да се и то разгласи, па макар његови парохијани промијенили мишљење о њему; а већ не треба казивати како је својски желио Срдара, и због чега му је добро дошао и Тома.

Четири дана непрекидно трајаше гозба. Домаћин и Срдар очатили би мисе, па би тек тада будили поп-Илију. Онда би сви у шетњу на коњима. Кувар се управ ачио својом вјештином, те је свакога оброка задивљавао попа Илију, који је могао судити о тијем работама. Он и Срдар особито се издовољиште морском рибом, које бијаху жељни, и за којом се тако слатко пије. Послије ручка спавнули би сви,

па би се опет шетали до вечере, која се доцкан почињаше.

Поп Илија и Тома отидоше, али Срдар оста. Сутра дан отиде и Бакоња тобож да походи родбину, како рече главарима, а заиста да посјети парохијске дужности. На Великој Оштарији оста два дана, па оде у Звр-ьево опет на два дана јер се Галица удавала. У повратку је опет имао посла на Великој Оштарији за један дан, па се врати у своју парохију, и с мјеста се увјери, да је Срдар већ омиљен међу сељацима, јер га затече с великом гомилом у гробљу гдје пију.

Протекао је већ мјесец дана од кад Срдар гостује и Бакоња одлази сваке недјеље за један дан. До душе, зуцкало се, о томе, али никоме није криво било, што се млади фратар бакочи изван села.

У почетку бербе Срдар се врати у манастир, а почеше долазити походе из Звр-ьева. Најприје дођоше Кушмељ, Шкембо и стари Кркота, те зачамаше. Кушмељ и Кркота шврљаху цијелога дана по виноградима, упознајући се са људима. Кнез је свуда лијепо приман био, те се свак чуђаше његовој необичној снази, кад би као из шале дизао бадњеве са кључком. А Кркота заглушиваше сваког причајући о разним особинама Јерковићева соја. Он је увјеравао да никад не бјеше њихове одиве вјештице, те се женици увијек грабише око њих. Обојица пак од лупежа стрица Јурете направише њекога знатнога јунака, који је био страшило Ркаћима.

Послије њих дођоше Осињача, Крива, Чмањак и стриц Чагљина. Како Осињачина намјера бјеше да ожени Чмањка, то она и Крива стадоше врло вјешто сијати ријечи о том, а како се Чагљина досјети томе, а бјеше му потреба од њеких двадесет и пет талијера, то он проглуши село причајући о честитости Кушмеља и Осињаче, и њихову великом имању. Најзад, на велико чудо Бакоњино једнога вечера «изуше се» пред њим. То је Чагљина, разумије се, исказао у једној здравици, у којој привуче пажњу дујову ова изрека: «А да велика богољубнос твоја свеже мало и далеко Зврљево са овим богатим и племенитим селом, то је по сриди наше дите Јозица, које твоја богољубнос може усрићити»...

— Шта је то, запита Бакоња намрштено... Казујте чисто и јасно како то да разумим.

Чмањак побјеже.

— Бора ми, ствар је на полак готова. Не трпба ништа, но да ти речеш рич, поче мати. Ти знаш да мени трпба замишица, да...

— Знам, знам, прекиде је нестрпљиво сиц, него с ким сте ви то уговорили, на коју сте око бацили?

— Па на нику Вицу Јеретину....

— Вицу! узвикну фратар у чуду, јер она бјеше удовица, старија од Јозице најмање десет година, а тако крупна, да би га, што но кажу — могла за пас задјенути. Он одмах разумједе шта их је навело на тај избор. Вица је била имућна удовица без дјеце.

— Јесте ли ви при себи? рече он. Ди је она за бедуастог Јозицу! Осим тога, ди ли је она за наше село и за нашу кућу! Она је навикла живити у равници, па, борме, и у сваком изобиљу.

— Лако је за све то, ако ти само оћеш, умијеша Крива.

— А шта ту «крупна», «богата», «старија» и шта ти ја знам, вели Чагљина. Главна је ствар: част. Она је мудра жена, колико сам ја позна', и она што највише жели, то је да се назове снајом једнога вра-Брне Јерковића.

Дуго су о томе распредали, и најзад Бакоња не може друкчије него пристаде, а Чагљина сутра дан предаде злато и смете Вицу и званице једном здравицом, какву никад није смислио.

Трећу најезду сачињаваху: Галица, муж јој, Рора, Кљако, и Цонтрона. Ти дођоше испред Божића. Бакоња се веома бојао, да Кљако и Рора нијесу дошли да разгледају земљиште, како би им послије лакше било «привађати» те су кувар и Кркота имали наредбу, да им никако не допусте да се тријезне. То је био једини начин, да се парох обезбиједи. Цонтрону пак није могао зауставити, да не лијечи дјецу по селу, од сугреба и урока....

И тако село имаде прилику, да позна готово сву родбину Бакоњину. И ако већи дио њих не начини рђав утисак, опет су се сељаци чудили, на кога се Бакоња увргао.

Послије празника дође опет Срдар у госте, те Бакоња једва одахну и отпутова мало, а пошто се врати, нови пријатељ, Вицин брат, поче зидати прилично опсежну кућу недалеко од парохиског дома. Све је село знало, да је он пуки сиромах, те се нагађало да је то Вицина намисао, и да ће довести мужа у уљештво. Брат о томе није ништа говорио и ако су га често питали. Бакоња је пак имао двије крупне ствари на врату, двије свадбе, братову и Цвитину. Цвита је већ била испрошена за једног удовца, пропалог трговчића у варошици, а Јозица већ бјеше три пута оглашен. Више је бриге фратру задавало ово пошљедње, јер се бојао бруке, и често говораше о томе са Срдаром. Да не би њега, могуће је, да би Бакоња ту свадбу одгодио, па и покварио. Али му Срдар, не даде премишљати, но учини да са тим похита. Ради тога Срдар оде у Зврљево, и дође са сватовима. Сељаци се зачудише увјеривши се, да се Вице збиља пресели у Зврљево.

Међу тијем, нова кућа бјеше покривена, па се закључа, и остаде тако пуста.

Вицин брат се јадаше да нема више новаца за даљу опрему, а у исто вријеме нејасно наговјештиваше, да га је њекако сестра преварила. Чуо је био да ће власт послати жандаре у село, па им је хтио спремити стан.

То је било пред црквену славу, која бива у јесен. Тога дана, по обичају, стече се мноштво народа, свећеника и варошана. Међу овијема био је и њеки трговчић из даље варо-

шпце, са својом женом. Тај човјек бјеше у годинама и ружан, а жена му, не само млађа двадесет година од њега, него и тако необично лијепа, да би јој тешко могао пара наћи, те, у свој налози, она веома упаде у очи, а и он због противности. Њему је било име Иван а њојзи Цвита. Они баш као да хтједоше привући на се пажњу сељана, с којима су се највише и мијешали. Цвита је била благе, слатке ријечи, а Ивана као да много занимаше нова кућа, коју је за дуго и пажљиво прегледао. Говорио је, да би је купио, јер му је то давна жеља, да има гдје у селу кућу и мало врта, гдје би о љетњој припеци могао доћи на хладовање. Како је сељацима ласкало да сједи један имућан варошанин у селу, то га сви наговараху да купи, наваливши на продавца, те попусти у цијени. Иван купи кућу.

Фра-Бакоња имађаше пуну кућу гостију, тако да су по двојица по тројица смјештени били у једној соби. Међу гостима, разумије се бијаху Срдар и поп Илија.

Тога тек дана сељаци познадоше колико вриједи фра-Бакоња. Кад се послије вечерње момчад поче бацати камена с рамена, Бакоња је за дуго био међу гледаоцима, па пошто се изведе на чисто, који је најбољи уметач, фратар узе камен, па као из шале добаци. Тај најбољи уметач бјеше њеки ришћанин из поп-Илијине парохије, младић висок и необичне снаге. Бјеше му име Стојан. Сви се веома зачудише, јер Стојан бјеше одметнуо и побољима око три стопе.

— Шта учини, дуовниче, ако Бога знаш! рече Стојан, смијући се преко воље. Ти, к'о из шале, добаци, а вјери ми, ти би далеко пребацио.

То говорећи, Стојан свуче јечерму, стегну се пасом, па поступајући три пута, паде за каменом и пребаци за једну пед.

Диже се велина граја. Ришћани викаху: «Ах, ко ће к'о Срб.» Католици пак, у огромној већини, а јетки што Ркаћ однесе славу, навалише молити фра-Бакоњу. Он се за дуго шћућурио смијући се, али кад чу њеку подругљиву замјерку од једнога друга Стојанова, Бакоња зави рукав од мантије. Педесет их потекоше, да му донесу камен. Он не хтједе поступати, но с мјеста само што преви колјена и стисну зубе, па одбаци Стојану по корака.

Диже се права бура, али се Бакоња уклони. Његови парохијани стадоше га величати и причати зачуђеним гостима, све што он може учинити. Њему је као од шале прескочити трупачке најбољег коња, или скочити из бачве у бачву, или сломити потковицу, или погодити из пушке гдје оком назрије.

— Бога ми, брате, он је прави Срб! рече један кнез ришћанин.

И слава Бакоњина разнесе се на далеко.

Фра-Бакоња не само што угоди својим парохијанима, не само што се кршћанлук на далеко поносио њим, него због витешке своје ћуди, због душевности и искрености стече

много пријатеља и међу ришћанима и њиховијем поповима.

Он је пак сам о себи говорио.

— Сви кажу да сам добар човик, а ники кажу да сам рђав фратар! Може бити и једно и друго! Кад сам се родија, ја нисам избира шта ћу бити, а садак сам каква ме дадоше Бог и људи!

РЈЕЧНИК

РЕЂИХ И НЕПОЗНАТИЈИХ РИЈЕЧИ

ађунта, (у суду) пристав, као секретар.
ајер, ваздух.
ајме, јаох!
алвундандара, (*смијешан*) *узвик.*
аљак, в. хаљак.
арнвати, стићи.
арија, ваздух.

бакочење, немирно понашање.
бановац, сребрн новац од десет крајцара.
бањ, купање.
барило, мјера мало већа од акова.
бачва, буре.
бедуаст, глупав.
бедујаст, в. бедуаст.
беневрецн, чакшире.
берија, *узвик.*
бескаран, своје главе, самовољан.
бештија, животиња.
бискуп, епископ.
бјелојужина, јак јужни вјетар.
Бодуо, далматински острвљанин (који говори чакавским говором).
борме, Богме (*каже се* борме *мјесто* Богме, *да се не би без потребе споменуло име Божје*).
брбати, пипајући тражити.
брњица, минђуша.
будионица, в. Здрава Марија 1).
букара, бокал.
бурача, кожни суд за вино.

велики благослов, велика вечерња.
вераш, стих,
вигањ, ковачница.
вижле, ловачко псето.
вишњак, земљан округао суд за ракију.
врч, бокал.
вуњач, овце.
вучија, суд за воду.

галијот, објешењак.
галијотати, бити галијот; упор. галијот.
галијотство, објешењаштво.
гвардијан, игуман.
глибав, блатав.
голопузаст, голопутаст, голобрад.
гребље, гробље.
грохот, камењак, земља пуна (ситнога) камења.

двизе, двизак или двиска, двогодишња овца или ован.
деканат, прото-презвитерат (декан, прота).

дирит, право.
дишпеншацијун, ослобођење од вршења које црквене дужности.
дотур, доктор.
дреждати, ишчекивати дуго.
дропиљак, в. комиљак.
друговачије, друкчије.

е, да, јер.

жалокаљ, жалостан.
жана, страх од утваре.
жбир, шпијун, потказивач.
живолазан, живахан, окретан.
жлица, ожица, лажица, кашика.
жољав, ситан.
жупа, парохија.
жупниковати, бити жупник, пароховати.

загајити. Загајена ограда, забран.
заклачити, олиједити лијепом, малтером.
заколијечати се, зањихати се.
закрачунати, затворити резом.
закуриљавити, много задимити.
залијепити, ошамарити.
замиритати, заслужити.
заповједни празник, свечаник.
заредити се, покалуђерити се.
зачамати, дуго се задржати.
збојит, јаке грађе (о чељадету).
Здрава Марија. 1) Звонити Здраву Марију, „анђелце,“ оглашење звона у зору и у вече. — 2) *Молитва:* „Богородице Дјево...“

извит, (зан.) в. извјет.
извјет, изговор.
изумисао, измишљотина.
илик, врста путања на јечерми.
испријечан. Испријечан опанак, закрпљен опанак.
испричан, в. испријечан.
исто, једнако, инак.
иће, (зан.) в. јеће.

јеће, јело.

кабан, кабаница (од које се кабан нешто разликује по крају).
кајел, кајл, задовољан, сагласан.
камара, клијет, соба.
канделар, свијетњак.
капац, кадар; бити капац, моћи.
капитол, збор свештеника, консисторија.
карабулина, велика забуна.
карантан, стара крајцара.
карта, хартија.
картина, хартијетина.
катекизати, поучавати некога што сувише но танко као дијете (катихизиски).
катрига, столица.
каштигати, казнити.
кланчати се, скитати се.
клапчић, дјечко.
кличан, (зан.) в. кљечан.
кљечан. Кљечано ракно, (домаће) сукно са шарама.
кмет, в. прољар.
кметица, прољарица, упор. прољар.
колендисати, даривати о новој години.
коломат, камени подзидак око чега.
комињак, иње које се добије кад се у оцијеђену комину, грех, усне вода.
комишијун, комисија.
комунско, општинско.
коноп, уже.

конто, конат, рачун.
корабљица, врста богословскога требника.
коридор, ходник.
Котари. „Равни“ Котари, крај у сјеверној Далмацији, припада нешто Задру нешто Бенковцу.
крепост, врлина.
криволет, оквир.
криж, крст.
крипост, (зап.) в. крепост.
круг, тањир.
кружат, пршњак.
круница, низ молитава.
кужина, кујина.
куља, трбушина.
куљеша, куљаст, трбушат човјек.

ладати се, владати се.
лајик, који није црквени већ „мирски“ човјек.
лакат, аршин.
ластовати, живјети ласно, без рада.
лепорат, рапорат, извјештај.
лецијун, лекција.
либро, књига.

мађупница, кујина за млађе.
маљистра, супа.
матутин, јутрења.
медик, љекар.
миса, литургија (католичка). Мала миса, кратка миса; млада миса, прва миса коју очати свештеник.
мисити, служити мису.
мисник, свештеник.
могућан, моћан.
можуљ, модрица.
монтања, брдо.
мркадина, мрка вуна од које сјеверни Далматинци највише ткају гуњеве.
муктиш, што се добије мукте, џабалук.
мучати, ћутети (ћутати).

навунити се. Небо се навунило, небо се покрило ситнијем облацима.
назубак, грло у чарапе.
наладити се, в. нахладити се.
наслон, зграда приграђена, наслоњена уз кућу; може бити и одвојена, али је као пола пресјечене куће; највише за говеда.
нахладити се, назепсти.
неподопштина, што не приличи.

обаћетан. Обаћетан пас, псето које се много кланча.
облапоран, прождрљив.
обршити, свршити.
оли, или.
омечати, омекшати.
опалат, државна продавница дувана.
опат, архимандрит.
опека, цигла.
опрхо, опоро.
орлоће, часовник, сахат.
очаприти, огулити.
оштарија, крчма.
оштија, пријесна посвећена почачица којом се причешћују католици.

палма, умјетно израђено цвијеће као украс на олтарима.
пантале, панталоне.
папричак, папршњак, комадић.
пас, појас.
пастрва, пастрмка, младица.
паузница, жнока.
пашњача, силав.
педиписати, педесцати, казнити.
плахта, чаршав.
плета, цванцика, стари новац од двадесет крајцара.
плоча. Кућа под плочом, кућа покривена каменијем плочама.

новија, обручаст наслон на столици.
подјевојчар, мушко дијете које се роди послије дјевојака, својих сестара.
поздрав. Поздрав госпи, поздрав Дивици, једна молитва Богородици.
ноковалац, човјек који доведе коња да му се поткује.
покољеник, врста трнежњака, салвете.
покора, испаштање.
поместн. *Каже се, за мекаву и оштру студен:* Помете! смрзосмо се!
помљелац, помељар.
поннстра, прозор.
попасни. Попасно доба, вријеме, у љетње дане, кад захлади, па стока излази на пашу.
поплочати. Поплочати кров, покрити кућу плочом; упор. плоча.
порубати, в. робити.
посјек. Свиња за посјек, свињче које се гоји да се убије и осуши за зиму.
потенчити се, постати тенац, као позамирити се.
поткутњица, њива испод куће.
потоњи. У потоњу, при крају.
презура. На презуру, сваке друге уре, часа.
прети се, препирати се.
претур, судија.
преуба, штогод, средње руке.
преша, потреба; хитња.
пржун, тамница.
прнјуба, в. преуба.
пряша, (зан.) в. преша.
прскелати, (*у шали*) говорити талијански, као за француски: парлирати.
провинцијал, старјешина над фратрима у једној провинцији, области.
промаха, отвор (без шпагова) на чакширама.
прољар, прљаворац, човјек који живи на манастирском.
просочити, проказати.
проштити, прочитати.
ртенило, свако ткање осим вуненога.
пршут, шунка.
пудалина, утвара.
пудара, колиба за пудара.
пук, прост народ; народ.
пула, метална чивијица којима је ишарана пашњача.
пура, качамак, мамаљуга.
пустина, сваљано дебело ћебе.
пуце, дугме.

раздарушан, податљив, дарежљив.
размет. У размет, разметнути се, куд који!
раканац, мало ракно.
ракита, врста врбе, salix caprea L.
ракно, сукно (домаће).
рачац, болови у желуцу.
редовник, фратар.
реферторијо, трпезарија.
рибање, лов рибе.
ришпет, решпекат, поштовање.
робити, наплатитик есекутивним путем.
рш! марш!

сакраменат, света тајна.
сакристија, црквена ризница.
свана, с ноља.
свита, чоха.
сијер, бијел на сивкаст (о очима).
сир, (зан.) сијер.
сјемениште, семинар.
скленица, стакленица.
слаткохран, који слатко једе, коме јело прија.
слинић, в. шљенић.

соџбина, што се да соку, потказивачу.
сплата, сплав на коме се превозе коњи.
стегно, бут.
сугранити се, шенути.
сујма, сумња.
суклата, шашавац.
сумит. Пољубити се у сумит, пољубити се у на крст у образе.
сухорица, суха тврда батина.

табачити, газити.
таволиз, чанколиз, потрнежњак.
тавулин, сто.
тапиħ, ћилим, простирка.
тара, разбој.
творило, калуп у коме се даје облик сиру; може бити округло или четвртасто (на овај се посљедњи облик мисли у овој књизи).
телиш, особито.
тенац, вједогоња, као вампир.
торни. Торни пас, овчарски пас.
тратина, рудина.
трениħ, трепутак.
треска, шамар.
триска, (зап.) в. треска.
трнежњак, салвета.
трупачки, с мјеста.
тука, ћурка.
тутуш, ситан човјек.

ћиверица, тиква, глава.
ћуд. Доћи на ћуд, доћи на праву ћуд, поправити се.
ћукити, пољубити.
ћутети, осећати.

убао, јама као бунар.
угња, стара њека мјера.
ујењати, утолити, утишати.
уљештво, кад се муж усели у женину кућу.
ура, сахат, час.
уш, ваш.

фалити, погријешити.
фрањевац, фратар реда светога Фрање.

хаљак, кратак нешпаран гуњ.
хуна, хука.

цио, цијела,-ло, Цијело вино, вино без воде.
цио, цила,-ло, (зап.) в. цио.
црваљка, пушка (као зарђала, *у рузи*).

чачур, ситан човјек, човјечуљак.
чачурак, (dim.) чачур; упор. чачур.
чеговић. Чеговић (сн, је)? чији си (син)? чијије (син)?
чест, густа шума, честа.
чит, чифт, пар, два.
чукља, квака, кука.

шакришћија, црквена ризница.
шестан, спретан, лијепога стаса.
шипак, нар, гранат.
шкаљати, наплаћивати дуг.
шкале, стубе; љествице.
шкапулати, избјећи, спасти се.
шкаршела, шпаг.
шклопац, пришт, плик.
шкриља, заоштрени комад камена.
шкриторје, писарница.
шљепић, затвор, тамница.
штити, читати.
штица, даска.
шгола, петрахиљ.
штрамац, душек.
штуц, врста пушке предњаче.

FL- 24-1-57

PG
1418
M3B3
1892

Matavulj, Sima
Bakonja fra-Brne

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 01 06 12 011 4